

EI TUULIPUVUSSA KAUPUNGILLE

Ympäristö, imago ja kuntalaisten identiteetti Haapaveden kaupungistumisprosessissa 1995–1996

Hannele Laukkanen

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Toukokuu 2013

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/Humanistinen tiedekunta

LAUKKANEN HANNELE: Ei tuulipuvussa kaupungille. Ympäristö, imago ja kuntalaisten identiteetti Haapaveden kaupungistumisprosessissa 1995–1996

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua + 4 liitettä
Kulttuurihistoria
Toukokuu 2013

Tutkielman aiheena on vuosina 1995–1996 Haapaveden kuntamuodon muutos kunnasta kaupungiksi. Muutos aiheutti vilkasta keskustelua paikallislehdissä ja kunnanhallituksessa sekä -valtuustossa. Tutkimuksessa kuntamuodon muutosvaikutuksia asukkaisiin lähestytään lukemalla ja analysoimalla paikallislehtien uutisia ja lukijain palstoja sekä kunnanhallituksen ja -valtuuston pöytäkirjoja liitteineen.

Tutkielmassa tarkastellaan aihetta kolmen pääteeman kautta, jotka ovat identiteetti, kaupungistuminen ja imago. Ensimmäinen teema käsittelee kuntalaisen identiteetin muutosta kaupunkilaisidentiteetiksi. Identiteetti-käsitteen avaamiseen käytetään kuntalaisten omia pohdintoja ja kannanottoja paikallislehtien yleisöpalstoilla.

Toinen teema koskee kaupungistumista ja kyläympäristön muovaamista kaupunkitaa-jamaksi kaavoituksen ja rakentamisen avulla. Tutkimusalue käsittelee syntyvän kaupungin taajamaa jättäen sivukylät tutkimuksen ulkopuolelle. Kaupungistumiseen liittyy vahvasti vallan käyttö ja sen aiheuttamat eri näkökulmat varsinkin kunta/kaupunkimuutoksessa. Tutkimuksessa otetaan vallankäytöstä esimerkiksi kaupungistumisjuhlat, niiden suunnittelu ja viettäminen sekä juhlien jälkeiset mielipiteet paikallislehtien palstoilla. Myös kunnan/kaupungin päättäjien rooli valtaapitävänä elimenä näyt-täytyy tutkimuksessa. Kolmas teema tarkastelee kaupungin imagon luomista, imagoon liittyviä puheita ja kannanottoja sekä markkinoinnin esitteitä.

Johtopäätöksenä ovat yllä mainittujen teemojen vähittäiset muutokset vuosien 1995–96 aikana. Tutkimuksessa havaitaan, että paikallisen asukkaan identiteetin muutos kuntalaisesta kaupunkilaiseksi tapahtuu vähitellen eikä täysin kivutta. Asukkaat saattavat kokea myös jäävänsä prosessissa paitsioon. Kaupungiksi muuttuminen näkyy konkreettisesti ympäristössä muun muassa taajamarakentamisen kaavoituksessa ja tiemuutoksissa. Kaupungin imagoa pyritään yleensä parantamaan markkinoinnin keinoin, kuten Haapavesikin teki. Haapavedellä markkinoinnin tulokset jäivät laihoiksi.

Asiasanat:

1995–1996-vuodet, identiteetti, imago, ympäristö, kylä, kyläläinen, kunta, kuntalainen, kaupunki, kaupunkilainen, Haapavesi, kulttuurihistoria, kuntamuoto, kuntamuodon muutos

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1. JOHDANTO	1
1.1 Alkuperäislähteiden esittely	1
1.2 Haapaveden historiasta ja sijainnista	2
1.3 Tutkimuksen pääteemojen ja teosten esittely	3
2. SUUNNITELMISSA KAUPUNKI	12
2.1 Haaveita vai realismia?	12
2.2 Kaupungin imagollinen merkitys	17
2.3 Identiteetin muutosprosessi	24
3. UUDEN VUODEN TULITUSTA – OLEMME KAUPUNKILAISIA.....	31
3.1 Positiivista juhlintaa ja vallankäyttöä?.....	32
3.2 Turvenuujien taajamasta kaupungiksi.....	40
3.3 Kuumat aiheet uudessa kaupungissa.....	47
4. IMAGO JA IDENTITEETTI YMPÄRISTÖN OHJAKSI.....	53
4.1 Joko olemme oikeasti kaupunkilaisia?.....	54
4.2 Kuljeskelua kaupunkitilassa.....	59
4.3 Kaupungin imagollinen ilme.....	64
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	70
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	75
LIITTEET	84

1. JOHDANTO

Tutkimukseni seuraa Haapaveden kunnan ympäristön, imagon ja kyläläisten identiteetin muutoksia kaupungistumisprosessissa vuosina 1995–1996. Haapavesi valmisteli kylää ja kuntalaisia uuteen kuntamuotoon vuonna 1995. Vuosi 1996 otettiin vastaan kaksipäiväisellä juhlinnalla, jonka jälkeen arki ja kaupunkihaasteet alkoivat. Kuinka asukkaat ottivat vastaan kaupunkilaisidentiteetin? Näkyikö se puheissa, teoissa tai käyttäytymisen muutoksissa? Miten Haapaveden kuntamuodon muutosta perusteltiin kuntalaisille ja Haapaveden ulkopuolelle? Mitä mieltä asukkaat olivat uuden kaupunki-imagon luomisesta?

1.1 Alkuperäislähteiden esittely

Alkuperäislähteinäni ovat paikallislehtien uutiset ja lukijain palstojen kirjoitukset. Käytän tutkimuksessa pääasiassa kahta paikallislehteä: *Kotiseutulehti Jokivartta* vuosilta 1990, 1995 ja 1996 sekä *Pyhäjokiseutu*-lehteä vuosilta 1990 ja 1994–1996. *Pyhäjokiseutu*-lehdestä käytän yleisesti käytössä olevaa lyhennettä *PJS* ja *Kotiseutulehti Jokivarsi*-lehdestä pelkkää *Jokivarsi*-nimitystä, kuten paikkakunnalla on ollut tapana. Lisäksi otan mukaan muutamia yksittäisiä lehti uutisia muista paikkakunnalla ilmestyneistä lehdistä. Vuonna 1984 oli maakuntalehti *Kalevassa* yksi uutinen, joka valotti taustaa Haapaveden taajaman kaavamuutoksille. *Helsingin Sanomista* käytän yhtä artikkelia, joka oli lehdessä kesäkuussa 1995. Haapaveden Opiston viestintälinjan julkaiseman *Haapavetinen*-lehden kolumni vuodelta 1997 on myös lähteissäni mukana. *Haapavesi*-lehdestä olen tutkimuksen johdannossa käyttänyt 30.3.–30.9.2006 välillä ilmestyneiden lehtien tekstiviestipalstoja.

Muita alkuperäislähteitä ovat Haapaveden kunnanhallituksen ja -valtuuston pöytäkirjat ja tiedotteet vuodelta 1995 ja kaupunginhallituksen ja -valtuuston pöytäkirjat vuodelta 1996. Erään muualle muuttaneen haapavetisen kanssa olen käynyt sähköpostikeskustelua kaupungistumisesta. Linaan keskustelusta otteita työhöni merkitsemällä lainaukset tunnuksella "nainen 40 v". Samoin olen haastatellut kahta koko ikänsä Haapavedellä asunutta henkilöä, joiden lainaustunnuksina ovat "nainen 69 v" ja "mies 57 v". Edellä mainitsemani henkilölähteet eivät halua henkilötietojaan julkaistavan. Haastattelemani Haapaveden kaupunginjohtaja Jouko Luukkonen on mukana työssäni omalla nimellään.

Lisäksi tutkimukseni lopussa olevassa kaupunki-imagoa esittelevässä osassa ovat tarkasteltavana vuosien 1986 ja 1991 kuntaesitteet sekä 1996 painettu kaupunkiesite. Esitteitä säilytetään Haapaveden kirjaston lukusalin kotiseutuosastossa ja kaupungintalon arkistossa. Vuoden 1991 kuntaesitettä ja matkailijoille suunnattua nelikielistä kieliesitettä käytettiin kuntamainoksena koko 1990-luvun ajan, myös kaupungiksi tulon jälkeen, kertoi kaupungin tietopalvelusihteri Leena Pirttikangas.¹ Esitteet ovat monisivuisia, ilman sivunumeroita olevia lehtisiä. Olen valokuvannut kannet ja numeroinut kuvat ja liitesivut juoksevilla numeroinnilla. Olen myös ottanut valokuvan Haapaveden kunnanhallituksen hyväksymästä logomallista sekä siitä, millainen logomalli oli lopulta käytössä. Valokuvat on numeroitu omille sivuilleen juoksevasti (Liitteet 1–4).

1.2 Haapaveden historiasta ja sijainnista

Tutkimani paikkakunta, pieni Haapaveden kaupunki sijaitsee Pyhäjoen rannalla, satakunta kilometriä Oulusta etelään. Lähin isompi paikka on Ylivieskan kaupunki Pohjanlahden rannikolle päin. Pyhäjoki oli ennen teiden rakentamista yksi tärkeä kulkuväylä pohjoiseen matkaaville ja itselleen sopivia metsästys- ja viljelymaita etsiville. Haapavesi on kummallinen poikkeus Pohjanmaan muuten alavilla seuduilla, sillä sen korkein kohta Korkattivuori sijaitsee 185,5 metriä merenpinnasta.² Muutenkin Haapavesi on mäkistä ja kumpuilevaa maastoa. Siellä on myös useita lampia ja järviä, joita ei Pohjanmaan lakeuksilta paljon löydy. Ei ehkä ole ihme, että mäkiin ja vaaroihin tottuneet savolaiset ovat mielellään omalta osaltaan asuttaneet Haapavettä.³ Pyhäjoki muodostaa Haapaveden kohdalla järven. Kartoissa järven nimenä on Haapajärvi, mutta paikalliset asukkaat tuntevat sen Kirkkojärvenä.

Haapaveden pitäjä on vanha. Se on muodostettu Salon seurakuntaan⁴ ja erotettu Haapajärven kylästä omaksi kappeliseurakunnakseen 1600-luvulla. Omana kuntanaan Haapa-

---

¹ Pirttikangas, Leena. Henkilökohtainen tiedonanto 15.3.2013. Ks. liitteet 2–3.

² Koskela 1973, 17.

³ Matinoli 1969, 99. Vuonna 1548 laadituissa veroluetteloissa mainitaan Haapavedellä asuvina 14 talonpoikaa, joiden sukunimistä päätellen miltei kaikki olivat savolaista alkuperää. Savohan on pinnanmuodotukseltaan mäkistä ja vesirikasta aluetta.

⁴ Huikari, Huurre & Matinoli 1969, 90. Pohjois-Pohjanmaan alue jaettiin 1320-luvulla Salon ja Kemin seurakuntiin. Pyhäjokilaakso kuului vuoteen 1573 saakka Salon seurakuntaan. Salo on nyk. Raahen kaupunki.

vesi on ollut vuodesta 1866.⁵ Ensimmäiset kuntakokoukset pidettiin Marttala-nimisessä talossa.⁶ Haapaveden kaupunki on ollut olemassa vuoden 1996 alusta. Pienessä kaupungissa on lyhyet etäisyydet kaupunginosien välillä ja kyläympäristö on muuttunut kaupunkimaiseksi rakennuksineen ja kaavoitettuihin tontteineen sekä kaupunkiin soveltuviin kulkuväyliin. Haapaveden kunnan pinta-ala on 1086 km² ja asukastiheys noin seitsemän asukasta neliökilometrillä. Kaupungin ensimmäisen vuoden alussa väkeä asui Haapavedellä tilastoinnin mukaan 8345 henkeä.⁷ Vuoden 2012 tilaston mukaan Haapavedellä oli 7490 asukasta.⁸

1.3 Tutkimuksen pääteemojen ja teosten esittely

Tutkimuksessani käsittelen kolmea pääteemaa. Ensimmäinen teema on kyläläisestä kaupunkilaiseksi muuttuminen, toisin sanoen identiteetin muutos. "Ei tuulipuvussa kaupungille" -lausahdus tutkimukseni otsikoksi lainautui selatessani paikallislehtien mielipidepalstoja ja etsiessäni lähdeaineistoa tutkimukselleni. Tämä hauska kommentti kuvaa ehkä parhaiten tutkimukseni ensimmäistä teemaa, muutosta kyläläisestä kaupunkilaiseksi. "Suomalaiset ovat tuulipukukansaa", kirjoittaa kansatieteilijä Bo Lönnqvist. Hänen mukaansa tämä itseironinen väite toistuu niin pilakuvissa kuin muissakin humoristisissa omakuvissa. Se on ollut esimerkiksi yksi virolaisten esiintuoma tunnusmerkki, kun he kuvailevat suomalaisturistia Tallinnassa.⁹ Haapavedelläkin pohdittiin kaupungilla liikkuvien pukeutumista. Uunituoreen Haapaveden kaupungin vuoden 1996 ensimmäisessä paikallislehden numerossa Viikon runon kirjoittaja pohti: "Pitäneekö vaatekerta kaikkinsa uusia, eihän sentään kaupungissa kehtaa näillä keikailla."¹⁰ Toimittaja Katariina Anttila viittasi tuulipukukansaansa kolumnissaan mainiten, että "ainoita väriläiskä harmaassa tihkusateisessa iltahetkessä ovat koirankusettajen tropiikinkirjavat tuulipuvut".¹¹ Naisten kaupunkiasu oli puheena vielä sittenkin, kun Haapaveden kaupunkihistoriaa oli eletty kymmenen vuotta. Nimimerkki Sepi kysäisi, "Missä on haapavetisten

⁵ Talve 1980, 165. Vuoden 1865 kuntauudistuksen jälkeen pitäjät muuttuivat pelkästään kirkollisiksi yksiköiksi. Pitäjänkokous ja kirkonkokous korvattiin kunnanvaltuustolla ja -hallituksella. Nimitykseksi jäi vanha kansanomainen *kunta*.

⁶ Hyvärinen 1973, 516.

⁷ Tilastokeskus. Väkiluku kunnittain 1980–2011 sekä väestöennuste 2015–2040. Elektr. dokumentti.

⁸ Suomen kaupunkiopas. Haapaveden kaupunki. Elektr. dokumentti.

⁹ Lönnqvist 2004, 380.

¹⁰ Viikon runo. Nimim. ASA. Viimeinen säikeistö, *Jokivarsi* 4.1.1996, 2.

¹¹ Anttila, Katariina. Minkävärinen on Haapavesi, *Haapavetinen* 4.10.1997, 1.

naisten tyyllitaju? Toppapuku ei ole kaupunkiasu!"¹² Tämä Sepin kommentti paikallisten kaupunkilaisnaisten tyylistä ja asuista kirvoitti kipakan keskustelun Sepin ja naisten välillä Sillä selevä -tekstiviestipalstalla keväällä 2006. Kommentit päättyivät syksyllä, jolloin Sepi vielä morkkasi naisten "halpahallityyliä",¹³ mutta johon Entinen tuulihousutyttö vastasi: "Oh, niin Sepi, eikö olekin aivan ihanaa!"¹⁴ Tuulihousut vaihtuivat ilmeisesti kaupunkimaisempaan asuun vaateliikkeiden lisääntyessä.

Lönnqvist on sitä mieltä, että vaatekeskustelussa on kysymys arkipäivän näkymättömistä tai juhlien liiallisenkin näkyvistä vaatteista sekä kulttuurisesta käytöksestä käyttäytymisen takana ja yllä.¹⁵ Tuulipuku naisten yllä ja eritoten kaupunkiasuna on keskusteluttanut suomalaisia menneinä vuosikymmeninä. Ihminen vaatteiden kantajana ilmoittaa kuulumista johonkin ja osoittaa oman identiteettimallinsa ja toimintastrategiansa. Mitä kulttuurisia malleja tai toisin sanoen merkitysmalleja ihminen luo identiteetti-prosessissa vaatteidensa avulla, kysyy Lönnqvist.¹⁶ Johtuuko tuulipukukeskustelu siitä, että sen käyttö sallitaan vain tietyissä paikoissa ja yhteyksissä, esimerkiksi urheillessa, marjastessa tai maaseudulla lenkkeillessä? Kaupunkiin on maalta lähdetty ennen eri tavoin puettuna ja pestynä kuin tavallisena arkipäivänä. Kaupunkimatkaa on pidetty osaksi juhlallisena tapahtumana, ainutkertaisena tai harvalukuisena käyntinä, jolloin erilainen pukeutuminen ja peseytyminen ovat olleet osana kaupunkimatkan valmisteluja.

Suomalaisen sivistyssanakirjan mukaan identiteetti tarkoittaa identtisyyttä, samuutta, yhtäläisyyttä tai ominaislaatua. Identiteetti-käsite kiemurtelee vaikeaselkoisena terminä monien muiden siihen liittyvien käsitteiden solmuissa. Kun on kyse yhteiskunnallisista muutoksista, tämän käsitteen ympärille kietoutuvat esimerkiksi kulttuuri, globaali, liberalismi, hallinto ja valta kaikkien muiden vaikeiden käsitteiden lisäksi. Identiteetikäsitettä onkin syytä tarkastella tässä yhteydessä laajemmasta, kansallisesta valtakunnallisesta näkökulmasta seuraavan esimerkin avulla.

1990-luvulla oli silloin tällöin esillä kuntaliitoskysymyksiä ja läänimuutoksia yhtä aikaa kuntamuotoa säätelevien lakimuutosten kanssa. Syksyllä 1996 eduskunta teki päätöksen läänien lukumäärän (12) vähentämisestä kuuteen. Laki tuli voimaan tammikuussa

¹² Sillä selevä -palsta, Nimim. Sepi, *Haapavesi-lehti* 30.3.2006, 5.

¹³ Ibid., 14.9.2006, 7.

¹⁴ Sillä selevä -palsta, Nimim. Entinen tuulihousutyttö. *Haapavesi-lehti* 21.9.2006, 6.

¹⁵ Lönnqvist 2008, 105.

¹⁶ Ibid., 96.

1997.¹⁷ Tämän lain voimaantulosta aiheutui monia keskusteluja ja kannanottoja ympäri Suomea. Monissa kannanotoissa pelättiin kansallisidentiteettimme häviämistä. Jyväskylässä pidettiin poikkitieteellinen identiteettiseminaaripäivä 7.3.1997. Toimittaja Kalle Virtapohja on koonnut seminaaripäivän puheenvuoroista kirjan *Puheenvuoroja identiteetistä*. Johdantopuheenvuorossaan Virtapohja toteaa, ettei 1990-luvulla identiteettiin liittyvien kysymysten viriäminen ollut vain keskisuomalainen ilmiö, vaan kyse oli paljon laajemmasta, ylikansallisesta ja yleiseurooppalaisesta ilmiöstä.¹⁸ Seuraavaksi avaam monisäikeistä identiteetti-termiä tarkemmin.

Professori Jaakko Lehtonen analysoi yllä mainitussa teoksessa joidenkin tutkijoiden ajatuksia kansallisesta identiteetistä. Loppupäätelmänä näistä ajatuksista hän toteaa, että suomalainen identiteetti liittyy suomalaiseen kulttuuriin. Kulttuuriyhteisön jäsenet poikkeavat toinen toisistaan asenteiltaan, elämäntyyyleiltään ja kokemuksiltaan sekä sen suhteen, millainen heidän oma kansallinen minäkuvansa on. Osalle suomalaisista suomalaisuus ja suomalainen identiteetti ovat sekä merkitykseltään että sisällöltään vähempiarvoisia, toisille tärkeä osa henkilökohtaista identiteettiä.¹⁹ Yhteiskuntatieteilijä Pekka Kaunismaan käsityksen mukaan kollektiivinen identiteetti on ennemminkin kulttuurinen ilmiö kuin psykologinen. Kukaan meistä ei ole yksin suomalainen tai maakuntansa tai sukunsa jäsen. Kollektiivisessa identiteetissä on kysymys yhteisesti tunnistetuista merkityksistä. Näitä merkityksiä olemme, ehkä pitkässäkin historiallisessa rakentamisprosessissa tehneet itsemme ja toistemme tunnistamiseksi.²⁰ Keski-Suomen lääni oli olemassa vuosina 1960–1997.²¹ Kun lääni hävisi kartalta, pelättiinkö, ettei keskisuomalaisilla ole enää oman maakuntansa identiteettiä? Oliko sama pelko Haapaveden kuntalaisilla; häviäisikö heidän "kyläidentiteettinsä" ja kollektiivisuutensa kokonaan, kun heistä tulisi kaupunkilaisia?

Identiteettimme voi olla kansallista, maakunnallista, kulttuurisidonnaista tai kollektiivista, kuten Lehtonen ja Kaunismaa ovat analysoineet. Kaunismaan mukaan olemme oppineet tunnistamaan erilaisia identiteettimuotoja niiden eri merkitysten avulla, joita itse olemme rakentaneet vuosisatojen saatossa kaukaa menneisyydestä saakka. Lapin yli-

¹⁷ Lääninhallituslaki 22/1997 § 1. Läänijako. Jäljelle jääneet läänit ovat Etelä-Suomen lääni, Ahvenanmaan lääni, Länsi-Suomen lääni, Itä-Suomen lääni, Oulun lääni ja Lapin lääni. Elektr. dokumentti.

¹⁸ Virtapohja 1997, 13.

¹⁹ Lehtonen 1997, 33.

²⁰ Kaunismaa 1997, 41.

²¹ Mosaikki ry. Keski-Suomi. Elämänlaadun maakunta. Keski-Suomen lääni oli olemassa vv.1960–1997, jolloin lääni lakkautettiin. Elektr. dokumentti.

opiston professori Marja Tuominen käsitteli virkaanastujaisesitelmässään historiantutkija Pentti Renvallin lausetta "menneisyys elää meissä"²². Kulttuurihistorioitsija Pälvi Rantala on pohtinut samaa lausetta teoksessa *Kulttuurihistoriallinen katse* kirjoittaessaan historiakäsityksistä ja historian läsnäolosta. Tulkinnat menneisyydestä ovat sidoksissa omaan aikaansa ja kulttuuriinsa. Historian kuva on omakuva, eikä kukaan voi irrottautua omasta ajastaan ja kulttuuristaan. Yksilöinä menneiden aikojen ihmiset välittävät tietoa ja tulkintoja menneestä ja omasta ajastaan.²³ Tuomisen mukaan menneisyyden eläminen meissä ei tarkoita vain sen vaikutuksia nykyisyyteemme. Meidän täytyy tiedostaa menneisyytemme ja ottaa selvää, miten ja miksi se vaikuttaa. Meidän on udeltava menneisyydeltä, "kenen unelmat jäivät toteutumatta, kuka putosi historian reunan yli, kenen tarina jäi kertomatta".²⁴ Kun ihmisen kotipaikan identiteetti muuttuu esimerkiksi kuntamuodon muuttuessa, ihminen joutuu muuttamaan myös omaa identiteettiään. Millaisiin arkielämän asioihin tai toimintoihin ja miten muutos vaikuttaa? Tutkimuksesani on tarkoitus ottaa selvää haapavetisten asukkaiden näkökulmasta, miten he kyläläisinä ottivat vastaan kaupunkilaisen identiteetin. Näkyikö muutos arkielämässä liian poikkeavasti?

Kansatieteen professori Ilmar Talve toteaa puhuessaan perinteestä ja muutoksesta, että kulttuurin muuttumisprosessissa on kyse useiden osatekijöiden yhteisvaikutuksesta. Yhteisön muuttuminen tapahtuu silloin, kun uutuus kohtaa yhteisön aikaisemman kulttuuriperinteen. Yhteisön perinne on sopeutunut paikalliseen luonnonympäristöön. Kun tätä aletaan muovata, mukaan tulee ennestään hyväksytyjen käytäntöjen muuttaminen.²⁵ Toisin sanoen edellä mainitut eri identiteetit menneisyyksineen joutuvat muuttamaan silloin, kun yhteisössä tapahtuu jotain uutta. Tutkimassani kaupungistumisprosessissa tapahtuu vähitellen kuntalaisen identiteetin muutos kaupunkilaisidentiteetiksi samalla, kun ympäristöä muovataan kaupunkimaisemmaksi.

Keskeisiä työssä käyttämiäni identiteettiä käsitteleviä teoksia ovat kirjoittaneet muun muassa kulttuurintutkija Stuart Hall ja suomalaisista tutkijoista kaupunkitutkija Taina Rajanti. Myös tutkija Briitta Koskiahon on myös tarkastellut identiteettikysymystä teoksessa *Kaupungista ekokaupungiksi*. Identiteetti-käsite vilahtelee mukana myös niissä

²² Tuominen 2005, 5. Lause kuuluu kokonaisuudessaan: *Kulttuuri on aivan oleellisesti sitä, että menneisyys elää meissä*. Renvall selittää vielä, että kulttuurikansan menneisyydestä ja menneisyyden elämisestä meissä ovat peräisin lähes kaikki ne arvot, joita me pidämme edelleen tärkeinä. Renvall (1965) 1983, 400.

²³ Rantala 2010, 212.

²⁴ Tuominen 2005, 7.

²⁵ Talve 1980, 338.

luvuissa ja teosten otteissa, joissa analysoidaan kaupungin imagoa ja ympäristömuutoksia.

Tutkimukseni toinen teema käsittelee Haapaveden kyläympäristön muutoksia, joita tehtiin jo ennen kaupungiksi muuttumistakin ehkä sitä silmällä pitäen, että kuntamuoto joskus muuttuisi. Asian taustoittamiseksi olen ottanut mukaan ennen kaupungistumista ilmestyneitä ja kirjoitettuja kylätaajaman muutoksiin liittyneitä uutisia, opinnäytetöitä ja seminaarien raportteja. Haapavedellä on kuntarajojen sisällä useita kyliä ja niiden keskustoja. Rajaan oman tutkimukseni keskustaajamaan, koska nimenomaan keskustan rakentamiseen liittyneet muutokset kaupungistumisen yhteydessä ja jo sitä ennen aiheuttivat yleistä keskustelua. Keskustassa ovat myös kaikki hallinnolliset palvelut ja suurin osa kaupan palveluista sekä vapaa-ajan viettopaikoista, joita käyttänevät kaikki kuntalaiset riippumatta siitä, missä kylässä tai kaupunginosassa asuvat. Kouluverkkoa supistettiin tutkimusajankohdan aikoihin ja kyläläiset olivat jo tottuneet tulemaan keskustan kouluihin. Myös toisen asteen ammatilliset oppilaitokset ja teollisuusalue sijaitsevat kaupungin keskustassa.

Kaupunkimaisesti rakennettavaan ympäristöön kohdistuvassa osassa nojaan rakennuslakiin taajamarakentamisen²⁶ osalta ja kunnallislakiin hallinnollisissa muutoksissa.²⁷ Kirjallisuus koostuu sekä Haapaveden kylän synnystä kertovista historiakirjoista että erilaisista kaupunkitutkimuksista ja teoksista, joissa pohditaan kaupunkiympäristöjä ja niihin liittyviä muutoksia. Esimerkiksi mediatutkija Janne Seppäsen teos visuaalisesta kaupunkiympäristöstä ja tutkija Pasi Mäenpään artikkelit kaupungin tarkastelusta uusin silmälasein avaavat kaupungistumisilmiötä sekä yleisesti että asukkaan näkökulmasta.

Eräs tärkeimmistä kaupunkikulttuurin tutkijoista, Lewis Mumford, on kirjoittanut edelleen ajankohtaisena pidetyn teoksensa *Kaupunkikulttuuri* jo 1940-luvulla. Ympäristöhistorioitsija Leena Rossi on pohtinut yksilön asemaa ympäristöhistoriassa ja professori Marja Holmilan teos kylästä kaupungistuvassa yhteiskunnassa tuo eteemme yhteisöelämän muutoksen ja jatkuvuuden. Myös lähiötutkija Kirsi Saarikankaan ja Anja Kervanto Nevanlinnan tutkimukset Helsingin rakentumisesta nykyiseksi suurkaupungiksi ovat relevantteja tutkimusaiheeni käsittelyssä.

---

²⁶ Rakennuslaki 370/1958, 5 luku § 34. Elektr. dokumentti.

²⁷ Kuntalaki 1995/365, 1 luku § 5 ja § 6. Elektr. dokumentti.

Sosiologit Hannu Ruonavaara ja Georg Simmel ovat tutkineet kaupunkia ja ihmistä kaupungin asukkaana sosiologian näkökulmasta. Zygmunt Baumanin oppikirja sosiologisesta ajattelusta osoittaa, kuinka sosiologia on ennen kaikkea *tapa ajatella* meidän ihmisten luomaa maailmaa. Bauman moittii juuttumistamme omiin arkirutiineihimme niin, ettemme huomaa pohtia kokemiemme asioiden merkitystä, saati verrata yksityisiä kokemuksiamme toisten kohtaloihin, nähdä yhteisöllistä yksilöllisessä tai yleistä yksittäisessä. Sosiologien tehtäväksi me jätämme sen osoittamisen, kuinka yksilölliset elämäkertamme kietoutuvat kaikille yhteiseen historiaan.²⁸ En ole myöskään ohittanut tutkiskelematta sosiologi Max Weberin mainiota klassikkoteosta *Kaupunki*.

Tutkija Anu Pylkkäsen artikkeli "Oikeuden modernisaatio: yksilöityminen ja yksityisen ja julkisen muuttuvat suhteet" käsittelee puolestaan kansalaisten ja valtion välisiä suhteita ja vallankäyttöä. Meidän yhteytemme mannermaiseen, saksalaiseen valtiokäsitykseen painottaa enemmän valtion olemusta ja yhteisöllistä merkitystä eikä yksilöiden ja yksityiselämän vapautta, Pylkkänen toteaa. Edelleen hän vielä mainitsee, että totutusti kansallisvaltion säätämät lait eivät enää ole oikeuden lähteenä, koskapa valtioita ylittävät nykyisin ihmisoikeusasiakirjat ja Euroopan unionin oikeus kansallisen lainsäädännön ja oikeudenkäytön sitomiseen ja ohjaamiseen.²⁹ EU otti yhtä aikaa Haapaveden kaupungistumisen kanssa ensiaskeleita, ja sen roolia kaupungistumiseen spekuloitiinkin joissakin kannanotoissa paikallislehtien palstoilla.

Asukkaiden ja päättävien elimien välisissä yhteyksissä on usein kyse vallankäytöstä. Vallankäyttöä voi olla sekä julkisesti näkyvillä että myös piilossa. Piilovalta voi näkyä vaikkapa esimerkiksi rakennus- tai kaavoituslaeissa. Lakien tarkoituksena on ohjata maankäyttöä järkevästi ja suunnitelmallisesti. Tiedon historioitsija ja filosofi Michel Foucault on pohtinut vallankäyttöä teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* ja kaupunkien rakentumista ja rakentumiseen ja arkkitehtuuriin liittyvää valtaa Paul Rabinowin kokoamassa ja Jorma Männyn suomentamassa julkaisussa *Kaupunki, tila, valta*. Vallan käyttö näkyy myös monissa juhlallisuuksissa, joita me ihmiset vietämme työnteon lomassa. Haapaveden kaupungin syntymäjuhlaa tarkastelen tässä tutkimuksessa eräänlaisena vallan käytön ja toisaalta myös yhteisöllisyyden edistämisen juhlanä. Juhlien historiaa ovat käsitelleet sekä professori Ilmar Talve kansankulttuuria käsittelevässä teoksessaan että useat tutkijat artikkeleissaan Taina Syrjämaan kokoamassa teoksessa *Vallan juhlat*.

²⁸ Bauman (1990) 1997, 15, 17.

²⁹ Pylkkänen 2004, 175.

Kolmas teema käsittelee kaupunki-imagon luomista ja vahvistamista erilaisilla toimenpiteillä. Kun Haapavesi alkoi havitella itselleen kaupunki-nimitystä, päättäjät perustelivat pyrkimyksiään imagon luomisella. Haluttiin saada kaupunki-imago, jotta esimerkiksi EU:sta saataisiin etuja ja rahoitusta helpommin.

Imagosta ja sen luomisesta on tehty ja kirjoitettu useita teoksia. Tutkijat Pekka Aula, Topiantti Äikäs ja Kimmo Vehkalahti toteavat teoksessaan *Kaupunkimaine*, että imagon kehittämisen keskeisenä piirteenä ja samalla myös ongelmana on sen tuottamisen virallisuus ja byrokraattisuus. Imagoa ja mainetta koskeva päätöksenteko on kankeaa ja hidasta. Ongelma vaatii kaupunkiorganisaatioilta ja seudullisilta kehitysyhtiöiltä uutta toimintaotetta suhteessa maineenhallintaan ja julkisuuden merkitykseen kaupungin mielikuvan muodostajana.³⁰ Topi Antti³¹ Äikäs on kirjoittanut myös teoksen *Imagoa etsimässä*, jossa hän pohtii kaupunki- ja aluemarkkinoinnin imagoa. Professori Erkki Karvosen teos *Elämää mielikuvayhteiskunnassa* johdattelee mielikuvien maailmaan, antaa näkökulmia imagon eri ilmiöihin ja käsittelee maineen problematiikkaa.

Historiantutkimuksessa menneisyyden kuvan rakentaminen ei ole vain varmojen tietojen etsimistä menneisyydestä. Menneisyydestä on yritettävä saada luoduksi niin yhtenäinen ja kattavasti ymmärrettävä kuva kuin lähdeaineiston perusteella on mahdollista.³² Koetan työssäni tulkita tuon yhtenäisen kuvan luomiseksi haapavetisten ihmisten tunteita ja mielenkuohuja noin parikymmentä vuotta sitten heidän kuullessaan kaupungiksi ja kaupunkilaiseksi muuttumisesta.

Rantalan mukaan ihmiset näyttäytyvät kaikissa kirjoituksissa yhtenäisenä ryhmänä ja menneisyyden avulla sijoittaudutaan osaksi nykyhetkeä. Samalla käsitellään siinä hetkessä eläviä arvoja, normeja ja asenteita.³³ Kulttuurihistorian professori Hannu Salmi toteaa, että kun tavoitteena on kirjoittaa ihmisen näkökulmasta ja ihmisen muotoista historiaa, on välttämätöntä pohtia niitä haarautuvia polkuja, joissa ihminen on elänyt. Samalla sen keskiöön nousee, millaisessa vuorovaikutuksessa ihminen oli ja on ympäristönsä kanssa.³⁴ Ne lehtiartikkelit, kannanotot ja muut kirjoitukset, joita analysoin, tuovat eteemme sen 1990-luvun maailman, jossa sekä valtion että kunnan kansalaisena

³⁰ Aula, Vehkalahti & Äikäs 2007, 18.

³¹ Käytän tutkijan etunimiä siten kuin ne teoksissa on kirjoitettu.

³² Renvall (1965) 1983, 233.

³³ Rantala 2010, 213.

³⁴ Salmi 2010, 355.

ihminen silloin eli. Siitä ei meidän mittapuumme mukaan ole kovin pitkä aika, mutta kuitenkin se on historiaa, ehkä jo osaksi jopa unohtunutta.

Historiantutkimukseen liittyvät olennaisena osana lähteet tutkittavasta asiasta. Kulttuurihistorioitsija Juhana Saarelaisen mukaan lähdeaineisto ei pysty yksinään vastaamaan esitettyyn tutkimuskysymykseen, vaan se tulee ymmärrettäväksi ainoastaan jossakin asiayhteydessä. Tutkijan on rakennettava konteksti, jossa lähde merkityksellistyy. Tulkittaessa lähdettä haluamme tietää, mitä se paljastaa yleisemmin omasta ajastaan. Yleensä oletus on, että se kertoo jostakin itseään laajemmasta, kadonneesta ja tutkijalle tuntemattomasta maailmasta. Tuota maailmaa tutkija rakentaa historiantutkimuksen keinoilla, jolloin lopuksi tutkimustuloksena on konteksti.³⁵ Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt varmistamaan lähteiden eli muun muassa paikallislehtien mielipidekirjoitusten merkityksellistymisen haastattelemalla lisäksi muutamia tutkimusaikana Haapavedellä eläneitä asukkaita. Saarelainen puhuu tutkijan omasta tulkinnasta ja ennakko-oletusten vaarasta, joita tutkijalla saattaa olla. Tutkimuksessani käsittelemäni aika sijoittuu lähi-menneyteen 1990-luvulle. Tässä saattaa piillä vaara, että tiedän itse aikakauden eläneenä paljon siitä ajasta ja minulla saattaa olla joitakin ennakko-oletuksia tuloksesta. Toisaalta on painotettava, että tutkimusajankohtana en ole elänyt tutkimukseni paikkakunnalla enkä koskaan sellaisessa kunnassa, jossa kuntamuoto on muuttumassa.

Alkuperäislähteissäni on haastattelujen, opinnäyte- ja seminaaritöiden, kuntalaisten kirjoitusten ja toimittajien artikkeleiden lisäksi virallisesti ilmoitettuja ja toimeenpantuja päätöksiä kuntapäättäjiltä. Viralliset pöytäkirjat eivät suoraan kerro, millaista keskustelua on käyty ennen asioiden päättämistä valtuustojen ja hallitusten kokouksissa. Tärkeimpiä kuntapäättäjien kokouksia on ollut seuraamassa lehtien toimittajia, joiden artikkeleista lainatut kannanotot kertoivat, miten kiihkeästi kokouksissa oli vaihdettu mielipiteitä. Lehden toimitus on saattanut myös lyhentää lukijain palstojen kirjoituksia, jolloin kirjoittajan alkuperäinen ajatus on saattanut muuttua. Haastatteluissani käytin sanelukonetta ja kirjoitin muistiinpanoja. Sähköpostikeskustelut tallensin jälkepäin analysoitavaksi. Tutkijana olen tietoinen siitä, että artikkeleiden ja haastattelujen sekä sähköpostikeskustelujen analysoijana muodostan omat käsitykseni lehdissä julkaistujen tekstien tai kertojien ajatuksista.

---

³⁵ Saarelainen 2012, 253.

Tutkimukseni etenee siten, että toinen luku käsittelee Haapaveden valmistautumista kaupunkinimitykseen vuonna 1995 sekä päättäjien toiminnoissa että kuntalaisten kirjoituksissa. Viitteitä kaupungistumishaluista on jo aikaisemmilta vuosilta joissakin paikkakunnalla ilmestyneiden lehtien artikkeleissa ja kannanotoissa. Kaupunki-nimityksen imagollinen merkitys ja kyläläisten identiteetin muutos kaupunkilaiseksi olivat niin ikään lehtien palstojen aiheena. Kolmas luku alkaa vuoden 1996 ilotulituksella ja kaupungiksi tulon juhlistamisella. Juhlista kirjoitetut mielipiteet kotiseutulehtien palstoilla saivat minut miettimään päättäjien ja kuntalaisten välisiä jännitteitä ja vallan ilmenemistä. Kenen vastuulla juhlien järjestäminen oli ja miksi niitä piti olla kahtena iltana? Kuka/ketkä juhli/juhlivat ensin? Mitä sitten tapahtui, kun palattiin arkeen? Tuliko uusia aloitteita, tekoja tai parannuksia esimerkiksi ympäristöön ja kaupunkilaisten hyvinvointiin? Kaupungistumisen vuosi oli samalla kunnallisvaalivuosi Suomessa, joten kuumia puheenaiheita riitti. Neljännessä luvussa tarkastelen kylänäkymän muutostarpeita kaupunkitilaksi sekä vielä sitä, miten kaupungin imagollinen ilme muodostui. Näitä asioita puntaroin edellä mainittujen lehtien uutisoinnin, haastattelujen ja kunnan/kaupungin päätöksistä kirjoitettujen pöytäkirjojen kautta.

Kaikkien näiden selvitysten jälkeen teen loppupohdinnassa johtopäätökset siitä, miten kyläläisestä tuli kaupunkilainen, miten ympäristön ilmettä saatiin muutettua ja kuinka kaupungin imagon luonti alkoi. Haapavetisten mielipiteet ovat sekä yhteisiä että yksityisiä. Karvonen analysoi Bouldingin ajatusta yhteisön julkisesta kuvasta (*public image*), joka tarkoittaa, että useimmissa yksilötajunnoissa vallitsee samankaltainen käsitys asioista. Yleensä julkinen kuva alkaa jonkin yksilön mielessä leviten ja laajeten ihmisten keskuudessa tullen täten julkiseksi. Yhteisön toiminta keskittyy levittämään ja suojelemaan sitä julkisten kuvien sarjaa, jota ihmiset keskenään jakavat. Mielipiteiden tutkimuksessa lähdetään yksilötajuntojen sisältöjen kartoittamisesta. Tällöin yleinen mielipide on yksilömielipiteiden summa.³⁶ Painotan vielä, että tutkimuksessani esiintyvät ehkä värikkäätkin mielipiteet saattavat tuoda esitykseeni hieman negatiivisen sävyn. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole korostaa sitä, miten vaikeita asioita kaupungistuminen, henkilösuhteet tai päättäjien toiminnat ovat. Pikemminkin olen ilahtunut siitä, kuinka perusteellisesti argumentoiden asukkaat ja paikallislehtien toimittajat pohtivat ja tuovat esille kaupungistumisen hyviä ja huonoja puolia sekä oman identiteettinsä muuttumista.

---

³⁶ Karvonen 1999, 159.

2. SUUNNITELMISSA KAUPUNKI

Kaupungin sisäisessä kehityksessä olemme tavallisesti kiinnittäneet liiallista huomiota struktuurin fyysilliseen organisaatioon ja liian vähän huomiota ihmisyhteisön tarpeisiin ja yhteiskunnallisen elämän taitoihin. On tärkeämpää, että kaupunginosalla on kunnantalo julkisia kokouksia varten kuin että sinne voidaan saapua neliväyläistä, viimeisillä liikennejärjestelyillä varustettua viertotietä myöten – vaikka viimeksi mainitusta saakin vaikuttavamman ilmakuvaan. [---] Kaupungin ulkonaista muotoa on käsiteltävä sosiaalisena probleemana, ennen kuin se muutetaan mekaniikan ja arkkitehtuurin toimintakentäksi.

Lyhyesti sanoen, jos kaupunki on jotakin, on se erityinen ympäristö sosiaalista kasvua ja kehitystä varten, eikä tämän kehityksen mitään puolta, varsinkaan yhteisöjen panosta enempää kuin ihmisen yhteistoimintaa hänen lähimmäistensä kanssa saa laiminlyödä.³⁷

Mumfordin ajatukset siitä, miten kaupunkia pitäisi kehittää ja miten ihmiset kaupungissa pitäisi ottaa huomioon, johdattelevat tutkimukseni pääasioihin, jotka ovat ihminen ja hänen identiteettinsä muutos sekä kaupunki-imagon rakentaminen ja kumpaakin käsitettä yhdistävänä tekijänä kaupunkimaisen ympäristön luominen. Asumisyhteisö, Haapaveden kunta, oli ollut kauan maaseutukylänä, mutta vuonna 1995 se halusi tehdä kerralla hyppäyksen korkeammalle, toisin sanoen muuttaa kuntamuotonsa kaupungiksi.

Alaluvussa 2.1 esittelen aluksi kaupunki-käsitteeseen liittyviä määritelmiä siirtyen vähitellen pohtimaan sitä, kuinka kaupunki-idea Haapaveden maaseutukylässä alkoi muotoutua. Apunani on kaupunkitutkijoiden huomioita ja arvioita siitä, miten kaupunki syntyy ja miten kaupunkilaisuus identiteetti-prosessina lähtee liikkeelle. Analysoin lehtien mielipidekirjoitusesimerkkien kautta haapavetisten omia ajatuksia ja mielipiteitä prosessista. Seuraavassa alaluvussa pohdin, oliko kaupunki-nimitys kunnan imagoa kohottava ja millä tavoin kunnan päättäjät sen itse näkivät. Tarkastelen samalla, miten kunnan asukkaat reagoivat tähän muutokseen. Viimeinen alaluku käsittelee kuntalaisten identiteettimuutosta kaupunkilaiseksi.

2.1 Haaveita vai realismia?

Kaupunkia pohtivassa kirjallisuudessa kaupunki esitellään usein rakennettuna ympäristönä ja kauppapaikkana, joko niin, että se on ollut olemassa jo vuosisatoja tai sellaisena, että se rakennetaan alusta asti kaupungiksi. Esimerkkinä alun perin lähes tyhjästä aloite-

---

³⁷ Mumford (1938) 1949, XV.

tusta kaupungista voidaan mainita vaikkapa Helsinki. Kaupunkitutkija Mervi Ilmonen mainitsee, kuinka Helsinki ilman Viaporin linnoitusta olisi ehkä vieläkin vain maalaiskylä tai korkeintaan pikkukaupunki.³⁸ Minulla on pohdittavana kaupunki, joka on myös synnytetty kylämiljööstä.

Georg Simmelin tutkimuskohteina on moderni elämä ja erityisesti suurkaupunkien esteettisyys sekä jatkuvan kaupunkikasvun tuomat haasteet ihmiselle. Esseessään Suurkaupungit ja niiden henkinen elämä³⁹ hän kertoo, että alun perin sekä historialliset että nykyiset sosiaaliset ryhmittymät lähtivät liikkeelle pienten piirien linnoittautumisesta jollakin tavalla uhkaavaksi koettuja ryhmiä tai yhteisöjä vastaan. Omassa ryhmässään ne pitivät yllä voimakasta yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, jolloin yksittäinen ihminen ei saanut tilaa itselleen kehittää itseään, liikkuu vapaasti tai kantaa vastuuta. Näin menetellen muotoutui vähitellen poliittisia ryhmittymiä, puolueita, uskonnollisia yhteisöjä ja sukuja, jotka pitivät vain oman ryhmänsä puolta. Tämä oli yleinen kaavio, jonka jälkeen ryhmien laajentuessa valtio ja kristinusko, keskiaikaiset ammattikunnat sekä lukematomat muut ryhmittymät kehittyivät sellaisiksi kuin me ne ymmärrämme. Elämä antiikin ajan pikkukaupungeissa rajoitti yksityisen ihmisen liikkeitä sekä ulospäin että hänen omassa elinpiirissään niin, että nykyinen suurkaupunkilainen tuntisi suurta ahdistusta jos sellaiseen joutuisi.⁴⁰

Michel Foucault'n mukaan jo 1600-luvulla kehittyi ajatus siitä, että Ranskan silloisen suuren valtakunnan hallinnossa olisi sovellettava kaupungin mallia. Tällöin alettiin ymmärtää, etteivät kaupungit olleet enää etuoikeuksien paikkoja keskellä peltojen, metsien ja teiden hallitsemaa aluetta eivätkä normaalien lakien ulkopuolisia saarekkeitä. Huolimatta kaupunkien synnyttämistä ongelmista ja erilaisista kaupunkimuodoista ne palvelivat koko valtakunnan alueelle soveltuvina järkevän hallinnon malleina. Kuviteltiin, että valtio on ikään kuin suuri kaupunki ja pääkaupunki on sen keskusaukio. Tiet ovat tämän suuren alueen katuja, ja hallinto on tiukkaa ja tehokasta.⁴¹

---

³⁸ Ilmonen 2010, 35.

³⁹ Simmel (1903) 1981, 209. Alaviite: Alkuperäinen Simmelin kirjoittama essee *Die Grossädte und das Geistesleben* on luentosarjassa *Die Grosstadt. Vorträge und Aufsätze zur Städteausstellung, Jahrbuch der Gehe-Stiftung* 9, 1903, 185–206.

⁴⁰ Simmel (1903) 1981, 216–217.

⁴¹ Foucault/ Rabinow (1986) 1989, 32–33. Foucault'n haastattelu arkkitehtuurista, tiedosta ja vallasta. Foucault teroittaa, että varsinaisesti arkkitehtuurikeskustelua alettiin käydä 1700-luvulla, jolloin jokaisessa hallitsemisen taitoa koskevassa kirjoituksessa oli mukana myös luku kaupunkisuunnittelusta ja julkisista laitoksista, hygieniasta ja pientalojen arkkitehtuurista. Toisin sanoen muutos tapahtui poliittisessa ajattelussa.

Max Weber kirjoitti teoksensa *Kaupunki* jo vuonna 1921, mutta vaikka kirjan ajankohta onkin kaukainen, muutamat hänen määrittelemänsä kaupunkikäsitteet voidaan aivan hyvin liittää myös tämän päivän kaupunkeihin. Weberin mielestä kaupungin määrällisiin tunnusmerkkeihin kuuluu, että se on suurikokoinen taajama eli tiheästi toisiinsa rajautuvien talojen asutuskeskus, jossa kaikki asukkaat eivät tunne henkilökohtaisesti toisiaan. Se on asutuskeskus, jossa valtaosa asukkaista ei elä pelkästään maataloustuotannosta, vaan myös käsityöstä ja kauppaan liittyvistä elinkeinoista. Lisätäsmennyksenä voidaan Weberin mukaan sanoa, että kaupungissa tulee olla, ei ainoastaan ajoittaista, vaan myös säännönmukaista hyödykkeiden vaihtoa.⁴²

Haapaveden keskusta on pieni, suhteellisen tiiviisti rakennettu kokonaisuus. Keskustasta löytyvät terveyskeskus, kaupungintalo, muutamia päivittäistavarakauppoja ja pari huoltoasemaa. Aivan keskustan tuntumassa on teollisuusalue, jossa on vuosikymmenien ajan sijainnut yksi kunnan suurimmista työnantajista, Valio⁴³ ja useita puutuotteisiin ja rakentamiseen liittyviä tehtaita.⁴⁴ Haapaveden Yrittäjien syyskokouksessa 1.12.1995 Ahti Pekkala kertoi, kuinka edistysellinen Haapaveden kunta oli jo vuonna 1963. Silloin kunta rakennutti ensimmäisenä maalaispaikkakuntana Suomessa teollisuushallin eri yritysten käyttöön.⁴⁵ Ammatilliset oppilaitokset sekä lukio ja peruskoulu sijaitsivat myös keskustan läheisyydessä.⁴⁶ Mainittakoon vielä, että vuonna 1995 Haapavedellä oli 341 maatilaa. Peltopinta-alaa oli 8615 hehtaaria ja maidontuotanto lähes 15 miljoonaa litraa.⁴⁷ Weberin kaupunkikriteereihin verrattuna Haapavedellä oli sekä maataloustuotantoa että hyödykkeiden vaihtoa sopivasti kaupungistumista silmällä pitäen. Simmelin ja Foucault'n mainitsemat hallintouudistukset näkyivät Haapavedellä esimerkiksi siinä, kuinka teollisuushalleja alettiin rakentaa jo varhaisessa vaiheessa omalle yritysten käyttöön kaavoitetulle alueelle.

---

⁴² Weber (1921) 1992, 23–24.

⁴³ Hietalahti Aulis. Valio on sekava kuin lääkärin käsiala, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4. Artikkelissa mainitaan Valion työllistäneen vuonna 1995 Haapavedellä yli 200 henkilöä.

⁴⁴ Esim. Haapaveden Puukaluste on toiminut paikkakunnalla vuodesta 1976. Elektr. dokumentti.

⁴⁵ Jaakkonen Anne. Kaupungistumisen hyöty haittaa pienempi pk-yrityksille, *PJS* 1.12.1995, 15. Mainittakoon, että haapaveden Ahti Pekkala on mm. entinen kansanedustaja ja Oulun läänin maaherra vv.1986–1991.

⁴⁶ Uuden kaupungin haasteet. Haapaveden asema ympäristössä, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4. Kunnanjohtaja Silvolan haastattelussa lueteltiin silloiset Haapaveden ammatilliset oppilaitokset: ammattioppilaitos, kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos, Haapaveden Opisto, Jokilaaksojen musiikkioppilaitos ja Pohjois-Suomen Koulutuskeskus.

⁴⁷ Haapaveden maaseututoimi. Elektr. dokumentti.

Mitä kaupunkilaisuus merkitsi haapavetisille? Mies 57 v. kertoo haastattelussa, että vaikka häntä aluksi huvitti koko kaupunkiasia, niin lopulta hän kuitenkin ymmärsi kaupunki-nimityksen edut paikkakunnalle. Myös palvelut olivat jo kaupungistuessa sillä tasolla, kuin ne kaupungissa pitää ollakin. Hän harmitteli sitä, että tulevan kaupungin väkiluku oli laskussa, mikä ei tietenkään antanut ulkopuolisille hyvää signaalia kaupungista.⁴⁸ Nainen 69 v. muisteli myös, kuinka naurettavalle hänestä kaupunkiajatus ensin tuntui. Kuntamuodon lakimuutos sekä Haapaveden kaupunkitasoiset palvelut kuitenkin puolsivat tätä ajatusta, joten kaupungistuminen saattoikin olla hyvä suunta kehittymiselle.⁴⁹ Kuten haastatteluista huomaa, alkoivat haapavetiset ensi hämmästyksen ja epäuskoisuuden jälkeen ajatella kaupunkiasiaa realistisesti ja pohtia palvelujen laatua ja tasoa.

Sosiologi Hannu Ruonavaaran mukaan kaupunki-nimitys on Suomessa jäänyt elämään huolimatta siitä, että kaupunkien hallinnolliset erityispiirteet lakkasivat yhteen kuntamuotoon siirryttäessä. Nimitys liittyy nykyisin enemmän paikallisen identiteetin ja imagon kysymyksiin. Uudet kunnat tavoittelevat edelleen kaupungin statusta kohentaakseen ulkoista kuvaansa ja asukkaidensa paikallisidentiteettiä.⁵⁰ Näin ajateltiin myös Haapavedellä 1990-luvulla. Vuonna 1990 uuden vuoden puheessaan Haapaveden silloinen kunnanjohtaja Pentti Silvola totesi, että erilaisten hankkeiden ajoittaminen merkitsee kuntamuodon selvittämistarvetta. Hankkeilla hän tarkoitti valtionhallinnon keskittymistoimia, kuntien lisääntyvää yhteistoimintaa ja kuntainliittojen hallinnollisia muutoksia. Hän otaksui, että kaupunkihakemus saisi nyt myönteisen kuvan valtioneuvostossa ja sisäasiainministeriössä.⁵¹ Viisi vuotta myöhemmin asia tuli uudelleen esille Anne Jaakkosen *PJS*:n Toimituksen turinaa -palstalla. Jaakkonen mainitsi Silvolan haaveen ja jatkoi, että kaupunki-nimellä on kuntaa parempi kaiku ihmisten korvissa.⁵² Kunnanjohtaja Silvola perusteli kaupunki-nimityksen pohdinnan yhteydessä, että

[---] ulkomaan yhteyksissä kaupunki tunnetaan kunta-nimitystä selkeämmin. Kansainvälisissä yhteydenotoissa kunta-nimike herättää ihmetystä. Vierasmaalaiset eivät osaa hahmottaa, mistä on kyse. Kaupungilla on erilainen arvo; tietty taajamakäsitys.⁵³

⁴⁸ Mies 57 v. Haastattelu 13.8.2012. Haapavesi.

⁴⁹ Nainen 69 v. Haastattelu 18.5.2012. Haapavesi.

⁵⁰ Ruonavaara 2004, 123–124.

⁵¹ Sähäkästi kohti uutta vuosituhatta, *Jokivarsi* 4.1.1990, 1.

⁵² Jaakkonen, Anne. Toimituksen turinaa. Haapavedessä on ainesta kaupungiksi, *PJS* 7.7.1995, 2.

⁵³ Kaupunkinimitys valtuustoon elokuussa. Kunnanjohtaja Silvolan haastattelu, *Jokivarsi* 29.6.1995, 5.

Yksi peruste kaupunki-nimitykselle onkin ilmeisesti ollut juuri EU:n myötä tullut, ei vain kaupungin rajojen ulkopuolelle katsominen, vaan myös valtiollisten rajojen yli suuntaava kehitys. Haastateltavani kertoi kuulleensa kunnansien pohjustaneen kaupunki-nimitystä kansainvälisten termien yhdenmukaistamiskäytännöillä. Japanissa ei välttämättä tiedetä mikä on kylä, eikä EU:stakaan taida löytyä sellaista sanaa, joka tarkoittaisi kirkonkylää, nainen arvioi.⁵⁴

Johdannossa kerroin esimerkin muista valtakunnallisista hallinnollisista uudistamisista, joita Suomessa suunniteltiin ja tehtiin 1980–90-luvuilla. Esimerkkinä käytin Keski-Suomen läänin lakkautusta ja lakkautuksista noussutta identiteettikeskustelua. Jo läänien lakkautussuunnitelmien aikana oli puhetta myös kuntien vähentämisestä. *Jokivarren* päätoimittaja Aulis Hietalahti arvosteli kuntaliitoksia pohtineen selvitysmiehen Heikki Kosken mielipidettä siitä, että Suomessa on sekä läänejä että kuntia liikaa. Kosken mielestä kaupunkiseuduista tulisi muodostaa riittävän vahvoja kehityksen vetureita. Hietalahti totesi, että kuntaliitoksista puhuminen on pienten kuntien kannalta epämieluisaa; se laskee niiden imagoa ja antaa ulospäin kielteisen signaalin. Yrittäjät satsaavat mieluummin nousevaan keskukseen kuin raunioihin. Haapaveden kaupunkihankkeessa oli Hietalahden mielestä eteenpäin ajattelevan meininki.⁵⁵ Kuntaliitokset ajatteluttivat myös *Jokivarren* Silmäilyä-palstan ylläpitäjää Urho Törmälehtoa.

Tuskin Haapavettä kuntana uhkaa nuo kuuluisat kuntaliitokset, joiden olemassaolosta käydään kamppailua. Tätä elämää on pyritty korjaamaan kaikenlaisilla liittymillä ja saneerauksilla. Niillä on vain onnistuttu saamaan aikaan pysyvä työttömyys.⁵⁶

Oliko pelko kuntaliitoksista läänien vähentämisten lisäksi nostanut puheen kunnan muuttamisesta kaupungiksi Haapavedellä? Kuviteltiin, että vahva kaupunkimuoto säilyisi helpommin kartalla kuin kunta? Joka tapauksessa läänien lakkautuskeskustelujen aikoihin päätös kuntamuodon itsenäisestä päättämisestä tuli lakiesityksenä voimaan.⁵⁷ *PJS:n* haastattelussa Silvola totesi, että ajatus kaupungiksi muuttumisesta oli pelkästään kunnallislainmuutoksesta lähtöisin. Näihin aikoihin alkanut seutukuntayhteistyö oli osoittanut, että kaupunki-nimityksellä on kehitystä edistävä vaikutus, koska kaupunkeihin mielletään usein hallintoa ja palvelutoiminnan keskittymistä. Toimittajan

⁵⁴ Nainen 69 v. Haastattelu 18.5.2012. Haapavesi.

⁵⁵ Hietalahti, Aulis. Jokivarrelta -palsta. Kaupunkikeskusten kehittäminen esille, *Jokivarsi* 6.7.1995, 8.

⁵⁶ Törmälehto, Urho. Silmäilyä, *Jokivarsi* 27.7.95, 4.

⁵⁷ Kuntalaki 17.3.1995/365 1 luku § 5. Kunta voi käyttää nimitystä kaupunki, kun se katsoo täyttävänsä kaupunkimaiselle yhdyskunnalle asetettavat vaatimukset. Elektr. dokumentti.

kysyessä, mitä iloa yksittäiselle haapavetiselle kaupungistuminen tarjoaa, kunnanjohtaja vastasi lakonisesti: "En usko, että tässä vaiheessa kovinkaan suurta iloa, joskaan sen ei pitäisi aiheuttaa suruakaan."⁵⁸ Kunnanjohtaja ja muut päättäjät puhuivat painokkaasti kaupunki-imagosta ja siitä, kuinka halutaan olla vahva yhteisö, joka näkyy sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Mäenpään mukaan kaupunki-identiteetin sijasta suomalaiseseen kulttuuriin kuuluu voimakas ajatus kehityksestä "Kaupunkia ei vielä ole, mutta sellainen pitäisi olla. Kaupunkilaisia emme vielä ole, mutta sellaisiksi meidän pitäisi tulla".⁵⁹

2.2 Kaupungin imagollinen merkitys

Haapavetiset lukivat *Helsingin Sanomista* 20.6.1995 uutisen: Vain kolme kuntaa haluaa kaupungiksi. Halukkaat kunnat olivat Kangasala, Viitasaari ja Haapavesi.⁶⁰ Aiemmin ei Haapaveden kaupunkihaaveista ilmeisesti ollut uutisoitu missään tiedotusvälineissä, joten asia tuli kuntalaisille yllätyksenä. Samana päivänä kokoontui Haapaveden kunnanvaltuusto. Valtuutettujen kyselyissä ja aloitteissa valtuutettu Outi Huurre ihmetteli kaupunkiasian informointia. Hänen mielestään toteutettu menettelytapa oli sopimaton, eivätkä asiasta esitetyt perustelut olleet hyväksyttäviä. Hän lisäsi vielä, että kaupunkinimitykseen turvautuminen oli osoitus heikosta itsetunnosta. Kunnanjohtaja Silvola perusteli vastauksessaan, että kaupunkiasian julkistaminen perustuu *Helsingin Sanomien* tekemään yllätys-haastatteluun. Hänen mielestään tällaisissa tilanteissa uutisointi ei välttämättä sisällä kaikkea sitä tietoa, mitä kunta haluaa asiasta tiedottaa. Kokonaisuutena hän näki kuitenkin kaupunkiasian positiivisena, koska sillä saataisiin Haapavesi tasa-vertaiseen asemaan naapurikaupunkien kanssa.⁶¹

Kunnanvaltuuston puheenjohtaja Taavi Laitila totesi paikallislehden haastattelussa, että kun uusi kunnallislaki antoi kunnille mahdollisuuden päättää omasta kuntamuodostaan, myös Haapavedellä asiasta keskusteltiin sekä johtoryhmässä että kunnanhallituksessa. Ilmapiiri oli ollut hänen mukaansa ajatukselle myönteinen. Edelleen hän vetosi muihin päättäjiin: "jos kaupunkilaisiksi aletaan, päätöksen pitää olla yksimielinen". Tosin hä-

⁵⁸ Jaakkonen, Anne. Me kysymme -palsta. Miksi Haapavesi haluaa kaupungiksi? *PJS* 7.7.1995, 2.

⁵⁹ Mäenpää 2009, 59.

⁶⁰ Sala, Esko & Penttinen, Antti. Vain kolme kuntaa haluaa kaupungiksi. Kotimaa A5, *Helsingin Sanomat* 20.6.1995.

⁶¹ Haapaveden kunnanvaltuuston pöytäkirja 20.6.1995 § 38. Haapaveden kunta.

nenkään mielestä kaupunki-nimityksestä ei mahtanut olla haittaa eikä suurta hyötyä. Laitilan toivomuksena oli, että kuntalaiset ottaisivat kantaa tähän ajatukseen.⁶²

Kaupungistumisesta eivät haapavetiset suinkaan olleet yhtä mieltä, eivät yksityisesti eivätkä julkisessa päätöksenteossa. Päättäjien kompastelu kaupunkiasian tiedottamisessa poiki paikallislehtien mielipidepalstoille lukuisia kannanottoja. Selkeitä vastauksia odottava kuntalainen kirjoitti *PJS*:n Lukijain palstalle:

Sitä kuulemma ollaan rupeamassa kaupunkilaisiksi ja vieläpä sellaisella kii-reellä, että ollaan taas ostamassa sikaa säkissä. Nyt, kunnanisät, faktoja meille kuntalaisille, selkeästi ja julkisesti. Mitä hyötyä meille on kaupunkilaistumisesta? Selitykseksi ei kelpaa se, että kielitaito ei riitä selittämään ulkomaan kielellä, millaisia paikkakunnan porhoja tässä ollaan. Rahasta on kysymys tässäkin. Kasvavatko tulot vai menot, ja millä tavalla? Kaipaamme selviä numeroita ja yksityiskohtia, ei mielikuvia. Imago ei elätä [---]. Mikä muuten on se imago ja miten kuntamuodonmuutos sitä kirkastaisi? Naapurit ovat olleet kaupunkeja jo tovin, mutta päällisin puolin vilkaistuna hohto ei sen kummemmin häikäise. Korpi on korpena pysynyt ja hyvä niin.⁶³

En malta olla vertaamatta viimeistä lausetta fenomenologi Bachelardin poettisen teoksen osaan Nurkat. Hän käsittelee pakenevia tai kuvitteellisia kotoisuuden vaikutelmia, jotka juurtuvat silti inhimilliseen elämään. Edelleen Bachelard analysoi, kuinka "tietoisuus siitä, että saa olla omassa nurkassaan ikään kuin levittää ympäristöön liikkumattomuutta. Liikkumattomuus säteilee ulospäin".⁶⁴ Nurkka tässä tapauksessa voisi tarkoittaa korpea, jossa saa olla rauhassa kaikilta levottomuutta herättäviltä uudistuksilta. Haluttiinko Haapavedellä pysyä omassa pienessä nurkkakunnassa ilman, että edistystä tapahtuisi esimerkiksi kansainvälistymisen muodossa?

Ajatus kaupungiksi muuttumisesta ja sen myötä kunnan imagollisuus oli päällimmäisenä mielessä kunnan päättäjillä ja asukkailla loppuvuonna 1995. Taloustutkimuksen laatimassa valtakunnallisessa imagotutkimuksessa mitattiin Haapaveden imagoa, joka oli Pohjois-Suomen maaseutukeskuksiin kuuluvien joukossa viidenneksi paras. Myös koko maan kuntien (439) joukossa se menestyi varsin hyvin ollen Mikkelin, Iitin ja Mustasaaren kanssa 60. sijalla. Miinuspuolina tutkimus mainitsi heikot liikenneyhteydet, sijainnin, vapaa-ajan viettomahdollisuuksien rajallisuuden ja kaavoituksen.⁶⁵

⁶² Taavi Laitila suhtautuu rauhallisesti kaupunkihankkeeseen, *Jokivarsi* 29.6.1995, 6.

⁶³ Faktoja Haapaveden kunnanisät. Lukijain palsta, *PJS* 5.7.1995, 2.

⁶⁴ Bachelard (1957) 2003, 298–299.

⁶⁵ Sijainti ja yhteydet miinustivat. Haapaveden aktiivisuus näkyy imagotutkimuksessa, *Jokivarsi* 6.4.1995, 3.

Päättäjien oli muistettava ottaa myös asukkaiden ja paikallisten yrittäjien mielipiteet näin tärkeässä asiassa huomioon. Eräs keino asukkaiden kannanottojen selville saamiseksi löytyi yrittäjien järjestämien perinteisten Turvemarkkinoiden yhteydessä heinäkuussa 1995.⁶⁶ Yrittäjät toteuttivat markkinoilla Gallup-kyselyn, johon kävi vastaamassa yli tuhat kuntalaista. 54 % vastanneista kannatti kaupunkihanketta. Hylättyjä vastauksia otannassa oli 16. Artikkelin kirjoittajan mielestä 1000 henkilön otanta kertoo melko luotettavasti kuntalaisten yleisen mielipiteen.⁶⁷ Myös *PJS*:ssä oli Gallup-kyselystä artikkeli. Haastateltujen kommentteissa oli sekä puoltavia että vastaan sanovia lausuntoja:

Jassoo, vai kaupungiksi. Mitä se sillä kummenee? (Aina Pakola)
 Aivan hyvin pärjäämme näin. Kuntana Haapavesi on kodikkaampi. (Arja Järvenpää)
 No, siinä tapauksessa voisi ajatella, jos tänne saataisiin Halpa-Halli, vaatekauppa ja rautatie – ei muuten. (Inkeri Järvenpää).⁶⁸

Törmälehto otti kantaa niin turvemarkkinoiden äänestysasiaan kuin kaupunkinimitykseenkin:

Kuulin ilmoitettavan, että jokaisen toivotaan käyvän ilmoittamassa mielipiteensä siitä, tehdäänkö Haapavedestä kaupunki. En päässyt sinne asti, eikä ollut tarpeellistakaan, sillä lehdessä oli jo ilmoitettu, että tulos ei sido valtuustoa. Päättäköön siis valtuusto, koska sillä on kuntalaisten antama valtakirja. [---] Mielestäni olisi Haapavesi Pohjanmaan helmenä⁶⁹ säilytettävä kuntana, sillä siitä nimestä ei ole mitään hyötyä muille kuin johtoportaassa oleville ja suuruutta kaipaaville sieluille.⁷⁰

Törmälehdon mielestä äänestys oli jo vesittynyt, koska sitä ei valtuustossa otettaisi huomioon, kuten lehdissä oli aiemmin ilmoitettu. Raija Virtanen oli Turvemarkkinoiden äänestyksestä sitä mieltä, että siellä suoritettu äänestys ei missään suhteessa täyttänyt demokraattisen äänestyskäytännön ehtoja. Hän toivoi, että äänestys järjestettäisiin pian järjestettävien kunnallisvaalien yhteydessä.⁷¹

Seuraavan kerran asiaan palattiin Haapaveden kunnanhallituksen kokouksessa 31.7.1995. Hallituksen jäsenten kyselyissä ja aloitteissa jäsen Seija Hatula tiedusteli, miten kaupunkiasiaan liittyvä tiedottaminen on tarkoitus toteuttaa. Hänen mielestään

⁶⁶ Haapaveden yrittäjät ry. Yrittäjähdistyksen (perustettu v.1945) tehtävänä on järjestää joka vuosi mm. Turvemarkkinat heinäkuussa ja joulunavaus marraskuussa. Elektr. dokumentti.

⁶⁷ Kaiken kansan turvemarkkinat, *Jokivarsi* 13.7.1995, 3.

⁶⁸ Haapaveden Yrittäjien Gallup osoitti: 54 % kannattaa kaupungistumista, *PJS* 12.7.1995, 1.

⁶⁹ Selvennettäköön, että Haapavesi – Pohjanmaan Helmi on ollut mainoslauseena sekä Haapaveden kunnan ilmoituksissa että erilaisissa mainoksissa. Ks. liitteet 3–4.

⁷⁰ Törmälehto, Urho. Silmäilyä, *Jokivarsi* 27.7.1995, 4.

⁷¹ Virtanen, Raija. Päättäjien kuunneltava äänestäjiään. Lukijain palsta, *PJS* 10.8.1995, 8. Kunnallisvaalit järjestettiin Suomessa vuonna 1996.

lehdistön yleisönosastoissa on ollut runsaasti virheellisiä väittämiä, jotka tulisi oikaista kuntalaisille. Hän esitti, että tiedotustilaisuus olisi hyvä järjestää ennen kunnanhallituksen kaupunkiasian käsittelyä.⁷² *PJS*:n mielipidepalstoilta löytyy mm. Takarivin Taavin kirjoitus, jonka aiheena oli pelko kaupungistumisen vuoksi virkailijoiden palkkojen nostamisesta ja sitä kautta kuntalaisten veroäyriin kohottamisesta.⁷³ Myöhemmin Jussi Hautala kysyi vielä suoraan, eivätkö päättäjät uskalla kertoa kustannuksista, joita kaupungistuminen toisi tullessaan kuntalaisille.⁷⁴

Nimitysmuutoksesta 8.8.1995 järjestettiin virallinen informaatiotilaisuus. Osallistujia tilaisuudessa oli noin 80 henkilöä.⁷⁵ Paikallislehden toimittaja Anja Harju puntaroi päätöksenteon vaikeudesta:

Haapavedellä vaikeita päätöksiä tulee kuin liukuhihnalta. Joku sanoikin kunnan viime tiistaina järjestämässä kaupunki-infossa, että just kun päästiin tekemästä ratkaisuja huippuvaikean EU:n suhteen, niin edessä on toinen vaikea päätöksen paikka: ryhtyäkö kaupunkilaiseksi vai ei. Epäileviä tuntuu olevan vielä runsaasti, vaikka kovin jyrkkää vastustusta ei ainakaan infotilaisuudessa kuultu.⁷⁶

Toisaalla samaisessa lehdessä selvitettiin tarkemmin infotilaisuuden kulkua. Kunnanjohtaja Silvola piti illan alustuksen, mutta se ei uutisen mukaan aiheuttanut suurta väittelyä. Silvola sanoi olevansa kehityksen kannattaja nähden kaupunki-asian nimenomaan siltä pohjalta. Samalla Haapavesi olisi Siikalatvan talousalueelle tärkeä tiennäyttävä ollen seutukunnan samankokoisten kuntien kanssa tasavertainen. Kaupunkina Haapavedellä olisi enemmän mahdollisuuksia erilaisiin EU-rahoituksiin. Kaupunkihanketta vastustava Jussi Hautala ei uskonut kaupunkihankkeen parantaviin vaikutuksiin. Hänen mielestään hallintohenkilökunnan palkat nousisivat ja erilaisten kylttien ja kirjekuorien painamisesta tulisi turhia lisäkuluja. Valtuuston edustaja Eero Perkkiö ei nähnyt kaupunki-nimellä olevan mitään vaikutusta kehitykseen, mutta valtuuston tekemillä päätöksillä kyllä. Eero Rautio totesi jyrkästi: "Jos Haapavedestä tulee kaupunki, niin en kehtaa enää sanoa, mistä olen kotoisin. Minua ei kiinnosta olla keinotekoisien aavekaupungin asukas." Myöskään kunnanvaltuutetut Outi Huurre, Matti Raudaskoski ja Olavi Ponkala eivät lämmenneet kaupunkiajatukselle. He olisivat nähneet Haapaveden mieluummin

⁷² Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 31.7.1995 § 334. Haapaveden kunta.

⁷³ Takarivin Taavi. Haapavesi kaupunkiksi? Lukijain palsta, *PJS* 26.7.1995, 8.

⁷⁴ Hautala, Jussi. Haapaveden päättäjille. Lukijain palsta, *PJS* 2.8.1995, 15.

⁷⁵ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 14.8.1995 § 336. Haapaveden kunta.

⁷⁶ Harju, Anja. Puntarointia, *Jokivarsi* 10.8.1995, 5.

vireänä maalaiskuntana kuin kaupunkina.⁷⁷ Tämä yhteenveto kunnan järjestämästä infosta kertoo, ettei kaupunkilaiseksi tulo ollut helppoa haapavetiselle asukkaalle eikä päättäjälle.

Kunnanhallituksessa kaupunkiasiaa käsiteltiin 14.8.1995. Kokouksessa myönnettiin Haapaveden Yrittäjien Turvemarkkinoilla suoritettujen kyselytulosten olleen suuntaa antavia, vaikka kysely ei täyttänyt virallisen mielipidetiedustelun kaikkia luotettavuusvaatimuksia. Nimitysmuutoksen käyttämiseen todettiin Haapaveden kohdalla olevan tärkeimpiä perusteita seudullisen kehittämistoiminnan tasapuolisuus, elinkeinopoliittiset syyt erityisesti kuntamarkkinoinnin suhteen sekä paremmat ja laajemmat mahdollisuudet EU-tukien hakemiseen ja saamiseen. Kaupunki-nimityksen käyttöönotto ei aiheuttaisi kunnassa virkarakenne- tai palkkausmuutoksia. Jotkin virkanimikkeet, joihin kunta-sana liittyi jossakin muodossa, muutettaisiin kaupunkimuotoisiksi. Rahallisia kustannuksia tulisi lomakkeiden, kirjekuorien, esitteiden ja nimikilpien uusimisesta arvion mukaan noin 150 000 markkaa. Kokouksessa päädyttiin esittämään kunnanvaltuustolle, että kunta ottaisi seuraavan vuoden alusta käyttöönsä kaupunki-nimityksen.⁷⁸ Päätösesitys syntyi *Jokivarren* uutisoinnin mukaan lähes yksimielisesti rakentavan keskustelun jälkeen.⁷⁹

Samassa *Jokivarren* numerossa raportoitiin toimittajien puhelintiedustelusta kuntapäättäjille ennen seuraavaa kunnanvaltuuston kokousta. Puhelinkierroksella tuli selväksi, että 22 kuntapäättäjää antoi tukensa nimitykselle, kahdeksan vastusti ja viisi oli vielä epävarmoja. Puoltavista lausunnoista kirjattiin, ettei haluta olla kehityksen jarruna tai ettei haluta olla esteenä yrittäjien aseman parantamiselle. Toisaalta oltiin myös jo vähän kylmästiä koko asian puimiseen: "jos aletaan kaupunkilaisiksi, aletaan sitten, kunhan ei syödä kerralla eväitä" ja "äänestys on koiraveron suuruinen asia" sekä "kaupunki-nimitys tuo halpaa julkisuutta".⁸⁰

PJS:n toimittaja teki myös haastattelukierroksen ennen kaupunki-nimityksen päätöksentekoa. Kunnanjohtaja Silvola ei pelännyt, että muualla naurettaisiin Haapavedelle: "Euroopassa kaupungit voivat olla hyvin pieniä, jopa tuhannen asukkaan yksiköitä. Aina-

⁷⁷ Vastustajat ihmettelevät kiirettä, puolustajat vetoavat kehitykseen. Kaupunki-infossa enempi epäileviä, *Jokivarsi* 10.8.1995, 8.

⁷⁸ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 14.8.1995 § 336. Haapaveden kunta.

⁷⁹ Kunnanhallitus esittää uuden nimityksen ottamista. Valtuusto sanoo sanansa kaupunkiasiaassa, *Jokivarsi* 24.8.1995, 5.

⁸⁰ Valtuuston enemmistö äänestää "kyllä" kaupunkihankkeelle, *Jokivarsi* 24.8.1995, 5.

kaan Euroopassa meille ei naureskella". Silvola vertasi haastattelussa Haapavettä Haapajärven ja Nivalan kaupunkeihin, joissa on samanlainen vahva alkutuotanto elinkeinona kuin Haapavedellä. Outi Huurteen mielestä olisi ollut parempi, jos Haapavesi olisi luonut itsestään kuvaa kulturellina maaseutukuntana.⁸¹ Eero Rautio vastusti asiaa edelleen:

Tässä on kyse heikosta omanarvontunnosta. Kaupungiksi muuttaminen on keinotekoista kunnan kehittämistä, jonka takana ovat päättäjät ja yrittäjät. Jos tällä halutaan nostaa imagoa, niin kyllä me ennemminkin menetämme sitä.⁸²

Oulaisten kaupunginjohtaja Antti Niemelä totesi, että kaupunkina olemisesta oli ollut Oulaisille nimenomaan imagollista hyötyä. Niemelän mukaan kaupungin arvovalta oli kuitenkin kärsinyt totaalisen inflaation. Hän ei myöskään uskonut, että kaupungit olisivat millään tavoin erityisasemassa kuntiin nähden EU:n tukirahojen haussa: "Vain itse asia siellä painaa, näin sen täytyykin olla". Entinen kunnallispoliitikko Ahti Pekkala suhtautui kaupungistumiseen myönteisesti: "Se on imagokysymys ja sillä on kilpailumerkitystä erityisesti yritysten sijoittumisessa."⁸³

Haapaveden kunnanvaltuusto kokoontui 24.8.1995 päättämään kaupunki-nimityksen käyttöön otosta. *Jokivarsi* uutisoi päätöksestä elokuun viimeisenä päivänä otsikolla "Imago sävytti päättäjien keskustelua". Äänestystä edeltäneessä keskustelussa valtuutettu Outi Huurre kantoi huolta maatalousväestön identiteetistä: "Tämä on identiteettikysymys, mitä me olemme. Haapavedellä on maaseudun henki". Valtuutettu Pertti Hyttinen ei uskonut EU-tukiin: "Tämä on joutavanpäiväinen asia. Haapavesi markkinoi nelostien varressa maalaismielikuvaa ja anoo kaupunkioikeuksia".⁸⁴ Hyttisen sarkastinen arviointi markkinoinnista, jossa toisaalta ihannoitiin maalaisuutta, toisaalta haluttiin kaupungiksi, ei hänen mielestään vakuuta EU-tukien myöntäjiä.

Aivan näin kivuttomasti päätös ei kuitenkaan syntynyt toisen paikallislehden, *PJS*:n ja kunnanvaltuuston pöytäkirjojen mukaan. Päätökseen tarvittiin puolen tunnin keskustelu ja pöydälle jättämisesitys. Lukuisten puheenvuorojen jälkeen ensin äänestettiin asian pöydälle jättämisestä, joka ei kuitenkaan saanut tarpeeksi kannatusta. Lopullinen äänestys tehtiin nimityksen käyttöönotosta. Kaupunki-nimityksen puolesta äänesti 24 valtuu-

⁸¹ Kemi, Kari. Haapavesi haluaa kaupungiksi, *PJS* 11.8.1995, 11.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Imago sävytti keskustelua valtuustossa. Haapavesi hyödynsi ensimmäisenä kuntalain tarjoaman mahdollisuuden, *Jokivarsi* 31.8.1995, 5.

tettua, yhdeksän ollessa vastaan ja kahden äänestäessä tyhjää.⁸⁵ Kunnanvaltuuston puheenjohtaja Taavi Laitila nuiji tuloksen pöytään valtuutettujen joukosta kuuluneen kommentin säästyksellä: "Ei muuta kuin pulujen hakuun".⁸⁶ Martti Repo kirjoitti oman hieman harmistuneen mielipiteensä kunnan imagosta ja yrittäjien tukemisesta *Jokivarten*:

[---] Meillä on lupa edellyttää haapavetiseltä yritystoiminnalta esimerkiksi työllistäviä tekoja, onhan yrityssektori kaupunkinimitystä vaatiessaan yhtenä perusteluna esittänyt imagon kohottamisen ja sitä kautta elinkeinoelämän elpymisen. [---] Kuntalaiset ottaisivat varmaan ilolla vastaan tiedon esimerkiksi työttömyyden puolittamisesta. [---] Ainakin imagoasia on heidän mieleisekseen hoidettu, vaikka olisimmekin halunneet vielä keskusteluaikaa asiassa.⁸⁷

Kaupunki-nimityksestä oli puhuttu noin puolisen vuotta erilaisilla keskustelufoorumeilla, mutta ilmeisesti Revon mielestä aikaa oli ollut liian vähän asian kypsytelyyn. Kommentista näkee myös, että yrittäjät olivat aktiivisesti mukana nostamassa kunnan imagoa. Kuntamuotoisena olevan Haapaveden viimeisessä joulunavauksessa kunnanjohtaja totesikin, että Haapavesi astuu uuteen kaupunkihistoriaan tunnettuna, iskukykyisenä ja taloudellisesti hyvässä kunnossa olevana kaupunkina.

Meillä on hyvä ja nuori väestörakenne, monipuolinen tuotantorakenne ja hyvät tulevaisuuden mahdollisuudet. Kaupallisella tasolla odotetaan kaupunkiliikkeille ominaista tuotetarjontaa ja palveluja, asiakkaista on huolehdittava ja erikoisliikkeiden alueella on vielä runsaasti käyttömahdollisuuksia.⁸⁸

Ainakin silloinen kunnanjohtaja tähyili luottavaisena tulevaisuuteen, kun vain kaupan palveluja saataisiin kaupunkimaiseen tapaan riittävästi.

Vuoden loppupuolella kunnalla oli tehtävänä vielä monenlaisia järjestelyjä ennen kaupungiksi julistautumista. Viimeisissä kunnanhallituksen kokouksissa suunniteltiin sekä juhlanviettoa että kaupunki-nimityksestä johtuvia muutoksia. Alustavasti kunnanhallituksen johtoryhmä suunnitteli vuoden vaihteeseen kaikille kuntalaisille avoimen juhlatilaisuuden liikuntahallille. Juhlapuhujaksi päätettiin pyytää maaherra Eino Siuruainen. Tilaisuuteen kutsuttaisiin myös Siika-Pyhäjokilaaksojen kuntien sekä Nivala-

⁸⁵ Haapaveden kunnanvaltuuston pöytäkirja 24.8.1995 § 39. Haapaveden kunta.

⁸⁶ Jaakkonen, Anne. Haapavedestä kaupunki, *PJS* 25.8.1995, 3.

⁸⁷ Repo, Martti. Yritystuet ja kaupunkikysymys. Lukijoilta, *Jokivarsi* 27.9.1995, 3.

⁸⁸ Silvola kuntamuodon viimeisessä joulunavauksessa. ”Tulevaisuus ei aukene itsestään”, *Jokivarsi* 7.12.1995, 3.

Haapajärven seutukunnan kuntien edustajat. Juhla olisi vuoden toiseksi viimeisenä päivänä 30.12.1995. Kunnanhallitus hyväksyi johtoryhmän esityksen.⁸⁹

2.3 Identiteetin muutosprosessi

Haapaveellä kaupungista,
puheet usein pärisee.
Eikö sovi maalaiskunta
Siitä sakki rätisee.
Tuskin yksimielisyyttä
ne kiskoo siitä niskaköyttä.⁹⁰

Nimimerkki Asan runo paikallislehdessä toi esille, kuinka paljon asukkaat puhuivat kuntamuodon muuttamisesta epäillen sitä, löytyykö asiaan yksimielisyyttä. Runossa viitattiin maalaiskunnan ja kaupungin välisiin eroihin. Stuart Hallin mukaan identiteetti on sellainen käsite, joka muuttuu kaiken aikaa tiedostamattomissa prosesseissa. Sen yhtenäisyydessä on jotain "imaginaarista", kuviteltua. Jatkuvasti prosessoivana se pysyy myös epätäydellisenä. Hall nimittää tätä *identifikaatioksi*, koska se ei nouse meistä identiteettisinä yksilöinä vaan sen kokonaisuuden puutteesta, jota me koetamme täyttää ulkopuolelta niiden tapojen kautta, joilla kuvittelemme toisten näkevän meidät.⁹¹ Kuntamuodon muuttuessa kyläläiset joutuvat pohtimaan sitäkin, miten oma identiteetti muuttuu tai muutetaan ulkoapäin kaupunkilaisidentiteetiksi. Kaupunkilaisuus saattaa näyttäytyä kuntalaisille jonain niin erilaisena identiteettimuotona, että se saattaa muuttua uhkaksi jokapäiväiselle elämiselle. Omien tapojen ja tottumuksien muuttaminen ei käy käden käänteessä. Identiteettimuutokseen sopeutumiseen tarvitaan aikaa. Onko sitä riittävästi, jos keskustelu kaupungistumisesta alkaa kesällä ja kaupunki-nimitys vahvistetaan vuodenvaihteessa?

Foucault'n mukaan ajatus yhteiskunnasta syntyi 1700-luvun lopulla. Sen ajan tyyppillisessä liberalismien hengessä huomattiin, että jos ryhtyi hallitsemaan liian paljon, ei hallinnut ollenkaan. Näin ollen sai aikaan sellaista, joka oli täysin vastakkaista pyrkimykseen nähden. Yhteiskunnan hallinnossa ei ole kyseessä vain alue ja alueella asuvat ihmiset vaan monimutkainen ja itsellinen todellisuus. Se reagoi omalla tavallaan omilla

⁸⁹ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 2.10.1995 § 406. Haapaveden kunta.

⁹⁰ Viikon askel. Runo. nimim. ASA. Viides säkeistö, *Jokivarsi* 6.7.1995, 2.

⁹¹ Hall 1980, 39.

säännöillään ja häiriömahdollisuuksien huomioon ottamisella.⁹² Hall taas puhuu "kulttuurisen supermarketin" syntymisestä tänä nykyisenä globaalina aikakautena. Globaalin kulutuskulttuurin keskustelussa identiteettiä määrittäneet kulttuuriset erot ja jaottelut pelkistetään "globaaliksi valuutaksi", jolle kaikki erityiset traditiot ja erilliset identiteetit voidaan kääntää. Tämän kulttuurisen homogenisoitumisen lisäksi keskustellaan identiteettien muuttumisesta. Niitä säätelevät globaalin ja paikallisen (lokaalin) väliset jännitteet. Kansalliset identiteetit edustavat kiinnittymistä tiettyihin paikkoihin, tapahtumiin, symboleihin ja historioihin. Tämä jännite on vallinnut koko moderniteetin kehitystä. Hall kysyy, homogenisoituvatko kansalliset identiteetit? Meidän ei pitäisi ajatella, että globaali korvaisi paikallisen, vaan olisi nähtävä, että globaalin ja lokaalin välille on syntymässä uusi kytkös.⁹³ Haapaveden kaupungistumisen eräänä tärkeänä syynä nähtiin EU, johon Suomi liittyi tammikuussa 1995. Ajateltiin, että kaupunkistatuksella olisi mahdollista saada paremmin erilaisia EU-tukia ja hankkia muutenkin enemmän näkyvyyttä ja vaikutusvaltaa ainakin omalla alueella Pohjois-Pohjanmaalla. Jäikö yksittäisen asukkaan identiteetin muutos huomioimatta tässä prosessissa?

Hall analysoi, että identiteettimme ei ole niin läpinäkyvä tai ongelmaton kuin yleensä kuvitellaan. Se tulisi ymmärtää "tuotannoksi", joka ei ole koskaan valmis vaan se on aina prosessissa muotoutuen pikemminkin esittämisessä kuin sen ulkopuolella. Tämä näkemys tekee identiteettiin yleensä liitetyistä toimijuudesta ja autenttisuudesta vähemmän selviä.⁹⁴ Tässäpä onkin ongelma, jota koetan selvittää haapavetisten asukkaiden kannanottojen ja mielipiteiden kautta. Onko tulevien kaupunkilaisten "tuotantoprosessi" vaikea? Kuinka he selviävät ensiksikin siitä, että heidän tulee olla tulevaisuudessa kaupunkilaisia ja sitten, kun he ovat sitä? Kauanko kaupunkilaisuuden ja kaupunkilaiseksi tulemisen ymmärtäminen kestää?

Kaupunkitutkija Taina Rajanti toteaa, että kaupunki on ihmisen koti, koska he tekevät kaupungin. Kaupunki on jotain, joka on tehtävä, koska ihmisen täytyy asua jossain. Se on ihmisen olemassaolon tapa. Samalla ja samanaikaisesti ihminen on olemassa yhteisöllisesti, kulttuurisesti ja merkityksellisesti. Kaupungista puhuttaessa puhutaan samalla ihmisten yhteisöistä ja niiden rakenteista, vaikka rakenteiden tasolla voidaan nähdä eri-

⁹² Foucault/ Rabinow (1986) 1989, 34. Foucault'n haastattelu arkkitehtuurista, tiedosta ja vallasta.

⁹³ Hall 1980, 62–63.

⁹⁴ Hall 1980, 223.

laisia historiallisia muodostelmia, paradigmoja ja vaiheita.⁹⁵ Haapaveden asukkaat pohjivat, millaisena he näkevät tulevan kaupunkinsa ja oman kaupunkilaisuutensa. Voisi ajatella, että kaupunkilaisuus näyttäytyi heille jonain merkityksellisenä, ehkä vielä kaukaisena asiana. Asiana, joka ei vielä ihan ollut täyttänyt mielikuvien mukaista kaupunkikuvaa. Kaupungistumisen pelkoon ja sen myötä tuleviin uhkakuviin liittyi myös runsaasti huolenaiheita. Tästä huolenaiheesta löytyi seuraavanlainen Lukijain palstan kirjoitus vielä kuntana toimivan iltaelämästä:

Viikonloppujen iltaelämä, varsinkin perjantaina, on hirveää Haapavedellä. Alun toisella kymmenellä olevat tytöt ja pojat roikkuvat ympäripäissään pitkin nurkkia keskustassa.⁹⁶

Edellisen kommentin kirjoitti nimimerkki "Tämäkö on Haapaveden kaupunkikuva?" Nimimerkki Leelia vastasi tähän kommenttiin seuraavan viikon lehdessä pohtien, mahdollivatko nuorten isät ja äidit olla Haapaveden keskustan takana olevassa kapakassa rentoutumassa. Tällöin he eivät jouda nuortensa perään katsomaan.⁹⁷ Pelättiinkö sitä, että kaupunkilaisuus muuttaa perheiden illanviettotavat hetkessä sellaisiksi kuin niiden kuviteltiin olevan kaupungissa? Tutkimusprofessori Marja Holmilan mukaan kaupunki ja maaseutu eroavat toisistaan ihmisten välisten siteiden muutoksissa. Hänen mukaansa kaupunkioloissa jokainen tuntuu olevan itse vastuussa elämänsä liittyvien riskien hallinnasta. Kollektiivisia mekanismeja, joilla säädellään yksilön hyvinvointia ja olemassaoloa uhkaavia riskitekijöitä, on vain vähän. Maaseutuyhteisössä yksilöiden väliset siteet ovat hyvin esillä ja kollektiivin osuus korostuu.⁹⁸ Kaikissa yhteisöissä tapahtuu muutoksia ihmisten vapaa-ajanviettotavoissa kuten muissakin elämään liittyvissä asioissa. Toiset muutokset jäävät pysyviksi, toisia pystytään muuttamaan toiseen, ehkä parempaan suuntaan. Tällöin ei taida olla väliä, ollaanko kaupunkilaisia vai maalaisia.

"Kaupunki jakautuu katsojiensa ja kokijoidensa määrän mukaiseksi", sanoo etnologi Timo J. Virtanen. Edelleen hän jatkaa, että kaupunkilainen tarvitsee tulkintojaan eläkkeeseen, navigoidakseen ja jatkuakseen omassa elinympäristössään.⁹⁹ Holmilakin puhuu jatkuvuudesta jakaen termin vertikaaliseen ja horisontaaliseen. Vertikaalinen tarkoittaa hänen mielestään jatkuvuutta ajassa, joka ylittää oman elinikämme. Horisontaalinen

⁹⁵ Rajanti 2009, 9–10. Ks. myös Rajanti Taina. Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua, 1999. Väitöskirjatutkimus ihmisen yhteisöllisestä olemisesta ja sen käsitteellistämisestä.

⁹⁶ Tämäkö on Haapaveden kaupunkikuva? Nimim. Ihmettelevä. Lukijain palsta, *PJS* 30.8.1995, 6.

⁹⁷ Pelkään omieni puolesta. Nimim. Leelia, *PJS* 1.9.1995, 4.

⁹⁸ Holmila 2001, 14.

⁹⁹ Virtanen 2012, 4.

jatkuvuus syntyy siitä tunteesta, että ihminen on osa jotain itseä suurempaa, enemmän kuin se yksilö, joka elää tässä ja nyt. Näitä tunteita voi saada joukkueista, ryhmistä, kollektiiveista ja yhteisöistä.¹⁰⁰ Toisin sanoen kaupunkilainen voi tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön, vaikka maaseutumainen yhteisöllinen tapa ei kaupungissa olekaan luonteenomaista. Onko yhteisö kaupunginosa, lähiö vai työpaikka – yhteisön muodolla ei taida olla väliä. *Jokivarressa* nimimerkki Kärpänen kiteytti maaseudun ja kaupungin yhteen näin:

Ei maalaisuudessa ole mitään hävettävää, mutta ei myöskään kaupunkilaisuudessa, eikä kaupunki-nimityksessä se aittapolku minnekään karkaa. Liete ja tehtaot haisevat kuten ennenkin, joten hajuissakin molemmat kuntamuodot ovat melkein tasavertaisia. Otetaan asiat asioina, eikä tehdä kiiskenpojasta emähaukea. Monet kylillä markkinoivat kaupunkijuttua kielteisenä pamppujen päähänpistona. Yhtä lailla maalaisuus on paikallisen kyläprofeetan päähänpintymä, josta hän ei pääse yli eikä ympäri.¹⁰¹

Ruonavaaran mukaan kaupungin ja maaseudun rajan vetäminen on aina ollut vaikeaa, joten kaupunkisosiologit puhuvatkin mieluummin kaupunki/maaseutu-jatkumosta, jonka ääripäiden välille todelliset yhdyskunnat sijoittuvat.¹⁰² Virtanen kirjoittaa jatkumisesta, Holmila jatkuvuudesta ja Ruonavaara jatkumosta. Varmaan haapavetisillä oli mielessään ainakin, kuinka elämä jatkuu kaupunkilaisina. Tulevien kaupunkilaisten mielipiteistä olivat myös paikallislehdet kiinnostuneita, kuten lukuisista lainauksista eri lehdistä näemme. Seuraavaksi kuntalaisten vastauksia *Jokivarren* haastattelijan kysymykseen Onko Haapavedestä kaupunkien kastiin liittyjäksi, vai olisiko parempi pysyä pikku pitäjänä? Nuoret Maria Vaitiniemi ja Milja Köpsi pitivät ajatusta hiukan outona:

Tuntuishan se vähän ehkä naurettavaltakin. Parempi ehkä olisi, jos tämä paikka pysyisi pienenä. (Maria)
Minä olen kyllä enemmän kaupunki-ihminen. (Milja)
Toisaalta, mitä se yksi kaupunki enää haittaa? Sekaan vaan. (Työt yhdessä)¹⁰³

11-vuotias Ari Vesalainenkin oli sitä mieltä, että Haapavedestä voisi tulla kaupunki, koska kaupungeissa on yleensä enemmän tekemistä. Hän kaipasi Haapavedelle myös liikennevaloja ja enemmän väkeä. Reino Haverisen mielestä Haapavedellä olivat hyvät palvelut ja ne vain kehittyisivät kaupunki-nimityksen myötä. Eikä maalaispitäjän maine kärsisi, vaikka kaupunkilaistuttaisiinkin. "Haapavedestä tulisi tasa-arvoinen muiden

¹⁰⁰ Holmila 2001, 136–137.

¹⁰¹ Haapaveden kaupunki-nimitys ei ole kaiken alku ja loppu. Nimim. Kärpänen. Lukijoilta, *Jokivarsi* 10.8.1995, 8.

¹⁰² Ruonavaara 2004, 130.

¹⁰³ Marjomaa Meeri. Haapavedestä kaupunki, *Jokivarsi* 6.7.1995, 4.

lähellä olevien pikkukaupunkien kanssa. Haapavedellä on vähän alempiarvoinen asema niihin nähden."¹⁰⁴ Sotavanhus kirjoitti oman mielipiteensä kaupunki-nimitykseen ja maalaisperinteen hävittämiseen: "Ei tunnu järkevältä ajatukselta, onhan Haapavesi perinteisesti tavallinen maalaispitäjä, josta ei jollakin kunnanjohtajan taikasanalla hetkessä tule kaupunkia ja perinteilläkin sentään on merkitystä".¹⁰⁵

Perinteet, maalaisuus ja toisaalta tietynlainen häveliäisyys, ehkä jopa ujous leimasivat eri-ikäisten kannanottoja. Mitä enemmän kaupunkia säädellään ylhäältä käsin yhdenmukaistavilla normeilla ja säännöillä, sitä vaikeampaa sen tarkastelu on erilaisten ihmisten hyvän elämän kaupunkina yhtä aikaa, kaupunkitutkija Briitta Koskiahon pohtii. Edelleen hän kertoo, että utilitaristisen kaupunkikäsitteen mukaan kaupungilla on joku ulkopuolinen tehtävä. Länsimaisen ajattelutavan mukaan yksi pyrkimys on ollut siviilisaation edistämien. Mutta kaupunkia voidaan ajatella myös niin, että se olisi sellainen paikka, missä ihmisen on hyvä elää ja olla onnellinen.¹⁰⁶ Sotavanhuksen perinteisyyden peräänkuuluttaminen tuo mieleen, että hän olisi ollut onnellinen vanhassa hyvässä maalaiskylässä, missä aika soljuisi kuten ennenkin muutoksia tuomatta. Nuoremmat taas kaipasivat kaupungin sykettä ja valoja, enemmän tekemistä. Tarkoittiko kaupunkilaisuus nuorten mielestä ehkä myös sitä, että ihmisten aktiviteetit lisääntyisivät kertaheitolla?

Kaupunkilaisten identiteettikysymys on mietityttänyt myös Koskiaho. Hänen mukaansa kaupunkia pidetään sekä mahdollisuuksien paikkana että synnin ja paheellisuuden pesänä. Tämänkaltainen ajattelu johtuu hänen mukaansa länsimaisen kulttuurin kristinuskon julistuksesta, jossa hyveen etiikkaan liitettiin paheen etiikka. Esimerkkinä hän kertoo, kuinka suomalaiset elokuvat ja romaanit toistavat dualistista ajattelua. Yleensä näissä kertomuksissa maalta työtä etsimään kaupunkiin tullut nuori vietellään paheen ja synnin tielle. Toki on olemassa myös kertomuksia siitä, kuinka joku oikeille raiteille heti osunut kaupunkiin muuttaja pitää kiinni opitusta moraalista ja menestyy hyvin. Kaupunki muovaa muuttajaa. Maalais-identiteetti muuttuu vähitellen kaupunkilaisemmaksi. Mutta muuttaja jää kuitenkin Koskiahon mukaan multiple-self-tyypiksi eli moni-identiteettiseksi ihmiseksi. Enemmistö suomalaisista on tähän asti ollut tällaisia: juuret ovat maalla ja elämä kaupungissa. Kaupunkilaiselämäänkin kaivataan niitä hyviä puo-

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Haapavedestäkö muka kaupunki. Nimim. Sotavanhus. Lukijoilta, *Jokivarsi* 17.8.1995, 5.

¹⁰⁶ Koskiahon 1997, 29–30.

lia, joita maalaiselämään on sisältynyt.¹⁰⁷ Ilmeisesti tutkija tarkoittaa maalaiselämän hyvillä puolilla samoja asioita kuin nimimerkki Sotavanhus.

Hall mainitsee kaksinkertaiset siirtymien joukot, jotka hajakeskittävät yksilöt sekä suhteessa heidän vakiintuneisiin paikkoihinsa sosiaalisessa ja kulttuurisessa maailmassa että suhteessa omaan itseensä. Tämä tapahtuma muodostaa yksilöille identiteettikriisin. Näin on tapahtunut, kun omaleimainen, rakenteellinen muutos on muokannut modernien yhteiskuntien muotoa 1900-luvun lopussa. Kyseessä on luokan, etnisyyden, sukupuolen, seksuaalisuuden, rodun ja kansallisuuden kulttuuristen maisemien pirstoutumisesta. Nämä muodonmuutokset horjuttavat käsityksiämme itsestämme yhtenäisinä ja itsenäisinä subjekteina. Tätä vakaan "minätunnon" katoamista kutsutaan toisinaan subjektin paikaltaan siirtymiseksi tai hajakeskittämiseksi.¹⁰⁸ Haapavedellä oltiin suurten muutosten kourissa, pieni maaseutukylä oli siirtymässä kokonaan uuteen ulottuvuuteen muuttuessaan kaupungiksi. Samalla haapavetiset ehkä kokivat olevansa jonkinlaisen identiteettikriisin kourissa. Olihan selvää, että tämä oli iso askel tavalliselle maalaiskylän asukkaalle.

Haapaveden tapauksessa asuttiin edelleen samassa paikassa, vain kunnan nimitys muuttui. Oliko paikallaan pysyvän vaikeampi muuttaa identiteettinsä toiseksi, kaupunkilaiseksi? Miten hän koki juuriensa säilyneen? Eräs kirjoittaja on kommentoinut *Jokivarsi*-lehdessä sangen räväkkäästi kaupunkinimitystä:

Nykyisellään tänne on voinut tuoda vieraita kauempaakin ja esitellä Haapavettä pikkunättinä kirkonkylänä, josta juuri ja juuri löytyy perusasiat: posti, pankki, poliisi, viinakauppa ja muutamia erikoiskauppoja sekä ravintola[---]. Mutta jos tätä pitäisi ruveta kaupunkina esittelemään, niin sitä häpeää en ota!¹⁰⁹

Nimimerkkinä edellisen kommentin kirjoittajalla oli Kaupunkilaiseksi ei voida muuttua–sinne täytyy muuttua. Toisin sanoen kirjoittaja oli sitä mieltä, ettei kaupunkilaisen identiteetti synny silloin, kun asuinpaikkakunnan kuntamuoto muuttuu. Täytyy muuttua itse johonkin kaupunkiin ja siellä oppia vähitellen olemaan kaupunkilainen. Mainittu nimimerkki myös häpeää kirjoituksensa lopuksi kuntansa virkamiehiä, sillä hän pelkää näiden retostelevan ainakin naisseurassa maailmalla olevansa kaupungin eikä kunnan palveluksessa. Hänen mielestään samaan häpeäkastiin joutavat Haapaveden kaupunki-

---

¹⁰⁷ Ibid., 31.

¹⁰⁸ Hall 1999, 20.

¹⁰⁹ Haapavesikö kaupungiksi – voi ei! Nimim. Kaupunkilaiseksi ei voida muuttua–sinne täytyy muuttua. Lukijoilta, *Jokivarsi* 24.8.1995, 8.

hankkeen esikuvat, joiksi hän katsoo "[---] samaan höyrähtäneitä kirkonkyliä, kuten Ylivieska, Oulainen, Nivala, Kiuruvesi ynnä muut, joissa kaikissa taitaa olla enemmän lehmiä kuin ihmisiä".¹¹⁰

Mäenpään mukaan Suomi ei ole jakautunut jyrkästi agraariin ja urbaaniin huolimatta toistasataa vuotta jatkuneesta kaupungistumisesta, vaan yhtä aikaa näiden muutosten kanssa kulttuurinen raja maaseudun ja kaupungin välillä on hälvennyt tieverkkojen, liikenneyhteyksien ja joukkoviestimien lisääntyessä ja tihentäessä vuorovaikutusta. Television ja muiden viestimien yhdenmukaistaessa elämänmuotoja on maaseudun takapajuistumista estänyt tasavertainen koulutus ja maalaisnuorison sijoittumisen kaupunkien työmarkkinoille.¹¹¹ Haapavetistenkin ongelmana taisi olla liian nopea kaupungistuminen. Maalla asumisen tunne säilyi edelleen, vaikka työpaikkana saattoikin olla maanviljelyksen ja karjanhoidon sijasta joku teollisuuslaitos.

---

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Mäenpää 2004, 311.

3. UUDEN VUODEN TULITUSTA – OLEMME KAUPUNKILAISIA

Etä ihminen voikin tulla maailmaan paikassa, jota hän ei ensin osaa edes nimetä eikä entuudestaan tunne; että hän voikin kasvaa ja liikkua ympäriinsä tuossa nimettömässä, tuntemattomassa paikassa, kunnes oppii sen nimen, lausuu sen rakkaudella, kutsuu sitä kodiksi, juurtuu siihen ja rakastaa sen suojissa, niin että aina kun hän joutuu sieltä lähtemään, laulaa hän siitä kaihoisia lauluja ja kirjoittaa halusta huokaavia säkeitä. (William Goyen, *House of Breath* 1949)¹¹²

Bachelard tulkitsee Goyenin runoa kysyen, onko toiseikoilla se arvo, jonka muisti niille antaa? Kaukokuisti antaa muistoille sädekehän vain, koska se arvostaa niitä. Muistojen todellisuus on henkilökohtaisen historiamme ja määrittämättömän esihistorian rajalla.¹¹³ Ensimmäisessä luvussa olen pohtinut Haapaveden kylästä kaupungiksi muuttumista, kaupunkikäsitteen imagollista merkitystä ja asukkaiden identiteetin pohtimista ajassa, jossa ympäristö muuttuu hallinnollisella tasolla. Näyttää siltä, että ainakin suomalaisilla on tarve tunnistaa oma paikkansa maapallolla ja omassa maassaan. Tietäessään, missä he asuvat ja millainen sen paikan identiteetti on, heillä itselläänkin on oma miinus hallussa ja turvallinen elämisen tila. Halun muistaa oman aikansa ja juurensa haapavetiset osoittavat lukuisilla kyläkirjoillaan, joita he ovat yhdessä kirjoittaneet. Nämä teokset löytyvät kaupunginkirjaston lukusalin kotiseutuosiosta. Pois muuttaneilla haapavetisillä on myös oma Me haapavetiset -yhdistys, jonka ovat perustaneet vuonna 1980 pääkaupunkiseudulle muuttaneet.¹¹⁴ Muualla asuvat juuriltaan haapavetiset ovat kirjoittelleet paikallislehtiin omia kannanottojaan ja jopa runoja. Terveiset maailmalta -runossa ihmetellään synnyinpaikkakunnan intoa kaupungistumisesta.

Kummalta se kuului ensin, pyllylleni melkein lensin.
Suuruudenko hulluus vaivaa, vaiko maalaisuus vain kaivaa.
Synnyinseutu minne matka, sydämelläs tietä jatka.¹¹⁵

Tämä luku käsittelee pienen maaseututaajaman urbanisoitumisen alkua ja erityisesti kaupungistumisen alussa tapahtunutta vallan käyttöä, joka näkyi paitsi juhllisuuksissa, myös koko kaupungistumisprosessin alussa. Kuka, ketkä tai mitkä tahot olivat vallan ohjaksissa silloin, kun asuinpaikkaa, asuinpaikan imagoa sekä asukkaiden identiteettiä alettiin muuttaa sekä hallinnollisesti että ympäristömuutoksilla toisenlaiseksi kuin mihin maaseutukylä on vuosisatojen aikana tottunut?

¹¹² Bachelard (1957) 2003, 165.

¹¹³ Ibid., 166.

¹¹⁴ Me haapavetiset -yhdistys. Elektr. dokumentti.

¹¹⁵ Katainen, Aila. Terveiset maailmalta. Runon toinen säkeistö. Lukijoilta, *Jokivarsi* 11.1.1996, 10.

Alaluvussa 3.1 pohdin vallankäytölle ja -näytölle ominaisia tilanteita, joita voivat olla esimerkiksi juhlallisuuksien päättäminen ja toteuttaminen kaupungiksi julistautumisesta alkaen aina taajaman kaavoitukseen saakka. Kaupungiksi julistamisen juhlan tarkoituksena oli osaltaan vahvistaa yhteisöllisyyttä ja ehkä tuoda päättäjät ja yleinen maaseutupolitiikka lähemmäs asukkaita. Seuraava alaluku käsittelee vielä syvemmin kaupunkilaiseksi muuttumisen vaikeutta ja taajaman hidasta, mutta vääjäämätöntä muuttumista kaupunkimaisemmaksi. Viimeisen alaluvun kuumien aiheiden käsittelyn kautta nähdään, lisäsivätkö kaupungistumisen vuonna olleet kunnallisvaalit yleistä keskustelua kuntamuodon muutoksesta. Haapavedellä kamppailtiin kaupungistumisen alkaessa EU-säännösten, yritysten vaikeuksien ja erilaisten valtakunnallisten uudistamisten kanssa. Lehtikirjoittelujen mukaan kuntalaiset kokivat, että vaikka päättäjät puhuivat luottavaisina tulevaisuudesta, ei tilanne kuitenkaan ollut niin hyvä kuin miltä vuoden alkaessa näytti.

3.1 Positiivista juhlintaa ja vallankäyttöä?

Tutkija Taina Rajannin mukaan kaupungissa on kyse ihmisen maailmassa olemisen yhteisöllisyydestä ja sen materiaalisesta muodosta.¹¹⁶ Yhteisöihin ja sen rakenteisiin, mutta ennen kaikkea yhteisöllisyyteen kuuluvat kaikenlaiset yhdessäolon muodot, tässä tapauksessa Haapaveden kunnan kaupungiksi muuttuminen vuodenvaihteessa 1995–96. Juhlia järjestettiin kahtena iltana, uudenvuoden aattona ja uudenvuoden aattona. Kunnan järjestämissä juhlissa toimivat isäntinä kunnanhallituksen jäsenet.¹¹⁷ Kaupunkijuhlat pidettiin liikuntahallilla. Uudenvuoden vastaanottajaiset olivat ilotulituksineen ja tarjoiluineen liikuntahallin pihalla. Kumpaankin juhlaan oli yleinen kutsu ja yhteinen tiedote kummassakin paikallislehdessä.¹¹⁸

Kunnanhallituksen pöytäkirjassa selostettiin hieman juhlien järjestelyjen suunnitelmaa. Siinä kerrottiin ensiksi juhlien päivämäärät ja paikat. Sen jälkeen mainittiin, että maa-herra Eino Siuruainen vieraineen saapuu kunnanvirastolle jo puolilta päivin ennen kaupunkijuhlan alkua ja silloin toivottiin koko kunnanhallituksen olevan keskustelussa paikalla. Lisäksi päätettiin kaupunkijuhlan juhlavieraiden vastaanottajiksi kaksi henkilöä

¹¹⁶ Rajanti 2009, 10.

¹¹⁷ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 11.12.1995 § 506. Haapaveden kunta.

¹¹⁸ Haapavesi kaupungiksi 1.1.1996. Tervetuloa kaupunkijuhlaan Haapaveden liikuntahallille lauantaina 30.12.1995. Uuden vuoden vastaanottajaiset liikuntahallin pihalla 31.12.1995, *PJS* 22.12.1995, 19; *Jokivarsi* 29.12.1995, 19.

muiden kunnanhallitusten jäsenten toimiessa muilta osin tilaisuuden isäntinä ja huolehtiessa kutsuvieraista.¹¹⁹ Uudenvuodenvastaanottajaisista ja järjestelyistä ei pöytäkirjassa ole tarkempaa mainintaa. Sen sijaan *PJS*:ssä oli vielä juhlan tarkennukseksi pari juttua. Pieni uutinen kertoi otsikolla "Kansalaisjuhla Haapaveden kaupungistuessa" pääasiat kummastakin juhlasta korostaen, että "varsinaisessa juhlassa on luvassa maaherra Eino Siuruaisen puhe ja paikallista ohjelmaa".¹²⁰ Ilmeisesti varsinaisella juhlalla tarkoitettiin kaupunkijuhlaa, joka oli ensin. Toisessa jutussa ilmoitettiin heti aluksi, että "Virallinen kaupunkijuhla järjestetään huomenna lauantaina klo 13 alkaen Haapaveden liikuntahallilla". Tämän ilmoituksen jälkeen kerrottiin uudenvuoden aattona tapahtuvasta Toritapahtumasta liikuntahallin pihassa.¹²¹ Jutussa todettiin vielä, että kaupunkijuhlaan oli kutsuttu parisataa kutsuvierasta, päättäjiä ja sidosryhmien edustajia, alueen kansanedustajia ja Haapaveden ystävyyskuntien edustajia Viron Ridalasta, Venäjän Belomorskista ja Ruotsin Älvsbystä.¹²²

Näyttivätkö liikuntahallilla pidetyt kaupunkijuhlat, joita edellä referoiduissa uutisissa nimitettiin myös "varsinaisiksi" ja "virallisiksi" juhliksi, jonkinlaisilta vallanpitäjille erikseen pidettäviltä juhlilta, vaikka lehtien yleisissä juhlakutsuissa ei mainittu mitään rajoitteita, keitä juhliin sai tulla? Toisaalta "kansalaisjuhlan" nimitys näyttäisi tarkoittavan kaiken kansan juhlaa kumpanakin iltana. Juttujen sisällöistä, pöytäkirjan merkinnöistä sekä jäljempänä kerrotuista kansalaisten kannanotoista voi ymmärtää monta eri tarkoitusta. Tarkastelen tätä probleemaa vallankäyttöön ja muihin tapahtumiin liittyvien juhlien analysointien kautta ja juhlien jälkeen julkaistujen haapavedisten mielipidekirjoitusten kautta.

Vallan juhla on ollut kautta maailman valtioiden ja kaikkina aikakausina. Osa juhlista vaikuttaa mahtipontisuudessaan meistä vierailta, jopa suorastaan uhkaavilta. Mutta vallan juhla ei kuitenkaan aina ole absolutististen järjestelmien tai menneiden valtioiden propagandaväline. Yleensä me järjestämme omia juhliamme oman kulttuurimme mukaisesti. Juhlamuodot ovat meille tavallisesti niin itsestään selviä, ettemme me ehkä miellä niitä vallan representaationa ja oikeuttamisena, vaikka ne sitä voivat ollakin. Se, mikä on läheistä ja tuttua, voi paeta itsestään selvänä huomioitamme. Esimerkiksi urhei-

¹¹⁹ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 11.12.1995 § 506. Haapaveden kunta.

¹²⁰ Kansalaisjuhla Haapaveden kaupungistuessa, *PJS* 22.12.1995, 19.

¹²¹ Haapavedetiset heräävät ensi vuonna kaupunkilaisina, *PJS* 22.12.1995, 19.

¹²² Haapaveden ystävyyskunnat on lueteltu Suomen Kaupunkioppaassa, Haapaveden kaupunki. Elektr. dokumentti.

lukilpailujen mitalistien vastaanottoseremoniat tai kaupungin oma juhlapäivä ilotulitukseineen luovat yhteisöllisyyttä ja yhteisiä arvoja sekä käsitystä yhteisestä menneisyydestä ja tulevaisuudesta.¹²³ Haapavedellä päätettiin yhteisöllisyyden nimissä pitää kahdet kaupungin syntymäjuhlat, jotta kaikki halukkaat varmasti pääsevät seuraamaan juhlallisuuksia paikan päällä.

Kuinka kansa otti kaksinkertaiset juhlat vastaan? Tätä kannattaa hieman pohtia siitä näkökulmasta, olivatko kaikki asukkaat samaa mieltä siitä, että kaupungistuminen ja sen juhliminen kahtena päivänä kannatti. Epäileviä Tuomaksia on aina ja kaikkialla, niin myös Haapavedellä oli jo heti, kun ajatus kaupungistumisesta ja sen juhlimisesta saavutti kyläläiset. Haastateltavani kertoi, kuinka kylän valtasi huuma ja innostus kaupunkijuhlan iltana. Ilotulitusta tuli katsomaan suuret joukot ihmisiä. Ilmeisesti tarkoituksena oli kohottaa yhteisöllisyyttä. Joillekin asukkaille kaupungistuminen olikin hyvä ja tärkeä asia, hän totesi.¹²⁴

Erilaisten instituutioiden järjestämät juhlat ovat olleet kautta aikain totuttu tapa. Kansatieteen professori Ilmar Talve on tutkinut suomalaisten juhla- ja merkkipäivien viettoa. Hänen mukaansa niin kaupungeissa kuin maaseudullakin vietettiin sekä ihmiselämän että vuoden merkkipäiviä. Esimerkiksi kaupunkijuhlista hän mainitsee pääsiäisen kirkkokonsertit, ylioppilaiden vapunvietot ja joulurauhan julistukset sekä tiernapojat. Harvinaisemmista juhlista unikeonpäivää vietetään Naantalissa vieläkin. Talve mainitsee, että myös huvielämä vaati tarkat sosiaaliset arvorajat; porvarit seurustelivat keskenään, herrasväen erotti rahvaasta sivistys ja ruotsin kieli, käsityöläiset juhlivat yhdessä ja kissällit ja palvelusväki hakeutuivat tansseihin ympäristön kyliin.¹²⁵

Suomalaisten vapaa-ajan viettotavat ovat muuttuneet muun murroksen myötä. Aiemmin teollistuneessa yhteiskunnassa vapaa-ajan vietto oli työläisten virkistäytymistä ja voimien keräämistä seuraavaa työviikkoa varten. Vähitellen kulttuurin ja median kuluttaminen on alkanut jäsentää yhteiskuntaa erilaisiksi yleisöiksi. Näin yksilöllisenkään kulutus ei etäännyttä ihmisiä kokonaan toisistaan vaan tällöin syntyy hetkellisiä yhteisöjä, jotka

---

¹²³ Syrjämaa 2003, 7.

¹²⁴ Nainen 69 v. Haastattelu, Haapavesi 18.5.2012.

¹²⁵ Talve 1980, 261–262. Talve on luetellut erityisesti 1700–1800-lukujen juhlia. Monet näistä juhlista ovat jääneet meille vakiintuneiksi kaupunkijuhliksi, joita voidaan seurata myös muualla maassa eri tiedotusvälineistä. Esimerkiksi joulurauhan julistusta voidaan katsoa joka jouluaatto televisioista koko Suomessa.

luovat samalla yhteisöllisyyttä.¹²⁶ Juhlia pidetään paljolti yhteisöllisyyden lisäämiseksi yleensä varsinaisen työajan ulkopuolella. Työpaikoilla voidaan luoda yhteishenkeä järjestämällä ennen lomien alkua yhteisiä illanviettoja. Rakennuksilla pidetään harjannostajaisia kestityksineen uudisrakennuksen tultua harjaan. Tärkeä osa rakentamisesta on saatu valmiiksi ja työnantajien tapana on kiittää tyväestöään tarjoamalla hernekeittoa ja loppupäivän vapaata työntekijöilleen. Kaupungiksi syntymisen juhlinnalla Haapaveden kunnanisät mitä ilmeisimmin halusivat luoda kaupunkilaisille tunteen, että oltiin menossa yhdessä kohti kuntamuodon ja samalla oman identiteetin muutosta.

Toisaalta kaksien juhlien järjestäminen samana viikonloppuna saattoi kertoa jonkinlaisesta vallan osoituksesta. Selityksenä voi olla, että pienet juhlatilat eivät yksinkertaisesti riittäneet kaikille juhlijolle ja siksi juhlat päätettiin pitää kahtena iltana. Foucault puhuu vallan ja tilan merkityksestä kaupunkiarkkitehtuurissa.¹²⁷ Vallan näyttämisen merkkeihin kuuluvat tilajärjestelyjen ohella erilaiset symbolit ja rituaalit. Auktoriteetin ulkoisina merkkeinä voivat olla esimerkiksi muita tuoleja korkeampi tuoli tai univormu. Niistä nähdään, kenellä on valtaa. Yhteiset tavat erilaisissa juhlissa ovat keskeisiä kaikenlaisissa yhteisöissä. Tapojen tai rituaalien avulla kanavoidaan tunteita, ohjataan havainnointia ja luodaan sosiaalista järjestystä. Osallistumalla erilaisiin rituaaleihin voi tuntea yhteenkuuluvuutta sellaisten suurten järjestelmien kanssa, jotka voi nähdä vain symbolisessa muodossaan.¹²⁸

PJS:n uutisoinnissa mainitaan, että silloinen Oulun läänin maaherra Eino Siuruainen ja entinen Oulun läänin maaherra Ahti Pekkala saapuivat kunnioittamaan läsnäolollaan Haapaveden kaupungistumista.¹²⁹ Mitä ilmeisimmin maaherrat olivat niitä auktoriteetteja, jotka haluttiin saada juhlaan ja joiden vuoksi kutsuvierastapahtuma ehkä oli järjestetty juhlavasti sisätiloihin. Artikkelissa todettiin, että "mukana oli runsaasti kutsuvieraita naapurikunnista, piiri- ja läänienhallinnosta ja tietysti myös itse päähenkilöitä, kuntalaisia".¹³⁰ Toimittaja nosti uutisessaan kuntalaiset tärkeiksi henkilöiksi, joiden kuului myös olla osallisena virallisessa juhlissa. Tosin hän ei maininnut, kuinka paljon kuntalaisia kaikkiaan oli paikalla.

¹²⁶ Mäenpää 2004, 309.

¹²⁷ Rabinow /Foucault (1986) 1989, 7–26. Rabinowin mukaan Foucault on yksi niitä filosofeja, jotka ovat problematisoineet tilan. Samalla, kun hän lisää tietoisuutemme sivistyksen tiedolliset järjestelmät, hän pohtii myös tiedon ja vallan merkitystä ja tilaongelman keskeisyyttä.

¹²⁸ Syrjämaa 2003, 11–12.

¹²⁹ Kemi, Kari. Haapavesi juhliittiin kaupungiksi, *PJS* 3.1.1996, 7.

¹³⁰ Ibid.

PJS:n artikkelissa kerrottiin tarkemmin lauantain juhlien sisällöstä. Juhlien virallisemmassa osuudessa kuultiin juhlapuhujan Oulun läänin maaherran Eino Siuruaisen puhe. Tervehdyssanat lausui kunnanvaltuuston puheenjohtaja Taavi Laitila. Juhlan musikaalisesta ja tanssillisesta puolesta vastasivat Haapaveden kamariorkesteri, Pyhäjokilaakson Mieslaulajat ja Jokilaakson Tanssiopisto.¹³¹ "Tuhannet juhlivat kaupungiksi muuttumista", otsikoi *Jokivarsi* tammikuun ensimmäisessä numerossaan.¹³² Sunnuntai-iltana Haapaveden julisti kaupungiksi ja kuntalaiset kaupunkilaisiksi kunnanjohtaja Pentti Silvola. Ilotulitusta edelsivät hartaustilaisuus kirkossa ja soihtukulkue keskustan kaupan pihalta liikuntahallille.¹³³ Suomalaisen kansan yhteisiin juhliin ovat viime vuosikymmeninä kuuluneet ilotulitukset, erilaiset soihtukulkueet¹³⁴, yhteiset ruokailut, joko hernekeitto "soppatykistä" (kenttäkeittimestä)¹³⁵ tai nykyisin useimmiten paistetut makkarat ja mehu/glögi- tai kahvitarjoilut. Haapavedelläkin oli liikuntahallin pihalla väelle tarjolla makkaraa ja lämmintä glögiä.¹³⁶

Juhlien jälkeen paikallislehdissä kommentoitiin niin juhla järjestelyjä kuin niiden kulkuakin. *Jokivarren* Emännän palstalla oltiin hyvillään siitä, että Haapavesi näkyi ja kuului myös valtakunnallisesti ja muutkin suomalaiset nyt tiesivät, missä tämä paikkakunta sijaitti. Mutta päättäjät saivat moitteita liiallisesta innostuksesta ja toisaalta liiallisesta riittelystä keskenään, vaikka juhlahumussa eivät ainakaan uutisoinnin mukaan riidelleet sen enempää päättäjät kuin muutkaan kuntalaiset. "Yhteishenki kokoaa voimat, erimielisyys hajottaa."¹³⁷ Lisäksi kirjoittaja toivoi, että hyvänmakuisissa juhlissa tulisi ravita niin ruumista kuin sieluakin. Arvokkaan juhlan järjestelyihin olisi syytä paneutua huolella.¹³⁸ Haapaveden kunnanhallituksen edustajat suunnittelivat ja emännöivät lauantain kutsuvierastilaisuuden. Vieraiden vastaanottajina toimivat kunnanhallituksen jäsenet Alpo Jylänki ja Seija Hatula.¹³⁹

¹³¹ Kemi, Kari. Haapavesi juhliittiin kaupungiksi, *PJS* 3.1.1996, 7.

¹³² Hietalahti, Aulis. Tuhannet juhlivat kaupungiksi muuttumista. Mahtava ilotulitus valaisi vuodenvaihteen, *Jokivarsi* 4.1.1996, 1.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Hälikkä 2003, 15–16. Jo 350 -luvulla e.a.a. kuuluivat roomalaisten juhliin teatteriesitysten ja kilpajojen lisäksi kaupungin läpi liikkuneet juhla kulkueet. Mm. keisari Augustinus käytti juhla perinnettä tukemaan valtaansa ja vakiinnuttamaan oloja kansalaissotien jälkeen.

¹³⁵ Soppatykin (kenttäkeittimen) historiaa esim. Mipeta Oy. Elektr. dokumentti.

¹³⁶ Haapavesi kaupungiksi 1.1.1996. Tervetuloa kaupunkijuhlaan, *PJS* 22.12.1995, 19; *Jokivarsi* 29.12.1995, 19.

¹³⁷ Emännän palsta. Alussa ollaan! *Jokivarsi* 4.1.1996, 2.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 11.12.1995 § 506. Haapaveden kunta.

Monet kristillisten juhlien menot ovat vaikuttaneet sekä kansanjuhliin että työväen juhliin. Kulkueet, kuorot, liehuvat liput, ruoka ja kansajuhlien tunnelma ovat ominaisia niin uskonnollisille kuin maallisillekin juhlille. Työväenjuhlat ovat saaneet vaikutteita karnevaaleista ja kristilliset juhlat esimerkiksi uskonnollisista siirtymävaiheista.¹⁴⁰ Haapavedellä juhlissa olivat mukana kaikki kansankerrokset. Aatonaaton juhlaan oli kunnanhallitus tehnyt toki kutsuvieraslistan, mutta yleinen kutsu paikallislehdessä tarkoitti silti, että sinne voivat tulla muutkin kuin virallisen kutsun saaneet. Seuraavan päivän iltana oli yleistä juhlahumua liikuntahallin pihalla.

Törmälehto vertasi *Jokivarren* Silmäilyä-palstallaan Haapaveden kaupungiksi tuloa synnytykseen ja ristiäisiin, jotka tapahtuivat yhtä aikaa.¹⁴¹ Seuraavan viikon *Jokivarressa* vietettiin Sorolan mukaan maalaiskunnan hautajaisia ja kaupunkikunnan ristiäisiä. Sorola toivoi, ettei tälle uudelle taipaleelle lähdettäisi "nousukasmaisesti" vaan vanhoja tapoja ja perinteitä kunnioittaen.¹⁴² Samassa lehdessä Emäntä jatkoi juhlien arviointia. Minnekään kuulumattoman karaokelaulun sijasta hän olisi odottanut kuulevansa mahtavia fanfaareja ja puhallinmusiikkia kaupungistumisen kunniaksi.¹⁴³ Kirjoittajakin vertasivat kuntamuodon muuttumista synnyttämiseen ja ristiäisiin ja hautajaisiin. Nämähän ovat elämämme peruskivet, joihin niin tärkeää asiaa kuin uuden kaupungin syntymistä voidaan ehkä verrata varsinkin, kun "synnytys" tapahtui aika näyttävästi huolimatta fanfaarien ja puhallinsoiton puutteesta. Sen sijaan Sorolan toivomus perinteistä ja vanhoista tavoista oli toki otettu huomioon juhlan järjestelyissä ja kaupungiksi julistautumisessa.¹⁴⁴

PJS:n Lukijain palstalla Maalainen kirjoitti, kuinka juhlat olivat hänen mielestään täysin epäonnistuneet. Soihtukulkue eteni pienen ja vauhdikkaan joukon ehdoilla, eivätkä kaikki ennättäneet siihen mukaan, juhlapaikan eli liikuntahallin piha oli pimeä, eikä ohjelmaa kunnolla nähnyt tai kuullut. "Glögiä ja makkaraa sai, jos löysi pimeässä jake-lupaikan". Kirjoittajan mielestä "tunnelma oli kuin surusaatossa", kun kaunis maalaispiitäjä "alennettiin" kaupungiksi.¹⁴⁵ Maininnasta kaupungiksi "alentamisesta" voisi tulkita, että nimimerkki ymmärsi kaupungistumisen väheksyvän maaseutuelämää ja tuovan sin-

¹⁴⁰ Kaihovaara 2003, 174.

¹⁴¹ Törmälehto, Urho. Silmäilyä-palsta, *Jokivarsi* 4.1.1996, 6.

¹⁴² Sorola, Inga. Kaupungistuvalle Haapavedelle, *Jokivarsi* 18.1.1996, 12.

¹⁴³ Emännän palsta. Selkäviikot ja reikälevät, *Jokivarsi* 18.1.1996, 2.

¹⁴⁴ vrt. esim. Syrjämää, 2003, Vallan juhlat ja Talve, 1980, Suomalainen kansankulttuuri. Teoksissa on tuotu esille mm. erilaiset karnevaalikulkueet sekä kirkkoon liittyvät juhlallisuudet, joihin verrattavia olivat myös Haapavedellä järjestetyt hartaustilaisuus ja soihtukulkue uuden vuoden vastaanottajaisiltana.

¹⁴⁵ Kaupunkijuhlat. Lukijain palsta. Nimim. Maalainen, *PJS* 5.1.1996, 2.

ne jotakin sellaista, joka ei tavalliseen elämänmenoon ehkä kuulu. Kaupungistuvasta Suomesta Mäenpää mainitsee, kuinka katsoessaan Eurooppaan Suomi käänsi selkensä maaseudulle, josta se oli tullut.¹⁴⁶ Hävettikö Suomea 1990-luvulla olla edelleen maaseutuvaltainen maa, vaikka se yrittikin olla kansainvälinen ja esimerkiksi teknologian kehityksen¹⁴⁷ alkupäässä?

Kärsämäkinen mielipiteen kirjoittaja oli sitä mieltä, että alueen mahtavimmasta maalaiskunnasta tehtiin eräs Suomen pienimmistä kaupungeista: "Se liitettiin kahdeksanneksi siihen vitajaan, joka alkaa Iisalmesta ja päättyy Haapavedelle". Kirjoittaja totesi, että itse haapavetiset olivat tiensä valinneet ja toivotteli, että Pohjanmaan Helmi loistaisi helmenä riipuksen alapäässä; viimeisenä mutta ei suinkaan vähäisempänä.¹⁴⁸ Sekä kärsämäkisen kirjoittajan että Maalaisen mielestä maalaispitäjän arvon ja ehkä myös imagon alennus tapahtui, kun se päätti julistautua kaupungiksi. Edelleen Maalainen oli pahastunut siitä tavasta, millä juhlat oli järjestetty; edellisenä päivänä "paremmalle väelle" kutsuvieraslistoineen sisätiloissa ja seuraavana päivänä "rahvaalle" liikuntahallin pihalla.

Mitä niitä järjestämään monia juhlia, kun yhdet hyvät olisivat riittäneet, sellaiset, joissa kansakin olisi tuntenut olevansa kutsuvieras. Kaikkea ei voi korvata kalliilla rakettien paukuttelulla.¹⁴⁹

Oliko kuitenkin niin, että vaikka yleinen kutsu lauantaan viralliseen juhlaan oli paikallisessa lehdessä, ei sitä osattu ottaa henkilökohtaisena kutsuna kaikille? Ehkä ajateltiin, että kutsun olisi pitänyt tulla jokaiseen kotiin, jolloin kuntalainen olisi tuntenut olevansa vieraslistalla ja siten arvostettuna vieraana. Kirjoittaja ei myöskään ilmeisesti pitänyt siitä, että kaupungin varoja tuhlatettiin raketteihin, olisihan rahoille varmasti ollut muutaakin käyttöä. Viittasiko Maalainen ehkä ennen juhlia haastateltuun hallintojohtaja Helvi Rautiaisen lausahdukseen, ettei kaupunkijuhlien kustannuksia ollut laskettu, mutta oletti niiden olevan tuhansia markkoja. "Mahtava ilotulitus on luvassa. Sen me ainakin olemme kuntalaisille suoneet", Rautiainen lupaa.¹⁵⁰ Ihmisiä arvotetaan sen mukaan, mitä he edustavat esimerkiksi joko syntyperänsä, ammattinsa tai omaisuutensa vuoksi. Tässä yhteydessä voisi puhua hierarkiasta. Hierarkia-ajattelun mukaan arvoasteikossa ylem-

¹⁴⁶ Mäenpää 2004, 310.

¹⁴⁷ Teknologian kehityksestä 1990-luvulla mainitsen esimerkiksi Nokian, joka keskittyi matkapuhelin- ja telekommunikaatioalaaan ja siitä kasvoi yksi maailman merkittävimmistä yrityksistä. Nokia Ääni. Nokian oma blogi. Elektr. dokumentti.

¹⁴⁸ Pesonen, Lauri. Haapavedestä kaupunki-onnittelut Kärsämäki. Lukijoilta, *Jokivarsi* 11.1.1996, 2.

¹⁴⁹ Kaupunkijuhlat. Nimim. Maalainen. Lukijain palsta, *PJS* 5.1.1996, 2.

¹⁵⁰ Haapavetiset heräävät ensi vuonna kaupunkilaisina, *PJS* 22.12.1995, 19.

mille henkilöille järjestetään omat juhlanviettotapansa ja alemmalle portaalle omansa. Maalaisen vuodatuksesta ja hallintojohtajan lupauksesta voisi päätellä, että kansalle katsottiin ilotulituksen ja tarjoiluiden ulkona riittäneen juhlinnaksi paremman väen juhliessa sisätiloissa. Vaikka Suomi on demokraattinen maa poliittisine järjestyksineen, niin silti meille on tärkeää esimerkiksi katsoa valtaapitävien itsenäisyyspäivän juhlintaa presidentinlinnassa televisiosta huokailen samalla, missä tavallinen kansa näiden juhlien aikana on.

Arvoasteikot ja hierarkiaporaatit ovat muodostuneet jo kauan aikaa sitten. Esimerkiksi Mumford kertoo seikkaperäisesti eräästä 1500-luvun juhlakulkueesta Antverpenin kaupungissa. Tähän kulkueeseen osallistuivat kaikki kaupunkilaiset käsityöläisiä myöten, mutta "jokaisella säädyltä ja killalla olivat omat merkkinsä, joista heidät voitiin tuntea" ja "kaikki kirkolliset järjestöt sekä eräiden säätiöiden jäsenet, he astuvat hartaina, ja kaikilla oli erilaiset kauhtanat".¹⁵¹ Toisin sanoen mukana oli koko kaupunki, mutta silti kulkueesta selvästi pystyi tunnistamaan, ketkä kuuluivat mihinkin säätyyn. Samalla tavalla arvoasteikko näkyi tutkija Hannu Laaksosen mukaan juhlakulkueessa, joka järjestettiin Turussa Suomen saadessa ensimmäisen yliopistonsa 15.7.1640.¹⁵² Mitä ilmeisimmin vielä meidän juhlakulttuurissammekin on nähtävissä hienoisia arvoasteikkoeroja, jotka lienevät tarpeen. Viittaaan tällä mainintaani itsenäisyyspäivän presidentinlinnan juhlista, joihin kutsutaan tosin sekä tavallisia kansalaisia että arvovieraita. Historiantutkija Tero Halonen toteaa, että itsenäisyyspäivä on osa valtiojuhlintaa eli valtion seremoniakulttuuria, joka rakentuu symboleista ja seremonioista. Se manifestoi valtaa, hierarkioita ja yhteisöllistä identiteettiä.¹⁵³

Haapavetisille haluttiin kaupungistumista juhlimalla tehdä ymmärrettäväksi, mistä kaikesta kuntamuodon muutoksessa on kysymys. Juhlinnalla korostettiin yhteisöllisyyttä ja oletettiin kaikkien kuntalaisten olevan saman kaupunkipäätöksen takana. Toisaalta haluttiin näyttää myös ulkopuolisille, miten tärkeä asia kaupungistuminen oli sekä virkamiehille, päättäjille että tavalliselle kansalle.

¹⁵¹ Mumford (1938) 1949, 49–50.

¹⁵² Laaksosen 2003, 220.

¹⁵³ Halonen 2005, 196. Halonen mainitsee artikkelissaan sivulla 200 myös, että linnan juhlista tuli kansan juhla Kekkonen-kaudella, kun niitä alettiin televisioida. Linnan juhlien suurin vierasjoukko ovat edelleen kansanedustajat, jotka ovat kansan vaaleilla valitsemia vieraita.

3.2 Turvenuijien taajamasta kaupungiksi

Nyt ainakin loppui tämä maalaiskylän raitin tallaaminen. Turvenuijien taajama muuttui Haapaveden kaupungiksi. [---] Säilyykö virkamiesten mafiakäytös samana, onko enää asioita mistä valittaa ja millainen on tuleva kaupunginjohtaja?¹⁵⁴

Sdadin kundi mietiskeli *Jokivarressa* mitä kaupunkilaisuus tuo tullessaan. Monisävyisestä kirjoituksesta voi päätellä, että kirjoittaja oli jotenkin hyväksynyt kaupungistumisajatuksen, mutta toisaalta hän ei ollut enää varma, kuinka kaupunkia sen uudessa asemassa johdettaisiin, oliko entinen tyyli edelleen voimassa ja voiko asioista edelleen valittaa. Lisäksi hän jo aprikoi, millainen olisi uusi kaupunginjohtaja. Baumanin mukaan muutoksen kourissa ihmiset kadottavat luottamuksensa siihen, mihin he ovat aiemmin tottuneet jokapäiväisessä elämässään. He kuvittelevat tilanteen karanneen heidän käsistään ja siksi muutosta vastustetaan – tunnetaan pakottavaa tarvetta puolustaa omia vanhoja tapoja suuntaamalla aggressio tulokkaisiin.¹⁵⁵

Jo ennen juhlimista kunnanjohtaja laittoi kuntalaisilleen jäitä hattuun vuoden 1995 viimeisessä paikallislehden numerossa pohtiessaan kaupunki-nimityksen vaikutuksia tavalliseen elämään. Monet kuntalaiset olivat kyselleet, miten elämä muuttuu nimityksen myötä. Silvolan mukaan ei juuri mitenkään, sillä kunta toimii samojen lakien ja asetusten alaisuudessa olipa kysymyksessä sitten kunta tai kaupunki. Tilastojen mukaan Haapaveden kaltaiset kunnat ovat Suomessa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaupunki-nimitystä kantavia kuntia. "Kaupunki-nimityksellä Haapavesi etsii omaan toimintaansa voimaa, jota se tarvitsee markkinoidakseen kuntaa uusien yritysten sijoittumiseen ja tavoitellakseen uusia veronmaksajia", kunnanjohtaja totesi. Toisaalta kaupallinen palveluvarustus ja yhden pankin poistuminen paikkakunnalta maanlaajuisen laman seurauksena olivat ostovoimaa heikentäviä tekijöitä. Myös kunnan väkiluvun 15 vuoden kasvusuuntainen kehitys näytti nyt hiipuvan, lähinnä alhaisten investointien johdosta.¹⁵⁶ Samassa lehdessä uutisoitiinkin Haapaveden väkiluvun olleen kaupungiksi muututtaessa 8345 henkeä. Vähennystä oli vuoden aikana tullut 21 henkeä.¹⁵⁷ Pessimistiset tiedot väen vähenemisestä ennen vuodenvaihdetta saattoivat latistaa juhlimista ja osaltaan vähentää yhteisöllisyyden tunnetta. Juhlien jälkeen *Jokivarteen* kirjoittanut Aaretti oli sitä

¹⁵⁴ Vuosikatsaus haapavetsittäin. Nimim. Sdadin kundi. [sic.] Lukijain palsta, *Jokivarsi* 18.1.1996, 13.

¹⁵⁵ Bauman (1990) 1997, 63.

¹⁵⁶ Silvola, Pentti. Uuden kaupungin haasteet. Haapaveden asema ympäristössä, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4.

¹⁵⁷ Haapaveden asukasluku 8345(-21), *Jokivarsi* 29.12.1995, 5.

mieltä, että vielä eivät palvelut olleet oikealla tasolla ja sitä paitsi: "täydet palvelut kyllä varmaan saadaan kaupunkitasolle, mutta ne maksetaan kaupunkilaisten kukkarosta".¹⁵⁸

Kappalainen Mauno Soronen oli huomannut kaupungiksi muuttumisen soittaessaan Haapaveden kaupungin keskukseseen. Sieltä vastattiin: "Haapaveden kaupunki, kuinka voin auttaa?" Sorosen mielestä kaupungiksi muuttuminen kadottaa yhteisöllisyyttä, sillä kaupunkilainen on tietoinen yksilöllisyydestään, jolloin yhteisen merkitys vähenee.¹⁵⁹ Zygmunt Bauman analysoi teoksessaan erilaisia ryhmämuotoja, niiden läheisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Ajattelun taustalla ovat sellaiset yhteisömuodot kuin luokka, sukupuoli ja kansakunta, jotka hän luokittelee eräänlaisiksi sisäryhmiksi. Nämä ryhmät ovat isompia sisäryhmiä kuin tuntemamme pienet ja intiimit ryhmät, vaikka me kuvittelemme niiden olevan paljolti samanlaisia. Ne eivät kuitenkaan tarjoa sellaista läheisyyttä kuin pienemmät ryhmät, vaikka niiden yhtenäisyys hahmottuukin sellaisten mielissä, jotka pitävät ryhmiä "meinä". Joka tapauksessa ne ovat täysin kuvitteellisia yhteisöjä (*imaginary communities*) tai paremminkin, ne ovat kuvitteellisia yhteisöinä. Toisin sanoen yhteiset piirteet eivät vielä sellaisenaan takaa sitä yhteistä toimintaa ja molemminpuolista ymmärtämystä, jotka luonnollisesti liitetään aitoihin me-ryhmiin.¹⁶⁰ Käsittäisin Baumanin ajattelun pohjalta, että kappalainen vieroksuu kaupunki-nimitystä sen vuoksi, että yksilöllisyys vie pohjan siltä yhteiseltä, jonka kyläyhteisö on aiemmin onnistunut pitämään koossa.

Kun Haapaveden kylää alettiin muuttaa kaupunkitaajamaksi, nousi yhdeksi tärkeäksi kysymykseksi kyläympäristön muovaaminen toisennäköiseksi. Haluttiin saada leveämpiä teitä ja katuja jalkakäytävineen, korkeampia taloja matalien puutalojen sijaan sekä suurempia päivittäistavarataloja ja muita asukkaita palvelevia liikkeitä. Viimeisinä päätöksinään Haapaveden kunnanhallitus ja -valtuusto käsittelivät ja hyväksyivät kuntasuunnitelman vuosille 1996–2000 sekä vuoden 1996 talousarvion.¹⁶¹ Kuntasuunnitelma sisälsi yleisperustelut, suunnitelmakauden toimenpiteet hallinnonalueittain, jossa päätettiin esimerkiksi kaavoitustoimenpiteet, ja asunto- sekä talousohjelmat liitetietoineen.

¹⁵⁸ Kiitokset Marille. Nimim. Aaretti. Lukijain palsta, *Jokivarsi* 4.1.1996, 8.

¹⁵⁹ Soronen, Mauno. Kappalainen. Haapaveden (kaupunki)seurakunta? *Jokivarsi* 1.2.1996, 4.

¹⁶⁰ Bauman (1990) 1997, 58–59.

¹⁶¹ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 11.12.1995 § 474; Haapaveden kunnanvaltuuston pöytäkirja 21.12.1995 § 60. Haapaveden kunta.

Haapavedellä pohdittiin ympäristön muutoksia ja tehtiin suunnitelmia jo vuosikymmeniä ennen kaupunkiasian pohdintaa. Esimerkiksi Seija Haarala teki diplomityönä Haapavesi-suunnitelman Oulun yliopiston arkkitehtiosastolle vuonna 1975. Työnsä johdannossa Haarala totesi, että maaseudun uudet elementit: teollisuus, loma-asutus ja taajamien väkiluvun kasvu olivat rikkoneet perinteisesti hitaasti muodostuneet miljööt.¹⁶² Jo 1970-luvulla oli huomauttamista kylän ilmeen muuttumisesta samalla, kun teollistuminen muutti kyläläisten elinkeinoja.

Maakuntalehti Kaleva uutisoi vuonna 1984, että Haapaveden rakennuskaavaa oli uusittu kuusi vuotta. Artikkelissa mainittiin Haapaveden keskustan kaavoista suurimman osan olevan vuodelta 1963. Vaikeimmat eli keskustassa olevat Tähtelän ja Myyrinpellon alueiden kaavat olivat jääneet viimeisiksi. Eräs vaikeus kaavoittamisessa oli artikkelissa haastatellun mittausteknikko Juhani Karvosen mukaan Haapaveden maasto, joka ei antanut laajentamiselle tilaa tarpeeksi. Lisäksi kaava-alue oli suurelta osin yksityisten omistuksessa. Karvonen totesi, että kaavaluonnoksista ja ehdotuksista jätettiin runsaasti muistutuksia ja lisää oli odotettavissa.¹⁶³ Haapavesitiet tiedostivat ympäristömuutokset ja tarttuivat niihin hanakasti, kuten demokraattiseen hallintotapaan kuuluu. Tiestön muutokset ja olemassa olevien vanhojen, ilman hyötykäyttöä olevien rakennusten kohtalot kuuluivat saumattomasti yhteen taajamassa, jossa ei yllämainitun Karvosen mukaan ollut liiemmästi ylimääräistä tilaa.

Pari vuotta myöhemmin Haapavedellä toteutettiin Haapavesi-seminaari, jossa oli aiheena Ajankohtaisia suunnittelun ja rakentamisen ongelmia maaseudulla. Tämä nelipäiväinen seminaari oli Suomen arkkitehtiliiton Pohjois-Suomen arkkitehtien järjestämä. Seminaarin järjestämiselle oli sysäyksenä huoli maaseudun ympäristön viimeaikaisen kehityssuunnan liian voimakkaasti kulttuurimaisemia muuttavista tekijöistä. Näitä olivat maaseudun taajamien voimakkaan kasvun aikaansaamat sekavat ja ankeat kirkonkyläympäristöt, pientalorakentamisen luisuminen kaupan eikä maaseudun kulttuurimaiseman ehdoilla tapahtuvaksi ja vanhan rakennuskannan tuhoutumisuhka.¹⁶⁴ Seminaarissa tehtiin ryhmätöitä, joissa suunniteltiin ratkaisuja Vanhatien halkoman keskustan keskeisille ja ongelmallisille osille. Seminaarin loppuraportissa todettiin, että kehitys oli joh-

---

¹⁶² Haarala 1973, 3.

¹⁶³ Lehto-Pieppö. Haapaveden rakennuskaavaa uusittu kuusi vuotta. Kiistelty Myyrinpellon kaava pian käsittelyyn. Oulaisten seudun aluesivu, *Kaleva* 1.3.1984, 17.

¹⁶⁴ Louekari, Heinänen, Teppo & Honkala 1986, 5.

tanut valitettavasti siihen, että tämä kokonaisuus oli jo osittain menetetty, ja ympäristöllisesti Vanhatie ja keskusta olivat ristiriidassa toistensa kanssa.¹⁶⁵

Vuonna 1990 uutisoitiin paikallislehdessä kaavamuuksista, jossa Vanhatien rakennuskaavan muutos- ja laajennussuunnitelma meni valtuustossa läpi kiivaan väittelyn tuloksena ja kuitenkin loppujen lopuksi pienin muutoksin. Arvostelu koski Vanhatien perinteisen ilmeen muuttumista, josta valtuutettu Outi Huurre totesi: "Muualla on perinteiset arvot vallalla, mutta toisin näyttää olevan Haapavedellä". Kunnanjohtaja Silvolan mielestä "romanttisissa tunnelmissa käyskentely ei ole tien ainoa käyttötapa, liikenneturvallisuus on asetettava etusijalle". Käsittelyn lopuksi Huurre esitti pöytäkirjaan eriävän mielipiteensä asiasta.¹⁶⁶

Tutkija Anja Kervanto Nevanlinna pohtii kaupungin historian kirjoittajan intressejä kohteeseensa. Kun kirjoittaja kuvaa jonkin kaupunkikuvan menneisyyttä, hän liittää paikan valitsemansa ryhmän toimintaan antaen samalla heille etuoikeuden paikan symboliseen omistukseen. Käyttämällä käsitettä hallintokeskus, kirjoittaja voi liittää tietyn alueen itsestään selvästi julkisen hallinnon paikaksi, vaikka alueella olisi muita toimintoja. Hallintokeskuksena korttelien tärkeimmät ominaisuudet ovat toiset kuin liikekeskuksena. Suhde kortteleissa tapahtuviin muutoksiin näyttää tällöin myös toisenlaiselta.¹⁶⁷ Kervanto Nevanlinnan tutkimuskohteena on Helsinki, jossa ovat paitsi kaupungin omat hallintokeskukset kortteleineen myös Suomen valtion hallinnolliset keskukset ja rakennukset. Minä keskityn tutkimuksessani Haapaveden keskusta rajaten tutkimukseni ulkopuolelle sivukylät, joita isommissa kaupungeissa nimitetään esikaupungeiksi, kaupunginosiksi tai lähiöiksi. Hallintokeskus Haapavedellä merkitsee taajamassa samaa kuin kaupungintalo pankkien ja liikelaitosten välissä. Taajama on oikeastaan päätien varrelle sijoittuva rypäs erilaisia liikkeitä ja palveluita terveyskeskuksineen. Hieman päätieltä syrjään poikettaessa löytyvät koulukeskukset, seurakunnan kiinteistöt ja teollisuusalue.

Taidehistorioitsija Kirsi Saarikankaan pohdinnoissa nousevat esille tilan merkitys ja sen muotoutuminen monikerroksisessa prosessissa, jossa tilan aistiminen ja kokeminen, ruumiillisuus ja materiaalisuus ovat olennaisia. Arkkitehtuurin voidaan ajatella muuttu-

---

¹⁶⁵ Ibid., 10.

¹⁶⁶ Kiivasta keskustelua valtuustossa. Vanhatien suunnitelma läpi pienin muutoksin, *Jokivarsi* 28.6.1990, 5.

¹⁶⁷ Kervanto Nevanlinna 2002, 281.

van merkitykselliseksi tilaksi juuri tilan elämisessä. Tällöin arkkitehtoninen tila eletään tuoksuissa, äänissä, ruumiin liikkeissä, visuaalisuudessa.¹⁶⁸ Haapaveden keskustan pienuus ja läheisyys monissa kaupunkilaisten muistoissa näkyy juuri näissä ominaisuuksissa. Muualla asuva lapsuutensa ja nuoruutensa Haapavedellä viettänyt nainen kertoo:

Kerroksellisuus ja kulttuurihistoriallisuus on osittain säilynyt Haapavedellä vanhojen rakennusten muodossa. Tosin aika paljonhan niitä on purettu. Ilman muuta vanhat rakennukset tulisi säilyttää. Niissä on nostalgiaa, muistoja ja ajan patinaa.¹⁶⁹

Vuonna 1995, kun Haapavesi havitteli kaupunkioikeuksia, oli voimassa vuoden 1958 rakennuslaki. Laissa sanottiin, että asemakaavan laadinnassa on otettava huomioon maasto, maaperän laatu, ja muut paikalliset olosuhteet. Täytyy noudattaa hyvää rakennustapaa. Kaavan tulee tyydyttää terveellisuuden, paloturvallisuuden, liikenteen, viihtyisyyden ja kauneuden vaatimukset. Kulttuurimuistomerkkejä, kauniita näköaloja ja muita kauneusarvoja on mahdollisuuksien mukaan suojeltava. Erityisesti on myös huolehdittava siitä, että puistoja ja muita virkistysalueita järjestetään riittävästi kaupungin eri puolille.¹⁷⁰ Haapavesi oli velvollinen kaupungiksi muuttuessaan toimimaan mm. asemakaavan suhteen rakennuslain edellyttämässä puitteissa. Se, miten itse kukin lakia lukee ja tulkitsee, aiheuttaa usein monenlaista polemiikkaa lain piiriin joutuvilta ihmisiltä. Kaupungin synnyttämiskivuissa keskustan ympäristön muutokset jakoivat mielipiteitä lehtien palstoilla.

Ennen kaupunkiajatuksia olivat kunnan viranomaisten ja päättäjien päätökset taajamarakentamisesta jo yleisön arvosteltavina. Arkkitehti Esa Ojanlatva kommentoi *Jokivarressa* Haapaveden keskustan ilmettä noin vuotta ennen Haapaveden kaupungistumista. Hänen mielestään keskusta kaipasi nimenomaan kokonaisvaltaista suunnitelmaa. "Kaksikerroksinen näyttävämpi rakentaminen kuuluisi keskustaan". Hän kritisoi Vanhatien kevytliikenneteiden suoraviivaisuutta ja jalankulkijoiden huomiotta jättämistä teiden rakentamisessa. "Kun tiestä tehtiin nopea väylä, miljöö rapistui ja puitakin kaadettiin, vaikka niitä piti säästää." Teiden kunnosta ei ollut pidetty huolta, haja-asutusalueen tienviittoa ei ollut pystytetty eikä entisen torialueen viimeistelyä ollut tehty.¹⁷¹ Ojanlatvan haastattelua kommentoi silloinen kansalaisopiston rehtori Marja-Leena Salkola kirjoittaen mielipidepalstalle, että Haapaveden keskusta on ruma ja pilattu. "Ympäristö,

¹⁶⁸ Saarikangas 2004, 66–67.

¹⁶⁹ Nainen 40 v. Sähköpostikeskustelu 3.4.2012.

¹⁷⁰ Rakennuslaki 370/1958. 5 luku § 34. Elektr. dokumentti.

¹⁷¹ PH. Haapavesi arkkitehdin silmissä: keskustamaisuus ja suunnitelmallisuus olemattomia, *Jokivarsi* 20.1.1994, 6.

sen estetiikka vaikuttaa ihmiseen enemmän kuin hän aavistaakaan."¹⁷² Salkola kehotti kirjoituksessaan haapavetisiä ottamaan kantaa ja kritisoimaan tehtyjä virheitä, johon vastasi suorasanaisesti Helpi Kääriäinen:

Kyllähän niihin asioihin on otettu kantaa, puheissa, kirjoituksissa ja erilaisissa kokouksissa sekä valituksien kautta kuten vanhatie ja vanhat kauniit rakennukset, jotka olisi haluttu säilyttää. Asiantuntijat, virkamiehet ja päättäjät hehän juuri ovat tehneet niin kuin ovat halunneet kaikista valituksista ja murinoista huolimatta. [---] Haapavesihän on aina ollut herrain leikkikenttä jossa he ovat käyttäneet joko arvovaltaa, piilovaikutusvaltaa tai määräysvaltaa ja tavallinen kansa on pärjännyt kun on pitänyt suunsa kiinni.¹⁷³

Haapavetiset ovat lehtien palstoilla kirjoittaneet huomaamistaan epäkohdista selväsanaisesti ja runsaasti. Useissa kirjoituksissa syy epäkohtiin on laitettu herrojen ja virkamiehien niskoille, kuten yllä oleva esimerkki osoittaa. He eivät ilmeisesti vastanneet kirjoituksiin, vaikka sillä tavoin ehkä olisi parhaiten saatu asioihin selvyttä. Joka tapauksessa tulevan kaupungin taajamanäkymä oli pohdinnan alla kauan ennen kaupungistumista ja kaupungistumisen jälkeen. Eräs muutos aiheutti kiivasta kiistelyä kunnanvaltuuston¹⁷⁴ kokouksessa huhtikuussa 1996. Kyseessä oli kevyen liikenteen väylän rakentaminen Raution pellon poikki. Kaupunginjohtaja Pentti Silvola muistutti, että ”kaupungin keskustassa ei voi olla enää karjalaitumia, vaan puistoalueita, joiden yhteyteen soveltuu luontevasti kevyen liikenteen väylä”.¹⁷⁵ Toisin sanoen kaupunkilaisilla oli opettelemista siinä, millainen kaupunkitaajaman tulisi olla. Sinne eivät enää 1990-luvulla kuuluneet esimerkiksi juuri karjalaitumet, jotka ovat omaleimaisia kaikille maalaiskylille.

Miten kaupunkitaajaman tulisi rakentua ja kuinka kaupungin rajat määritellään? Kun Suomessa matkustaa vaikkapa junalla Rovaniemeltä Helsinkiin, näkee radan varrella paitsi kaupungeja ja kyliä, myös hyvin paljon metsää. Mäenpään mukaan maaseudun ja kaupungin raja häilyy siksikin, että suomalainen kaupunkirakenne tarjoaa lähiöelämään liittyvää luonnonläheisyyttä. Ravintolassa istuessa metsä näkyy ikkunasta.¹⁷⁶ Haapavesi tulevana kaupunkina oli sen vuoksi ongelmallinen ymmärtää, että sen rakentumisessa kohtasivat kylän entinen visuaalinen ilme, kyläläisten totutut tavat käyttää taajamaa ja kunnan ympäristön kehittäjien toiveet. Näiden kriteerien yhteensovittaminen oli haastavaa ja työlästä. Koskiahon mukaan usealla kaupungilla ei ole tietoa siitä, miten erilaiset

¹⁷² Salkola, Marja-Leena. Esa Ojanlatvan haastattelusta. Mielipiteet-palsta, *Jokivarsi* 17.2.1994, 6.

¹⁷³ Kääriäinen, Helpi. Kirkonkylän kauneusarvot. Mielipiteet-palsta, *Jokivarsi* 24.2.1994, 9.

¹⁷⁴ Uutisessa puhutaan kunnanvaltuustosta, vaikka kaupunkimuutos on tullut voimaan 1.1.1996. [sic].

¹⁷⁵ Raution pelloista äänestiin kaavamuutoksen käsittelyssä, *Jokivarsi* 25.4.1996, 2.[sic].

¹⁷⁶ Mäenpää 2004, 311.

kaupunkilaiset mieltävät nykyisen kaupunkinsa. Mitä ongelmia siihen sisältyy ja miten kaupungin toivotaan kehittyvän? Mikä on kaupungin mentaalinen kartta? Mikä siellä on hyvää, mikä huonoa tai missä ovat vaaralliset, kartettavat paikat?¹⁷⁷

Koskiahokin puhuu kaupungista ikään kuin jonakin olentona, mutta tosiasiaa pitäisi muistaa, että kaupunki on paikka, tila, jonka ihmiset tekevät. Kaupungin johdossa on luottamushenkilöitä, jotka on sinne valittu demokraattisilla vaaleilla päättämään kaikkien kaupunkilaisten yhteisistä asioista, kuten esimerkiksi ympäristöön liittyvistä toimenpiteistä. Teknisellä osastolla on yleensä palkattuna työntekijänä kaupunginarkkitehti tai rakennusmestari, jonka tehtävänä on suunnitella kaupungin rakentamista rakennuksiin ja kulkuväylineen. Kaupunkisuunnittelijoiden työskentelystä ja tilan tulkinnasta historioitsijat Taina Syrjämaa ja Janne Tunturi toteavat, että kaupunkisuunnittelua ohjaavat yhteiskunnalliset käsitykset, jotka eivät voi olla staattisia. Tilan merkitykset eivät ole universaaleja eivätkä yksiselitteisiä. Toisaalta vaikka rakennettu tila ohjaa ihmistä fyysisesti, etniset, yhteiskunnalliset ja sukupuoliset ryhmät tulkitsevat tilaa eri tavoin erilaisissa tilanteissa.¹⁷⁸ Tästä tullaan yhteiseen kaupunkitilaan ja sen käyttäjiin. Saarikangas toteaa, että renessanssin ajoista lähtien sekä länsimaisessa kulttuurissa että arkkitehtuurin perinteessä ovat visuaalisuus ja näköaistit olleet erityisen tärkeitä elementtejä. Arkkitehtuurin osalta materiaalisuus, aistimukset ja tunteet on sivuutettu silloin, kun on tarkasteltu rakennetun ympäristön elämää. Niinpä sekä tutkimuksessa että valokuvauksessa voidaan häivyttää käyttäjät mahdollisimman tehokkaasti. Tämän huomaa esimerkiksi 1950-luvun arkkitehtuurivalokuvista, joissa ei ihmisiä näy.¹⁷⁹ Silti tavoitteena oli parantaa ihmisten elämää muuttamalla heidän rakennettua ympäristöään. Uudesta asuin ympäristöstä toivottiin paremman elämän takaajaa. Lähiöiltä alettiin vaatia paitsi luonnonläheisyyttä, väljyyttä ja terveellisyttä, myös toisenlaista ja tiiviimpää naapuruutta ja yhteisöllisyyttä. Perinteisen korttelikaupungin elämä ei enää miellyttänyt.¹⁸⁰ Haapavedellä oli luontoa ja väljyyttä aivan taajaman lähituntumassa, mutta päätökseen kaupungin oloiseksi ympäristöltään taajamaa piti tiivistää.

Valtaosalle suomalaisista kaupunkimainen elämäntapa tarkoittaa sitä, että elämme kaupunkirakenteen sisällä paikkaan sitoutumatonta elämää. Työskentelemme kaupunkilaisessa ammatissa ja vietämme vapaa-aikaa kuluttaen ja erilaisissa sosiaalisissa kontak-

¹⁷⁷ Koskiahko 1997, 33–34.

¹⁷⁸ Syrjämaa & Tunturi 2002, 28.

¹⁷⁹ Saarikangas 2004, 67–68.

¹⁸⁰ Ibid., 71.

teissa. Tämä on urbaanisuutta, analysoi Mäenpää.¹⁸¹ Kervanto Nevanlinnan mukaan kaupunkitilaan liitetyt merkitykset eivät ensisijaisesti ole silti henkilökohtaisia. Ne ovat kollektiivisia ja yhteisiä tietyille kaupunkilaisten ryhmälle. Ryhminä voivat olla vaikka tietyn kaupunginosan asukkaat tai jotkin muut yhteisöt. Mutta yhtä lailla yhteisinä voivat olla etniset, ikään tai sukupuoleen liittyvät yhteisöt.¹⁸² Törmälehto otti kantaa Haapaveden idyllin muuttumiseen *Jokivarressa*:

[---] Koska Haapavedeltä on jo poistettu kaikki vanha idylli Huurteen taloa ja Myyrilää lukuun ottamatta, niin tehköön valtuusto kaupungin jos haluaa.¹⁸³

Tästä lausahduksesta voi päätellä, että keskusta oli jo lähes menetetty uudelle asutuskannalle. Sitähän kaupunkimainen ympäristö on, vanhaa puretaan pois ja uutta, kaupunkimaista rakentamista tehdään tilalle. Koskiaho kirjoittaa, että rakennettu ympäristö nähtiin 1970-luvulla luonnosta erillisenä, mitä ei enää 1990-luvulla tehty. Materiaaliset kaupungin artefaktit ovat peräisin luonnosta ja palautuvat siihen. Kaupunkia luonnollistetaan esimerkiksi siten, että jätetään puistot luonnon tilaan.¹⁸⁴ Siiletkin odottavat kaupunkia -kirjoituksen kirjoittaja Aaretti oletti, että nämä pienet eläimet ilmeisesti lukevat lehtiä, koska ne olivat kerääntyneet yhteen mitä ilmeisimmin harjoitellakseen kaupungissa asumista. Kirjoittaja ei ollut kaupungistumista vastaan, jos se ei toisi mukanaan uusia rasitteita eikä hävittäisi Haapaveden kaunista luontoa.¹⁸⁵

3.3 Kuumat aiheet uudessa kaupungissa

Kääntyvätkö alaspäin singahtaneet talouskäyrät Naantalın auringoiksi?
 Saavatko kaupunkilaiset ammatteihinsa korkeampaa opetusta?
 Mätäneekö Kirkkojärvi rauhassa matalaan altaaseensa?
 Huristellaanko Haapavedelle leveämpiä laiteita pitkin?
 Pysyykö Pohjanmaan Helmi pinnalla, kun valtionavut, valtion virastot, läänit ja seutukunnat kaatuvat alta?¹⁸⁶

Vaalivuonna 1996 tapahtui paljon Haapaveden uudessa kaupungissa. Ennen kunnallisvaaleja yrittäjät olivat hieman toiveikkaita suhdanteiden paranemiseen lähivuosien aikana. Epäterve kilpailu, heikentynyt työllistyvyys ja korkeat sivukulut sekä investointien

¹⁸¹ Mäenpää 2009, 57.

¹⁸² Kervanto Nevanlinna 2002, 21.

¹⁸³ Törmälehto Urho. Silmäilyä-palsta, *Jokivarsi* 27.7.1995, 4.

¹⁸⁴ Koskiaho 1997, 75.

¹⁸⁵ Siiletkin odottavat kaupunkia. Nimim. Aaretti. Lukijoilta, *Jokivarsi* 24.8.1995, 8.

¹⁸⁶ Kuumat perunat. Vaalit 1996. Meidän elämää -palsta, *PJS* 9.10.1996, 13.

vähyys ja yleinen epävarmuus heikensivät tulevaisuuden näkymiä.¹⁸⁷ *PJS*:ssä kerrottiin valtiovallan uhkailevan aluetukien leikkauksella jo heti seuraavan vuoden alussa.¹⁸⁸ Tämä uutinen sai Meidän elämää -palstan pitäjän vuodattamaan katkeria ajatuksia valtiovallan taholta tapahtuvaa pohjois-pohjanmaalaisten huonoa kohtelua:

Backmanin ja kumppaneiden esitys Pohjois-Pohjanmaan aluetukien leikkaamisesta ja poistamisesta on uskomaton! Jos tähän saakka on epäillyt itseään vainoharhaiseksi, kun on tajunnut suomalaisia värvättävän etelän asutuskeskusten lähiöiden työttömien armeijaan, niin nyt voi epäilyt heittää. Vastoin virallisia tavoitteita maan asumisesta laidasta laitaan ja vastoin EU:n aluepoliittisia painotuksia, isoa osaa Suomea ollaan määrätietoisesti tyhjentämässä ihmisistä ja elämisen mahdollisuuksista.¹⁸⁹

Luvun alussa luetelluista vaaliteemojen aiheista tarkastelen tarkemmin haapavetisten toivetta leveämmistä laiteista (teistä). Ainakin mielipidekirjoitusten ja uutisoinnin ohella tiestö ja yhteydet Haapavedeltä muuhun maailmaan keskusteluttivat väestöä. Liikenteellisesti paikkakunta olikin huonossa paikassa. Parempien teiden rakentamisesta riitti paljon keskustelua ja kannanottoja kaupungistumisen alussa. Kantatie 86 Kokkola-Kajaani kulkee Haapaveden ohitse noin kahdenkymmenen kilometrin päästä, valtatie 4 menee lähikuntien Pulkkilan ja Kärsämäen kautta ja lähin rautatieasema on Oulaisissa 33 kilometrin päässä. Juuri huonojen tieyhteyksien katsottiin olevan jarruna kaupunkikehitykselle. Olen aiemmin maininnut, kuinka kesällä 1995 haapavetisten yrittäjien järjestämällä Turvemarkkinoilla oli suuntaa antava kysely kaupungistumisasiasta. Rohkein ehdotus markkinaisännän Jorma Honkalan mielestä oli se, että ehdottomasti on kaupungistuttava ja liitettävä Oulainen ja Pulkkila Haapaveteen, jotta paikkakunta saa rautatien Oulaisista ja valtatie Pulkkilasta.¹⁹⁰ Paikallislehdessä julkaistiin Ylivieskan maakuntakonttorin päällikön Hannu Kuljun haastattelu, jossa hän tuumii, että Suomenselän tien suuntaaminen Haapajärveltä Haapavedelle loisi seutukunnan sisälle uuden tieyhteyden, joka toisi helpotusta haapavetisten tuskaan puuttuvista tieyhteyksistä.¹⁹¹ Tosin Suomenselkätien linjaus päätettiin kuitenkin tehdä Haapajärveltä Kärsämäelle ja Haapaveden kantatiehanketta siirrettiin myöhempään ajankohtaan.¹⁹²

¹⁸⁷ Yrittäjien toiveikkuus hieman nousussa. Investointeihin ja työllistämiseen rahat eivät riitä, *PJS* 9.10.1996, 14.

¹⁸⁸ Knuutila, Marjaana. Huoli ei huojentunut ainakaan työministeriössä. Aluetukien leikkaus uhkaa jo 1.1.1997, *PJS* 11.10.1996, 2.

¹⁸⁹ Meitä kupataan! Meidän elämää, *PJS* 11.10.1996, 2.

¹⁹⁰ Haapaveden Yrittäjien gallup osoitti: 54 % kannattaa kaupungistumista, *PJS* 12.7.1995, 1.

¹⁹¹ Hietalahti, Aulis. Seutukunnan sisäinen tieyhteys puuttuu, *Jokivarsi* 2.3.1995, 9.

¹⁹² Suomenselkätien linjaus Haapajärveltä Kärsämäelle, *PJS* 17.5.1996, 11.

Tieasiaan ei löytynyt ensimmäisenä kaupunkivuonnakaan ratkaisua. Anja Harju kirjoitti *Jokivarteen*, että

Haapaveden kaupungin tiehuolet ymmärtää. Kaupunki ei ole oikein min-kään tien varrella ja siksi Haapavedelle suuntautuva virta tapahtuu lähes-tulkoon aina asiasta tehden: on "oikein" lähdeittävä Haapavedelle eikä vain poikettava matkan varrella.¹⁹³

Toisaalta Harju kehaisi haapavetisiä siitä, että he ovat pystyneet kehittämään pitäjäänsä, vaikka maantieteellinen sijainti ei ole ollut otollinen.¹⁹⁴ Tieyhteyksiä oli kuitenkin Haapavedellä jo kehitetty rakentamalla keskustaan liikenneympyrä. Kun nuorilta Haapaveden asukkailta kysyttiin vuoden 1995 viimeisinä päivinä, mitä hyvää he näkivät tulevas-sa kaupungissaan, he totesivat, että "ainakin meillä on komeampi liikenneympyrä kuin Nivalassa".¹⁹⁵ Uutisen mukaan haapavetiset nuoret suhtautuivat kaupunkinimitykseen muuten hymähtäen. Jotkut näkivät sen mahdollisuutena, toiset eivät. Tuleva kaupunki-laisidentiteettikään ei tainnut saada nuoria vakuuttuneeksi siitä, että Haapavedelle kan-nattaisi jäädä koulun jälkeen. Uutisesta ei tulekaan selvästi esille, miten kaupungiksi tulo voisi parantaa nuorten työllistymistä tai koulutukseen hakua. Liikenneympyrän sijainti kaupungin keskustassa suuntaa pääteitä kaikkiin naapuripitäjiin. Tiet ehkä aut-toivat nuoria suunnistamaan muualle, ellei kotikaupunki työllistänyt koulun jälkeen.

Jo aiemmin on tullut ilmi, että kunnanjohtaja korosti viiden ammatillisen oppilaitoksen sijaintia Haapavedellä yhtenä vahvana tekijänä kunnan imagolle.¹⁹⁶ Opinahjojen lisäksi Haapavedellä sijaitsevat muutamat isot työpaikat työllistivät suuren osan kaupunkilais-väestöä. Tosin Haapavesi koki melkoisen takaiskun heti kaupungiksi tulon jälkeen, kun yksi suurimmista työllistäjistä, talonrakentajiin kulunut Salvostalo Oy meni konkurssiin. Konkurssia ei estänyt edes ennen vuodenvaihdetta fuusioituminen Haapavesi Oy:n kanssa, joten 38 rakentajaa ja toimihenkilöä jäi työttömäksi. Kaupungin työttömyys kohosi kertaheitolla 22,5 prosenttiin.¹⁹⁷ Kaiken lisäksi kaupunki oli taannut Salvostalo Oy:tä miljoonilla markoilla. Takaussumma, jonka kaupunki joutui maksamaan konkurs-sipesälle, oli korkoineen lähes 6,5 miljoonaa markkaa.¹⁹⁸ Konkurssista aiheutui monen-laista kiistaa ja riitaa, joka näkyi ja kuului niin kaupunkilaisten mielipidekirjoituksissa kuin kunnan päättävissä elimissä. Jopa niin, että eräs valtuutettu erotettiin omasta val-

¹⁹³ Harju, Anja. Haapavesi tarvitsee kunnolliset tieyhteydet. *Jokivarrelta -palsta, Jokivarsi* 19.9.1996, 4.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Meillä on komeampi liikenneympyrä kuin Nivalassa, *Jokivarsi* 29.12.1995, 6.

¹⁹⁶ Silvola, Pentti. Uuden kaupungin haasteet. Haapaveden asema ympäristössä. *Jokivarsi* 29.12.1995, 4.

¹⁹⁷ Salvostalon konkurssi jätti 38 työttömäksi, *Jokivarsi* 29.2.1996, 3.

¹⁹⁸ Haapaveden kaupunginhallituksen pöytäkirja 1.4.1996 § 153. Haapaveden kaupunki.

tuustoryhmästään. Yksi mielipidekirjoittajista oli Martti Repo, joka tuumi pitkän kirjoituksensa loppuksi, että

Toivoisin kuitenkin taistelulenttänä käytettäväksi muuta kuin kymmenien työntekijöiden työpaikkaa, sillä leipä on kallein asia maan päällä. Haapavedellä on vieläkin suuria yrityksiä, jotka antavat leivän sadoille työntekijöille. Älkää valtataistelussanne enää kaatako näitä työpaikkoja, vaan tehkää välinne selväksi muualla. Se on koko kunnan etu.¹⁹⁹

Seuraava iso taistelu Haapavedellä koettiin, kun puhe alueella toimivan sähköyhtiön myynnistä alkoi. "Pienten kuntien etu on se, että terveestä maalaisjärjestä on paljon vielä tallella", tuumi toimittaja juttunsa aluksi palstallaan.²⁰⁰ Mutta hänkin joutui toteamaan, että maalaisjärki on koetuksella, kun vanhaa ja tuttua sähköyhtiö Revon Sähköä²⁰¹ aletaan kaupata ulkopuolisille sähkön myyjille. Toimittaja kirjoitti, että tässä kaupassa vallitsee syvä kahtiajako: kansa vastustaa kauppaa, mutta kuntien päättäjät valtuustoissa ja hallituksessa ovat kauppojen takana. Tämä siis kertoi paitsi vallitsevasta luottamuspulasta myös siitä, että "valta myös kunnissa keskittyy harvojen käsiin".²⁰² Revon sähkön myyminen pikaisesti vilkaistuna oli Haapavesi-lehtien puheenaiheena 1996–1999 välisenä aikana.²⁰³ Sähkön tuottajan myymisen kiemurat tuovat eteemme kysymyksen, kuinka valta jakaantuukaan yhteisöissämme?

Foucault jakaa vallan käsitteen yksinvaltaan, kurin ja järjestyksen valtaan ja bio-valtaan. Jaottelumuodoissa esitellään, kuinka kaupunkisuunnitelmia voidaan käyttää keinona analysoida vallan leviämisen taktiikkaa. Biovallan luonnehdinnan tekniikassa väestön ja ympäristön muodostavat osatekijät olisi tunnettava empiirisesti niin, että historiallisiin, demografisiin, ekologisiin ja sosiaalisiin piirteisiin vaikuttavat voimat olisivat säädeltävissä.²⁰⁴ Haapavedellä, kuten muissakin kunnissa ja kaupungeissa, päätösvallassa olivat asukkaiden demokraattisilla vaaleilla valitsevat kuntapäättäjät. Yleensä ihminen äänestää henkilöä, jonka ajatukset ja toimet hän tuntee ja tietää aiemmin ja hyväksyy hänet omien samansuuntaisten ajatustensa edustajaksi. Näin ollen päättäjät tietävät ehkä jo

¹⁹⁹ Repo, Martti. Salvostalon konkurssi. Lukijoilta, *Jokivarsi* 28.3.1996, 4.

²⁰⁰ Kemi, Asta. Toimituksen turinaa. Valtuustosta vesille, *PJS* 14.6.1996, 2.

²⁰¹ Revon Sähkö Oy on perustettu vuonna 1946. Biografiakeskus, teollisuusneuvos Onni Mäkelä (1916–1978) Elektr. dokumentti.

²⁰² Kemi, Asta. Toimituksen turinaa. Valtuustosta vesille, *PJS* 14.6.1996, 2.

²⁰³ Yhtiö operoi koko Oulun eteläisen alueella ja sillä oli pitkät ja maineikkaat perinteet ainoana sähkön tuottajana ko. alueella. Vastustus myynnistä oli kovaa ja kesti vuosikautia. Yhtiötä myytiin vähitellen kunnittain, kunnes loppu osakekanta myytiin Vattenfall Itäverkko Oy:lle 1.6.1999. Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Elektr. dokumentti.

²⁰⁴ Rabinow/ Foucault (1986) 1989, 15. Kaupunkitilan säätely. Rabinow arvioi erästä Foucault'n luentoa kolmen kaupunkisuunnitelman analyysistä tilan ja vallan keskinäisten suhteiden järjestelystä klassisella ajalla. Luento oli College de Francessa vuonna 1978.

ennestään, mitkä toimet ja muutokset kaupungin hallinnossa hyväksytään nurinoitta, mitkä taas aiheuttavat vastustusta. Kuten huomataan edellä mainitun esimerkin oman sähköyhtiön myymisen vaikeudesta, ei konsensusta kaikissa asioissa kuitenkaan heti saavuteta, vaikka joskus saatetaan niin kuvitellakin.

Valta saattaa johtaa myös ylemmyyden tunteeseen. Foucault toteaa, että vallan tulee olla näkyvää, mutta samalla sellaista, ettei sitä tulisi havaita. Valtaa pitävä tarkkailee ja toisaalta vallan alla oleva tietää, että häntä tarkkaillaan. Ainoa, mistä hän voi olla varma, on, että hän tietää olevansa tarkkailun alla.²⁰⁵ Onko vallassa olevalla tunne, että hän tietää tai osaa tai hallitsee jotain, mihin toinen ei voi osallistua? Olivatko kaupunkilaiset jotenkin paremmassa asemassa maalaisiin nähden? Lukijain palstalla oltiin kaupungistumisen aattona huolissaan ylemmyyden tunteesta maalaisia kohtaan, jota kaupungistuminen saattaisi aiheuttaa.

Toivon hartaasti, jotta minun ymmärrys "maalaisia" kohtaan ei katoa kaupungistumisen myötä. Mutta muuttuuko itse asiassa mikään? Suhtautuminen syrjäkyliin, siellä asuviin, sekä perusammateissa toimiviin saattaa kirkonkylällä elikkä kaupungissa toimivilta muuttua eli heille tulee ylemmyyden tunne. Toisille sivukaupunginosissa eli kylissä asuville tulee alemmuudentunne ja he muuttavat kirkolle eli kaupunkiin.²⁰⁶

Kirjoituksesta huomaa, että kaupungin paikkanimitykset olivat vielä haeskelussa. Paikkaidentiteetti oli selkiytymätön, mutta yritys muuttaa paikat kaupunkipaikkojen nimityksiksi kirjoituksesta kyllä selviää. Tutkija Stefan Haasin mukaan ihmiset elävät eräänlaisissa jatkumoissa, jotka voivat olla tarkasti kuvattavissa tilan ja ajan mukaan. Ajan kohtaan, jossa olemme olleet aiemmin, emme voi palata, mutta tilaan, jossa olimme, voimme tulla takaisin. Tila ei kuitenkaan pysy samana. Rakennukset voivat muuttua, erilaisia autoja voi ilmestyä kaduille tai vieraita, muita ihmisiä voi kuljeskella kaupossa. Silti ihminen uskoo, että jatkuvuus, joka ympäristössämme näkyy, sallii nykyisyytemme tilan pysyvän samana kuin menneisyydessä.²⁰⁷ Pelkäsikö mielipiteen kirjoittaja sittenkin kaupunkilaiseksi tultuaan vieraantuvansa entisestä kyläläisidentiteetistään niin paljon, ettei enää tunnistaisi lähiseudulla tai sivukylillä asuvia tuttaviaan? Toisaalta oletiko hän, että kaupungin taajamassa asuvia katsottiin syrjäkylän vinkkelistä käsin ylipistyneiksi identiteettinsä muutoksesta? Ehkä tasavertaisuuden saavuttamiseksi olisikin

²⁰⁵ Foucault (1975) 1980, 227.

²⁰⁶ J. Haukipuro. Minäkö kaupunkivihreä? *Jokivarsi* 29.12.1995, 18.

²⁰⁷ Haas 2002, 211.

muutettava kaupungin keskustaan. Onko kaupunkilaisidentiteetillä niin suuri valta, että sitä havitellakseen olisi jopa asumispaikka vaihdettava?

Ensimmäisenä kaupunkivuonna Haapavedellä tapahtui myös myönteisiä asioita. Elokuussa uutisoitiin näyttävästi, että haapajärvinen Ha-Sa Oy oli ostanut Salvostalojen konkurssipesältä Haapaveden sahan kiinteistöt, koneet ja laitteet. Sahaustoiminnan alkuvaiheessa tehdas työllisti 20–25 työntekijää.²⁰⁸ Syyskuussa iloittiin toisesta uutisesta puurintamalla edellä mainitun sahan ilmoittaessa siirtyvänsä vuodenvaihteessa kahteen vuoroon ja tuplaavansa työntekijämääränsä.²⁰⁹ Osa Salvostalolla olleista työntekijöistä pääsi puolen vuoden työttömyysjakson jälkeen takaisin töihin. Myönteinen ilmapiiri näkyi muistakin lehtiartikkeleista. Nousutrendistä kirjoitettiin *PJS*:n Meidän elämää -palstalla:

Haapavedellä alkaa olla tsemppiä – huolimatta siitä henkisestä ja materiaalisesta takaiskusta, joka Salvostalon konkurssi oli.
[---] Yhteinen kauppaliite *Pyhäjokiseudussa* on saanut asukkaat liikkeelle ja nostanut Haapaveden kaupallista profiilia naapureiden silmissä. Ei se mikään tuppukylä ole, siellähän käyttäydytään kuin kaupungissa ainakin.²¹⁰

Myönteisyys näkyi ehkä vielä paremmin mainoksessa, jonka kaupunki julkaisi *Jokivarressa*. Siinä asetettiin päämääräksi kaupungin väkiluvun nostamisen (8350) viidelläsadalla vuoteen 2006 mennessä. Mainoksessa todettiin, että Haapavesi on "viihtyisä, palvelleva, kouluttava, yrittävä, harrastava, urheileva, edistyksellinen" paikkakunta.²¹¹ Väkiluvun kasvutavoite ei yrityksistä huolimatta toteutunut. Työpaikatkaan eivät lisääntyneet, koska uusi puualan yritys oli lähes samansuuruinen entisen yrityksen kanssa eikä markkinoinnista huolimatta paikkakunnalle saatu heti yhtään uutta kauppaliikettä.

²⁰⁸ Osto Haapavedellä kasvatti Ha-Sasta sahausjätin. Saha pyörähtää käyntiin elokuussa, *PJS* 17.7.1996, 1.

²⁰⁹ Haapaveden sahalla siirrytään vuoden vaihteessa kahteen vuoroon, *Jokivarsi* 19.9.1996, 6.

²¹⁰ Haapavesi jyllää. Meidän elämää -palsta, *PJS* 29.4.1996, 2.

²¹¹ Haapavedellä on tilaa yrittää – ja markkinoita riittää, *Jokivarsi* 22.2.1996, 10.

4. IMAGO JA IDENTITEETTI YMPÄRISTÖN OHJAKSISSA

Kotona kaikkialla – aloillaan ei missään – siinä asumisuneksijan motto". Asumista koskeva uneksinta häiriintyy sekä lopullisessa että todellisessa talossa. On aina pidettävä joku mahdollisuus ainakin uneksimiseen jostain paikasta, joka on jossain toisaalla.²¹²

Bachelard uneksi asumisesta talossa, joka on jossain muualla. Hän sanookin harjoittele-
vansa uneksittua asumista junamatkoilla, koska se on hänen mielestään paras tapa tähän
toimintaan.²¹³ Bachelardin uneksintaan liittyvä asuintalo voi olla myös jotain muuta,
jokin paikka, jossain toisaalla. Haapavetiset uneksivat pienestä kotoisesta kaupungista,
joka kuitenkin sijaitsee samassa paikassa kuin heidän oma kylänsä. Se on vain pessyt
kasvonsa – muuttunut kylästä kaupungiksi. Kaupungin imagoon kuuluu se, millaiselta
kaupunki näyttää ulkopuolisen silmissä. Onko se esimerkiksi rakennettu arkkitehdin
suunnitteleman rakennuskaavan mukaan? Onko siellä kerrostaloja, puistoja, katuja ja
yhteisiä hallintorakennuksia? Näyttääkö kaupunki hyvinvoivalta ja rikkaalta? Imago
taas kulminoituu identiteetti-käsitteeseen. Onko kaupunkilainen omaksunut oman
asuinalueensa yhdeksi osaksi omaa itseään ja elämismaailmaansa? Käyttääkö hän kau-
punkinsa palveluja tiedostaen, että nämä kuuluvat hänelle? Nauttiiko hän asuinympäris-
tönsä viihtyvyydestä ja kauneudesta?

Tämä luku käsittelee haapavetisten kaupungistumiseen, imagoon ja asukkaitten identi-
teettiin liittyviä asioita taajamaympäristön muuttumisen ja muuttamisen kautta sekä
kaupungin markkinoinnin vahvistamista logon ja mainoslauseiden avulla. Luvussa 4.1
tarkastelen asukkaan asettumista kaupunkilaiseksi. Onko mahdollista, että taajaman
kerrosluvun muututtua korkeammaksi, teiden ja kujien laajennuttua kaduiksi jalkakäy-
tävineen, vanhojen talojen purkaminen ja uusien rakentaminen tilalle auttaa myös iden-
titeetin uudelleen luomisessa? Seuraavassa luvussa kuljeskellaan kaupunkitilassa ja tar-
kastellaan, mitä kaupunki-ilmeeseen kuuluvaa Haapaveden taajamasta vielä puuttuu.
Viimeinen luku selvittää kaupungin markkinointiin markkinointikeinoja. Auttavatko
kaupungin logon suunnittelu ja sloganit imagon luomista ja samalla kaupunkilaisidenti-
teetin vahvistamista?

---

²¹² Bachelard 2003, 172.

²¹³ Ibid.

4.1 Joko olemme oikeasti kaupunkilaisia?

Tilallisella muodolla, kuten rakennetulla ympäristöllä, on aina yhteisöllinen sisältönsä, joka viime kädessä määräytyy vasta tilan yhteisöllisen käytön myötä. Ihmisten rakennetulle ympäristölle antamat merkitykset eivät ole toissijaisia ja ylimääräisiä, vaan sen elimellisiä tekijöitä. Kaupunki ilman ihmisiä ei ole täydellinen vaan raunio.²¹⁴

Historioitsija Leena Rossi pohtii ympäristöhistorian käsitettä artikkelissaan "Yksilö ympäristöhistoriaan". Hän toteaa, että 1980-luvun lopulta lähtien on näkynyt uudenlainen ympäristötietoinen näkökulma. Näkökulma tarkastelee luonnon ja ihmisen, yhteiskunnan ja kulttuurin suhdetta aikaperspektiivissä. Ympäristöhistoriaa on kritisoitu siitä, että se on unohtanut tyystin kaupunkimiljööön tutkiessaan villiä luontoa ja maaseutua. Kaupunkien historiaa ja kehitystä on tutkittu kauan, mutta harvoin kaupunkihistorioitsijat ovat tarkastelleet kohdettaan systemaattisesti ihmisen elinympäristön näkökulmasta.²¹⁵

Sekä Rossi että Rajanti ovat sitä mieltä, että kaupunkimiljööön tärkeä osa on ihminen eli kaupungissa asuva ja sen palveluja ja tilaa käyttävä asukas. Mutta millä tavoin asukkaiden tahto toteutuu, kun päätetään kaupunkikuvan muuttamisesta? Mumfordin mukaan ihmisen tekemät muutokset hallitsemalleen alueelle muuttavat eri alueiden väliset eroavaisuudet monivivahteisiksi ja vähemmän silmäänpistäviksi. Kaikilla alueilla olevat lait ja tavat, yhteiskunnalliset ja arkkitehtoniset muodot, kaupunki- ja kylätyypit muuttavat alkuperäisen maiseman ihmisen muokkaamaksi, keinotekoiseksi ääriviivoineen ja tahallisine kulttuureineen. Kun sosiaaliset olosuhteet tulevat määrääviksi tekijöiksi, alueiden rajoja on helpompi määrittää. Mumford käyttää määrittelyperusteina vaikutuspiirejä ja hallitsevia kaupunkeja eikä vain fyysisiä rajoja, kuten soita ja metsiä.²¹⁶ Haapavedellä kuten muuallakin rakennetuilla alueilla kaupunkinäköymää määrittää kaavoitus, jonka mukaan esimerkiksi kulkuväylät ja parkkialueet on rakennettu. Ihmiset tarvitsevat autoilleen parkkitilaa. Toisaalta kaupunkien kauneimmat alueet jäävät varjoon silloin, kun kulkija näkee vain teitä ja parkkialueita. Kaupunkiin kuuluvat korkeat rakennukset ja rakennelmat saattavat peittää ympäröivän luonnon ja virkistysalueet.

Visuaalista lukutaitoa tutkineen Janne Seppäsen mukaan kaupunkien visuaaliset järjestykset ovat säädeltyjä. Kaupungin visuaalinen järjestys ja talouden rakenteelliset muut-

²¹⁴ Rajanti 1999, 11. Rajanti vetää väitöskirjatutkimuksessaan yhteen tähän johtopäätökseen aiemman liseniaatintyönsä yhteisölliset, symboliset ja tilalliset ajatuksensa.

²¹⁵ Rossi 1995, 167–168.

²¹⁶ Mumford (1938) 1949, 259.

tujat sekä liiketoiminnan yleiset periaatteet kaavoituksineen muodostavat monimutkaisen valtaverkoston.²¹⁷ Olen itse sitä mieltä, että ympäristö muovaa asukasta omalla tavallaan. Paljon vaikuttaa sekin, millä mielellä liikkuu kaupungilla ja katselee ympäristöään. Katariina Anttila kirjoittaa kolumnissaan, kuinka hän on oppinut muualta paikkakunnalle muuttaneena hyväksymään Haapaveden harmauden.

Harmaat autot ajavat harmaita asfalttiväyliä parkkiaavikolta parkkiaavikolle. Kun värien kirjo on vähäinen, näkee paremmin sävyt ja herkistyy harmauden esiasteille. Arjen harmaa voi olla hyvinkin sävykästä ja hienon hienoisesti vaihtelevaa harmautta.²¹⁸

Anttila toteaa myös, että liikenneturvallisuudella hurskastellen pienen taajaman pieniä teitä on levenneltä ja oiottu. Lopputuloksena kylä näyttää tylsemmältä ja harmaammalta. Autoilijat ajavat entistä kovemmin tyhjentyneiden liikkeiden ohitse.²¹⁹ Ovatko kävelijät unohtuneet katukuvasta? Kulkuväylien tarkoitushan on palvella myös kävelevää kansaa, vaikka Anttilan kirjoituksen mukaan Haapaveden keskusta oli pyhitetty vain autoille, joille tarvittiin parkkipaikat.

Kaupunki ja maaseutu asetetaan yleensä vastakkain. Virtanen toteaa, että nämä kaksi aspektia asetetaan toistensa vastakohdiksi, vaikka skaala kaupunkien ja metropolien sisällä ja välillä on laaja.²²⁰ Haapavetisten kunniaksi on sanottava, että ainakin lukijain palstoilla kyseenalaistettiin ja pyydettiin perusteluja niihin muutoksiin, joita päättäjien taholta haluttiin tehdä kaupungistumisen vuoksi. Metropoliiin ei varmaan kannata Haapavettä yrittääkään verrata, mutta oliko pienessä kaupungissa asuminen sittenkään kovin erilaista verrattuna maaseutuasumiseen? Mäenpään mukaan identiteetti on vain yksi inhimillisen todellisuuden määrittämisen tapa. "Se, mitä kutsumme 'paoksi kaupungista', paljastuu hakeutumiseksi tiettyyn urbaanisuuden muotoon." Tällöin määritämme asuinympäristömme ja identiteettiimme luonnonläheiseksi ja maalaiseksi, jolloin se on totuus itsestä itselle.²²¹

Miten ihmiset voisivat muuttaa olemassa olevan tilan sanelemaa ympäristökokemusta? Seppäsen mukaan visuaaliset järjestykset ihmisen elämässä ovat tärkeitä. Hän kertoo asuvansa Tampereella, joka on vanha teollisuuskaupunki, mutta jonka keskusta elää jatkuvasti. Silti se muodostaa suhteellisen vakiintuneen visuaalisen kokonaisuuden.

---

²¹⁷ Seppänen 2001, 42.

²¹⁸ Anttila Katariina. Minkävärinen on Haapavesi, *Haapavetinen* 4.10.1997, 1.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Virtanen 2012, 2.

²²¹ Mäenpää 2009, 61.

"Minulla on kaiketi lupa odottaa, ettei kaupunkinäköymä muutu yhdessä yössä toisenlaiseksi," hän tuumii.²²² Myös haapavetisillä oli lupa odottaa, että heidän asuinalueensa kuitenkin näyttäisi samanlaiselta kuin ennen kaupungistumista, mutta tarkoittiko se sitä, ettei puututtaisi epäkohtiinkaan, joita kaupungin yleisilmeessä näkyi?

Päättäjillä on valta muuttaa kaavoitusta tai rakentamista ja kulkuväyliä haluamaansa suuntaan. Rabinow pohtii Foucault'n ajatuksia niistä kurinalaisista toimista, joita kaupungit käyttivät valvoessaan kaupunkien rakentumista määriteltyjen tarpeiden tyydyttämiseksi keskiajalla ja myöhemmin. Foucault ei kuitenkaan niinkään halunnut puhua kurinpidollisista toimista, vaan siitä, millä tavalla kurinpitotekniikat verhoutuvat erilaisiksi instituutioiksi ja toimivat olematta liian selvästi näkyvillä.²²³ Nykyisin kaupungin rakentumista Suomessa valvovat ja ohjaavat kaupunkien teknisten toimistojen kaavoitusosastot. Suomen hallitus, presidentti ja eduskunta säätävät lakeja ja asetuksia kaupunkien rakentamiseen. Viime kädessä rakennusteknisistä muutoksista päättävät kaupunkien valtuustot.²²⁴ Vaikka meillä on demokraattisesti valitut instituutiot; presidentti, eduskunta, kaupunginvaltuusto ja -hallitus sekä tekniset osastot, niin silti lain määräämät velvoitteet koskevat meitä jokaista. Näin minä ajattelin kurinpidollisista toimista ja näiden instituutioiden toimintaa voisi verrata Foucault'n verhottuihin kurinpitotekniikoihin.

Yhden haastateltavani mukaan Haapaveden ydinkeskustan suunnitelmiin olivat vaikuttamassa ympäristökeskus, museovirasto ja koko valtakunta kaupunkilaisten ja päättäjien lisäksi. Hänen mielestään päättäjien ja asukkaiden välillä oli erimielisyyttä siitä, miten paljon keskustan alueelle loppujen lopuksi oli asukkaita tulossa. Lisäksi hän kritisoi haja-asutusten purkamista ja liiallista asutuksen keskittämistä ydintaajamaan.²²⁵

Jo 1960-luvulla tapahtunut kulttuurimurros vahvisti modernin ihmisen muotokuvaa. Silloin huomattiin, että ihmisen elämänsä ei ollutkaan täysin ennalta määrätty vaan muokattavissa, mainitsee Mäenpää. Yksilölle tuli murroksen seurauksena tunne erilais-

---

²²² Seppänen 2001, 33.

²²³ Rabinow/ Foucault (1986) 1989, 16–21. Rabinow selittää, mitä Foucault tarkoittaa verhotuilla kurin ja järjestyksenpidon tekniikoilla. Esimerkkinä tekstissä on klassisella ajalla Ranskassa Richeliun kaupungin suunniteltu perustaminen. Ks. myös Foucault (1975) 1980, Luku 3. Panopticon, 220–257.

²²⁴ Rakennuslaki 370/1958. 5 luku § 34 edellyttää esimerkiksi, että asemakaava on laadittava maaston, maaperän laadun ja muiden paikallisten olosuhteiden mukaan, kulttuurimuistomerkkejä, kauniita näköaloja ja muita kauneusarvoja on mahdollisuuksien mukaan suojeltava ja säilytettävä. Elektr. dokumentti.

²²⁵ Nainen 69 v. Haastattelu 18.5.2012. Haapavesi.

ten normien purkautumisesta ja elämän mahdollisuuksien avartamisesta.²²⁶ Elämme myöhäis- tai jälkimodernistisessa yhteiskunnassa, jossa oikeuksien nauttiminen liitetään yhä enenevässä määrin erilaisiin identiteetteihin. Identiteettipolitiikan korostumisessa on kyse jatkuvien identiteettien luomista erilaisissa yksilöiden ja kulttuurien välisissä kohtaamisissa. Perinteisesti yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ymmärretään johonkin paikkaan tai olemukseen liittyvillä tavoilla. Nyt, kansallisvaltioiden ja kulttuurien rajojen murtuessa ne korvautuvat verkostojen ja prosessien muodostamalla alati vaihtuvalla todellisuudella. Yksilön määrittelyvalta korostuu ja sen mukana myös vastuu.²²⁷ Haapavetiset olivat pohtineet puolisen vuotta kuntamuodon muutosta. Ensimmäisessä luvussa tuli jo selväksi, että kaikki kuntalaiset eivät hyväksyneet kaupungiksi nimittämistä eivätkä tulevaa kaupunkilaisuutta. Osa kritisoi myös sitä tapaa, millä kuntamuodon muutoshalukkuutta päättäjien taholta tuotiin esille. Jotkut surivat vanhan kylän häviämistä varsinkin ympäristömuutosten vuoksi. Kyläläisidentiteetin pelättiin samalla katoavan.

Haapaveden kunnanjohtajan viimeisessä linjapuheessa vuonna 1995 mainittiin, että "monipuolinen luonto, vaihteleva maasto, järvet, jokirannat ja muut ovat myönteisiä asuinympäristön kilpailutekijöitä".²²⁸ Kaunis luonto oli yksi tekijä, jonka oletettiin tuovan lisää asukkaita paikkakunnalle. Toisaalta Haapavedellä haluttiin monenlaisia muutoksia sekä ympäristöön että muuhun elämiseen, toisaalta haluttiin asua ja elää samalla tavalla kuin ennen. Eräs kantaa ottava ja rakentava ehdotus uuden kaupungin ympäristön kaunistamiseksi löytyi Emännän palstalta. Siinä mietittiin, missä olisi Haapavedellä paikka kaupungin puistolle:

[--] Kaupunkilaisia kun ollaan. Toisilla sitä on ollut varaa jättää taajamassa paikka sellaiselle. Meillä on rakennuslautakunta sijoittanut jos minkiläisen kyhäyksen keskustan kauneimmille paikoille. Meillä ei ole varaa rakentaa puistoa, kun pitää saada tiilikolosseja kertomaan menestystä. Vaan siinäpä sitten on menetetty jotain arvokasta. Nyt ei ole kuin kaksi paikkaa jäljellä ja veikkaanpa, ettei niissäkään anneta sijaa puistolle. Molemmat ovat tällä hetkellä sellaisia, ettei juuri silmää hivele. Kauniita pihvoja meillä kyllä on, mutta kaupungin puistoa ja sen suomaa mahdollisuuksia ette täältä löydä.²²⁹

Puiston paikka oli Haapavedellä jo olemassa kirjoittajan mukaan. "Haapavedellä on puisto, Pohjois-Suomen vanhin ja kaunein, vaan on sen verran syrjässä, ettei sitä voi nimittää kaupungin puistoksi, mutta sen hoitamisen kaupunki voisi silti ottaa kunnia-

²²⁶ Mäenpää 2004, 291.

²²⁷ Pylkkänen 2004, 175.

²²⁸ Silvola Pentti. Uuden kaupungin haasteet. Haapaveden asema ympäristössä, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4.

²²⁹ Kesätarjotin. Emännänpalsta, *Jokivarsi* 22.8.1996, 2.

asiakseen."²³⁰ Luulen, että kirjoittaja tarkoitti kaukana olevalla puistolla kotitalousoppi-laitoksen puutarhaa, jonka aikoinaan ruustinna Nora Pöyhönen oli puutarhaoppilaittensa avustuksella rakentanut Mustikkamäelle, noin kaksi kilometriä keskustaa-²³¹ Mustikkamäki oppilaitoksineen kuuluu edelleen valtakunnallisesti merkittäviin raken-nettuihin kulttuuriympäristöihin.²³² Puistoja Haapavedelle vaativa on oikealla tiellä ha-lutessaan kaupungin osallistuvan maisemanäkymien hoitoon. Rakennuslaki velvoittaa, että "puistoja ja muita virkistysalueita järjestetään riittävästi kaupungin eri osiin ja ettei näihin tarkoituksiin aikaisemmin varattua alaa ilman erityistä syytä supisteta".²³³

Renvall pohtii, mitä historialla on annettavana nykyajan ihmiselle. Hän toteaa histori-amme myötäilevän sitä, mitä elämämme varrella koemme antaen sille uutta syvyyttä. Maiseman kuvastaessa satojen vuosien historiaa se samalla elää meille syvemmin.²³⁴ Haapaveden tapauksessa ollaan ylpeitä siitä, mitä Nora Pöyhönen on tehnyt kylän il-meisilmeelle ja koko kansakunnalle kasvattaessaan kotitalous- ja puutarhakoulussaan niin puutarhureita kuin kotitalousihmisiä. Mutta se tapahtui jo kauan ennen kaupungiksi muuttumista. Pelkät muistot eivät elätä, niitä pitäisi myös vaalia ja syventää sekä jolla-kin tavoin muuntaa tähän päivään. Näin kaupungin imagoa ja kaupunkilaisen identiteet-tiä voisi ehkä saada vahvistettua haluttuun suuntaan. Nykyinen kaupunginjohtaja Jouko Luukkonen tuli Haapavedelle ensimmäisen kerran keväällä 1996. Hän kertoo, millaisen vaikutuksen ympäröivä maisema häneen teki, kun hän ajoi etelän suunnasta keskustaa kohti:

[---] Minä muistan kun tulin tänne haastatteluun se oli rospuuttoaika ja paha ke-li, minä tulin puolivahingossa etelänsuunnasta ja ajoin pohjoispuolta niin tulin Mustikkamäelle ja näin ensimmäisenä sen näkymän joka on minusta tämän maakunnan kaunein näkymä, se järvi ja emäntäkoulun näkymät tuolta, niin se-hän on huikee [---].²³⁵

---

²³⁰ Ibid.

²³¹ Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä JEDU. Nora Pöyhösen puisto. Elektr. dokumentti; ks. myös Pöy-hönen 1992. Sata vuotta ruustinnan koulua.

²³² Museovirasto 2, RKY. Elektr. dokumentti.

²³³ Rakennuslaki 370/1958. 5 luku § 34. Elektr. dokumentti.

²³⁴ Renvall (1965) 1983, 382.

²³⁵ Luukkonen, Jouko. Haastattelu 18.5.2012. Haapaveden kaupungintalo. Selvennettäköön, että Haapa-vedelle voidaan tulla sekä etelästä että pohjoisesta Pyhäjoen kumpaakin puolta kulkevia teitä.

Tuleva kaupunginjohtaja²³⁶ näki Haapavedestä ensimmäiseksi paikkakunnan kauneimmaksi sanotun Mustikkamäen, joka on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin.²³⁷

Ensimmäisenä kaupunkivuonna ympäristön kaunistamiseen Haapaveden kaupunki päätti kohdentaa työllisyysvaroja. Mahdollisia työkohteita olivat luontopolut, Kirkkojärven rannan lintutorni, järvien vesikasvillisuuden niitot, rantojen kunnostus uimarantoiheen ja rantautumispaikkoineen sekä kulttuurihistoriallisten rakennusten kunnostus ja riistanhoidokohteet. Kirkkojärven kasvillisuuden niittohanke koettiin näistä tärkeimmäksi. Työvoimatoimisto palkkasi työsuunnittelijan ja viisi työntekijää. Työnjohdosta vastasi Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus.²³⁸

Suuri muuttoaalto vei väkeä 1990-luvun alussa maalta kasvukeskuksiin Etelä-Suomeen ja pohjoisen suuntaan Ouluun. Tämä johtui suuresta informaatioteknisestä muutoksesta sekä tietenkin myös EU:hun liittymisestä ja sitä myöten maatalouden rakennemuutoksesta. MTK:n mainoslause tällä vuosikymmenellä "maaseutua ei voi tuoda" yritti saada maaseudulle itseisarvoa ja toisaalta tarjota vastapainoa yleiselle Eurooppa-henkiselle suuntaukselle. Näytti siltä, että kaupungistuminen oli voittanut Suomen maaseudun. Haapavesi koetti omalla kuntamuutoksellaan pysyä kehityksessä mukana ja pitää kaikin keinoin omat asukkaansa paikkakunnalla asuessa ja työskentelemässä.

4.2 Kuljeskelua kaupunkitilassa

Rooman vanhan keskustan sokkeloissa pysähdyimme usein katsomaan karttaa ja kysymään tietä. Missä me nyt olemme, hätäilivät amerikkalaiset kumppanini, missä me nyt oikein olemme? Rauhoittukaa, mehän olemme *täällä*, sanoin minä.²³⁹

Rajanti tutki asuinpaikkaansa Roomaa kertoen itselleen jatkuvasti, että kaupunki on ihmisen koti, paikka, jossa hankitaan kokemuksia. Eksyessäänkin katujen sokkeloissa hän rauhoitteli itseään ja seuralaisiaan sanalla *täällä*, koska silloin kysymys on juuri kokemisesta (olemisesta).²⁴⁰ Haapavesi kaupunkina ei ole Roomaan verrattavissa iältään, kooltaan tai sokkeloisuudeltaan. Mutta kylänä se on vanha ja perinteikäs asuin-

²³⁶ Kangas, Seppo. Jouko Luukkonen yksimielisesti Haapaveden johtoon, *Kaleva* 10.6.2004 (ei sivunum). Elektr. dokumentti.

²³⁷ Museovirasto 2, RKY. Elektr. dokumentti.

²³⁸ Ympäristö kuntoon työllisyysvaroin, *PJS* 25.10.1996, 1.

²³⁹ Rajanti 1999, 91.

²⁴⁰ Ibid.

paikka. Moni meistä etsii kaupungeista esimerkiksi sen historiallista menneisyyttä, muistoja ehkä omasta elämästä, – ehkä jonkun toisen – vaikka kuuluisuuden elämästä. Ihannoimme Porvoon vanhoja ranta-aittoja ja vanhaa kaupunginosaa, koska niiden kuvia on meille näytetty lukuisissa oppikirjoissa historian tunneilla. Bachelard toteaa, että me arvostelemme menneisyyttä ja koemme epämääräisiä tunnonvaivoja siksi, ettemme ole eläneet sitä kyllin syvästi.²⁴¹ Useinkaan emme huomaa, että menneisyys on meidän tarkasteltavissamme edessämme, kävellessämme kaupungin kaduilla, tunnistaessamme vanhoja paikkoja, teitä ja kujia. Haapaveden keskustassa oli vielä kaupungistumisen alkuvuosina paljon sitä menneisyyttä, jota kylä toista sataa vuotta paikalla olleena oli rakentanut.

Kuten huomaamme, kaupunkia ja kaupunkilaisuutta voidaan käsitellä hyvin monesta näkökulmasta käsin. Tilaan, missä kaupunki on ja miten se käyttää tilaansa, kuuluu myös ympäristön yleisilme. *Jokivarressa* nimimerkki Mari pohti Haapaveden muuttumista kaupungiksi ympäristön muutosten kannalta ja kysyi, oliko kaupungiksi muuttuminen imagosyistä perusteltua:

Haapavesi on kaunis maaseutupitäjä. Luonnonläheisyys ja monipuolisuus ovat olleet kuntamme tavamerkit. Jos kaupungin sanotaan olevan luonnonläheinen, ei kukaan usko. Kaupunki aina haisee, on meluinen, pölyinen ja kivinen. Haapavesi kaupungiksi, murennamme kaiken sen, mikä ihmisiä on kiehtonut kunnassamme. Alammeko nyt mainostaa Haapavettä turvevoimalaitoksen ja liikenneympyrän avulla?²⁴²

Onko Haapavesi haaveittesi kaupunki -haastattelussa paikkakunnalla asuva lahtelainen opiskelija Jenni Jäänheimo toivoi katukuvaa viihtyisämmäksi ja rakennusten julkisivuja persoonallisimmiksi, varsinkin nyt, kun Haapaveden pitäisi erottautua kaupungiksi. Samassa haastattelussa kemiläinen Sari Martinmäki ei osannut kuvitella Haapavettä kaupungiksi. Hän kehui paikkakunnan maisemia upean mäkisiksi, jotka ovat perin toiseltaisia kuin hänen omassa kotikaupungissaan Kemissä.²⁴³

Kaupunkilähiöistä kirjoitetussa artikkelissaan Kirsi Saarikangas pohtii päivittäisen tilankäytön ja ympäristön sattumanvaraista havainnointia, jotka syntyvät pääasiassa liikuen. Rakennetun ympäristön merkitykset muotoutuvat käytössä vähintään yhtä paljon kuin edessämme olevina visuaalisina objekteina. Tapa ja tottumus määrittävät tilan käyttöä ja sen merkitysten muuttumista enemmän kuin tarkkaavaiset huomiot. Arkkiteh-

²⁴¹ Bachelard 2003, 162.

²⁴² Haapavesi – kaupunki? Nimim. Mari. Lukijoilta, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4.

²⁴³ ...haaveittesi kaupunki? *PJS* 13.12.1995, 10.

toniset tilat eletään tuoksuissa ja äänissä ja ruumiin liikkeissä tilassa. Rakennetut tilat ovat visuaalisia, käsin kosketeltavia ja nenällä haisteltavia tiloja.²⁴⁴ Edellisissä esimerkeissä haastateltavat pohtivat Haapavettä kauniina, viihtyisänä asuinpaikkana, enemmän luonnonläheisenä paikkana kuin kaupunkina, johon liittyivät Marin mielikuvissa haiseminen, pölyisyys ja likaisuus.

Eräs haapavetisten ylpeys ja kyläläisten ansiokkaasta hiihtomenestyksestä kertova muistomerkki²⁴⁵ on Haapaveden keskustassa olevan liikenneympyrän läheisyydessä vanhan kunnantalon eli nykyisen koulumuseon takana. Se näkyy sekä ympyrään että ympyrään nousevalle päätielle. Patsaan ja koko sen ympäristön rakennuksineen tulisi olla myös ympäristön kaunistus, mutta paikallislehden lukijaa ei seudun hoito miellyttänyt:

Keskustassa on esteettisen näkymän saavuttamista haittaavia kokonaisuuksia. Meillä sattuu olemaan hiihtäjäpatsas, jonka hoito on laiminlyöty. Julkisivulautakunta on epähuomiossa laiminlyönyt patsaan ympäristön kehittämisen. Ylevän kaupunkimme keskustaan on myös jäänyt muutamia purkuvalmiita rakennuksia.²⁴⁶

Kirjoittaja kehui kaupunkia yleväksi, mutta huomasi, että ympäristössä olisi vielä korjattavaa myös esteettiseltä kannalta katsoen. Purkuvalmiilla rakennuksilla kirjoittaja lienee tarkoittanut vanhaa kestikievarirakennusta Tähtelää²⁴⁷ ja Härön taloa²⁴⁸. Museovirasto on määritellyt nämä rakennukset kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi kohteiksi.²⁴⁹ Mainitsin aiemmin, että Vanhatie-työryhmä kiinnitti raportissaan huomiota Vanhatien raitin rakennuksiin. Työryhmä oli ottanut selville, että alueen rakennuskaavamuutos oli hyväksytty kunnanvaltuustossa vastoin rakennuslautakunnan lausuntoa ja vastoin eräiden kiinteistönomistajien kirjallisia kannanottoja. Ryhmän mielestä alueen rakennuskanta olisi syytä inventoida ennen kaavan lopullista valmistumista.²⁵⁰ Hallusani olevien rakennustutkija Juhani Turpeisen antamien Museoviraston inventointilueteloiden mukaan Härön talon osalta inventointia suoritettiin 1997–2006 aikana.²⁵¹

²⁴⁴ Saarikangas 2002, 70.

²⁴⁵ Suomen taiteilijaseura. Hiihtäjä-patsaan on veistänyt vuonna 1965 kuvanveistäjä Kalervo Kallio. Elektr. dokumentti.

²⁴⁶ Haapaveden keskustan epäkohtiin olisi kiinnitettävä huomiota. Nimim. Justus. Lukijoilta -palsta, *Jokivarsi* 25.7.1996, 2.

²⁴⁷ Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet osa 3, 1993, 14. Vanhatien raitti. Tähtelä (ent. Marttala) on toiminut kestikievarina 1814–1916 aikana sekä vielä 1930-luvulla. Ks. myös Martinoli 1969, 360; Hyvärinen 1973, 516–517; Toivonen A. 1948, 72, 95.

²⁴⁸ Pekkala, Jaana. Kohdeinventointi 4/2006.

²⁴⁹ Museovirasto 1, RKY. Elektr. dokumentti.

²⁵⁰ Louekari, Heinänen, Teppo & Honkala 1986, 64.

²⁵¹ Pekkala, Jaana. Kohdeinventointi 4/2006.

Ehkä kaupungistuminen toi jotain uutta sisältöä elämään tai ympäristöön ja sen ulkonaisiin merkkeihin. Kysymyksiä kaupungin taajaman olemuksesta ja ilmeestä riitti. Keskustan nauhamaisuus ja sivuille rönsyily aiheutti sen, etteivät uudet kaupunkilaiset oikein tienneet, missä ollaan, kun ollaan kaupungin keskustassa. Luukkonen huomasi saman sekavuuden ajaessaan ensimmäisen kerran silloisen Haapaveden kunnan keskustaan

[---] Sitten kun siinä rospuutossa tuli tähän ydinkeskustaan niin kyllähän se silloinkin niin kun tuntu siltä että mihin tässä tullaan ja mihin kuuluu mennä ja siinä oli semmoista tiettyä sekavuutta olemassa[---] joka ei ollut niin kuin silmälle paras mahdollinen[---].²⁵²

Sekavuus liikenneympyrän liepeillä tuottaa mielikuvia, ei ehkä labyrintista, mutta huonosta kaavoitussuunnittelusta kyllä. Tultiinko kulkuväylien suunnittelussa ajatelleeksi kaupunkia ja kaupunkilaisuutta erillisinä, kehitettävänä asioina? Raija Virtanen otti kantaa *PJS*:n mielipidepalstalla:

Taajamoitumista ei ole mitään syytä rinnastaa kehitykseen, vielä vähemmän positiiviseen kehitykseen. Kehitys lienee lopulta jotain muuta. On vanhanaikaista uskoa yksisilmäisesti, että kaupungilla on vetovoimaa ja kuntaa parempi kaiku. Tämän lapsenuskon voivat säilyttää vain ne, jotka sulkevat silmänsä ja korvansa "kehityksen" varjopuolilta.²⁵³

Virtanen ei selvästi sanonut, mitä kehitys sitten on, ellei se ole kaupungiksi muuttumista. Koskiahon mukaan kaupungin itseisarvo pohjautuu viime kädessä siihen, että itse kaupunkilaiset arvostavat kaupunkiaan ja viihtyvät siellä. Edelleen hän pohtii, kuinka ihminen määrittää ympäristöään oman kokemuspiirinsä mukaisesti. Kaupungilla on symbolinen merkitys, representaatio. Kaupunkilainen rakentaa kaupunkiaan visuaalisesti ja narratiivisesti.²⁵⁴ Seppänen puolestaan linkittää sanan valta sosiaaliin ja visuaaliin järjestyksiin tuumien, että missä on sosiaalista järjestystä, on myös valtaa. Visuaaliset järjestykset ovat sosiaalisia järjestyksiä ja siksi valta liittyy niiden toimintaan erotamattomasti. Viranomaiset käyttävät todellista valtaa vaikuttamalla siihen, millaiseksi kaupungin visuaalinen tila ja ilme muotoutuvat.²⁵⁵ Haapaveden kaupungin kylähistoria elää paikallisten asukkaiden kirjoittamina erilaisissa muistelmateoksissa. Toisaalta asukkaat toivoivat vanhojen kulkuväylien ja rakennusten säilyvän konkreettisina tiloina eikä vain kirjoitettuna muistoina. Viranomaisten ja päättäjien tehtävänä oli luoda uutta

²⁵² Luukkonen, Jouko. Haastattelu 18.5.2012.

²⁵³ Virtanen Raija. Kaupunki – päältä kaunis kakku? Mielipiteet -palsta, *PJS* 17.7.1995, 5.

²⁵⁴ Koskiaho 1997, 27–28.

²⁵⁵ Seppänen 2001, 41.

kaupunkimaista ilmettä rakentamalla uusia teitä ja rakennuksia. Tällöin vanhan kyläkeskustan oli muututtava, haluttiinpa sitä tai ei.

Eräs haapavetinen lukija kirjoitti paikallislehteen, kuinka Haapaveden kaupungin suurin luontorikkaus on sen kumpuilevuus muuten tasaisella Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan laakiolla. Rakennuskaava oli mahdollistanut aikanaan taajamarakentamisen ja luonut teollisuudelle mahdollisuuden sijoittua taajama-alueelle. Samalla se oli "tuhonnut aiemmin luonnonarvoihin perustuvan rakentamisen mahdollisesti historialliset, kulttuuriset ja kauneusarvot", kirjoittaja totesi. Nykyisen kaavan synty oli onnettomien sattumien ketju ja kunnallisen nuukuuden seuraus. Lääkkeeksi hän ehdotti kaavamuutosta, jossa asumisen katse olisi käännettävä kauniiseen järvi- ja jokilaaksoon ja liikennereittien tuhot olisi minimoitava sekä keskustan kuolio olisi poistettava tiivistämällä sitä.²⁵⁶ Kirjoittajalla oli selvä käsitys siitä, millainen visuaalinen järjestys pienellä kaupungilla tulisi olla. Kaunista järvi- ja jokilaaksoa olisi voinut huomioida paremmin kaavasuunnittelussa aiemmin.

Myös uutta kaupunginvaltuutettua Hannu Kiviahdetta Haapaveden kaavan hajanaisuus harmitti. Kaava-asioita olisi pitänyt miettiä yhteistuumin. Vanha ja uusi olisi pitänyt erottaa ja katsoa asioita kokonaisuuksina. Urheilualueetkin oli rakennettu hetkellisinä päätöksinä, joten ne olivat erillään mikä missäkin. Kaavauudistamista ei saisi unohtaa koskaan, koska siihen voidaan vaikuttaa jatkuvasti. Keskustan kaavan olisi pitänyt olla kyläkaavoja tärkeämpi. Nyt mahtoi käydä niin, että kylät turhan vuoksi sitoivat kätensä, koska kylien tulevaisuutta ja tieväylien rakentamista oli mahdotonta ennakoida. Vanhantielten raitista tuli kuitenkin puheista huolimatta kaunis ja toimiva.²⁵⁷ Koskiaho huomauttaa, että kaupungin keskustan tulee olla hyvä asuinpaikka ja elinympäristö sen koosta huolimatta sen lisäksi, että se täyttää taloudelliset vaateet.²⁵⁸ Ilman hyviä liikenteellisiä yhteyksiä asuinyhteisöt eivät voi kehittyä taloudellisesti tai kasvaa siihen mittaansa, jonka katsotaan täyttävän esimerkiksi kaupunkikriteerit.

---

²⁵⁶ Haapaveden kaupunki! Nimim. Kansalaisaloite. Lukijoilta, *Jokivarsi* 27.6.96, 4.

²⁵⁷ Hannu Kiviahteen 50-vuotishaastattelu, *Jokivarsi* 4.7.1996, 4. Haastateltava tarkoittanee kylillä Haapaveden sivukyliä.

²⁵⁸ Koskiaho 1997, 32.

4.3 Kaupungin imagollinen ilme

Maailmassa on kaksi Pohjanmaan helmeä. Toinen on meidän oma Haapavetemme ja toinen Ruotsin "Haapavesi" – Älvsbyn, joka on Haapaveden ruotsalainen kummikunta.²⁵⁹

Näin komeasti aloitti artikkelin kirjoittaja katsauksensa paikallislehdessä Haapaveden päättäjien vierailusta Älvsbyssä vuonna 1980. Älvsbyllä on käytössä edelleen mainoslause *Älvsbyn Norbottens pärla*.²⁶⁰ Haapavedellä oli aiemmin mainoslauseena *Haapavesi – Pohjanmaan Helmi*. Mainoslause esiintyi kunnan mainoslehtisissä vuosina 1977–2000.²⁶¹ Oliko sattuma vai yhteinen sopimus, että Ruotsin pohjoisosassa sijaitseva Älvsby käytti samantapaista slogania kuin Haapavesi, se ei käy artikkelista ilmi. Haapaveden kaupunginjohtaja Jouko Luukkonen kertoi, ettei hänelläkään ole sloganin taustoista ja kehittäjistä muuta tietoa kuin Älvsbyn ystävyyskunnan käyttämä samantapainen nimitys.²⁶²

Suomalaisen sivistysanakirjan mukaan imago tarkoittaa mainetta, vallitsevaa käsitystä jostakin, jonkin itsestään antamaa kuvaa. Imagotutkija Erkki Karvonen on tutkinut imagoa ja mainetta menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Hän pohtii teoksessaan sitä, miten mielikuvat rakentuvat ihmisten mieliin, miten viestinnän semioottisuutta ja retoriikkaa ymmärretään ja miten se saadaan mediassa toimimaan.²⁶³ *Jokivarren* toimittaja mainitsi jo kaupungistumisen suunnitteluvaiheessa, että "kaupunki-nimitys ei perustu yksinomaan mielikuviin, joita meillä on jokaisella".²⁶⁴ Hän ei kuitenkaan täsmentänyt, mitä ajatuksia sanapari "kaupunki-nimitys" voi ihmisille tuottaa. Mainoslause on eräs tekijä, jolla pyritään vaikuttamaan ihmisten mielikuviin ja sitä on käytetty myös Haapavedellä jo paljon ennen kaupungistumista.

Tutkija Topi Antti Äikäs toteaa, että kaupunkien keskinäistä kilpailua mitataan perinteisesti alueverkostojen, taloudellisten mittareiden ja teoreettisten, kaupunkien suhteellista asemaa tarkastelevien kysymysten kautta. Käytännössä keskustelu liittyy työpaikkoihin,

²⁵⁹ Kummikuntavierailu, Älvsbyn ”Norbottens pärla”- Pohjanmaan helmi, *Haapavesi* 14.8.1980, 5.

²⁶⁰ Älvsbyns kommun. Elektr. dokumentti.

²⁶¹ Esitteet, liitteet 2–3. Vuoden 1977 esite oli oranssinpunainen tiedote, jossa oli hyvin lyhyesti kerrottu kunnan palveluista ja tärkeistä puhelinnumeroista. Kannessa oli yllä mainittu slogan sekä Haapaveden vaakuna.

²⁶² Luukkonen, Jouko. Sähköposti 12.2.2013. Lisäksi Luukkonen kertoi, että uusi mainostoimiston kehittämä slogan Haapavesi *Voimaketus* otettiin käyttöön vuonna 2001. Tämänhetkinen mainoslause Haapavesi – Ihmeen hyvä (vuonna 2009) syntyi valtuustoseminaarissa.

²⁶³ Karvonen 1999, 5.

²⁶⁴ Hietalahti, Aulis. Jokivarrelta -palsta. Kaupunkikeskusten kehittäminen esille, *Jokivarsi* 6.7.1995, 8.

asukasmääriin, investointeihin ja hyvinvointipalvelujen vahvistamiseen.²⁶⁵ Haapavesi tähyili jo vuonna 1986 2000-luvulle painattaessaan erään mainosesitteensä. Esitteessä kerrottiin, kuinka Haapavesi kyllä on maaseutua, mutta asukkailla on silti kaupunkitason palvelut. Edelleen siinä vedottiin yleiseen suomalaisen kaupunkiasujan haaveeseen "voit asua järven rannalla ja samalla palvelujen keskellä sekä käydä työssä huipputekniikkaa tuottavassa yrityksessä".²⁶⁶ Mitä ilmeisimmin näin mainostamalla koetettiin saada paikkakunnan hyvä maine työskentely- ja asuinpaikkakuntana levitettyä mahdollisimman laajalle alueelle.

Maine-käsitettä Karvonen analysoi sanoen, että maine on kulttuurista tai sosiaalista todellisuutta, joka voi vaikutuksiltaan olla yhtä tyrmäävää kuin fyysinenkin todellisuus. Maine on sekä ympäristöön liittyvä käsite että viestintää. Maine on käsite, jonka avulla viestejä ymmärretään. Se on myös viestien yhteiskunnallista kierrätystä kuvaava käsite. Hän käyttää käsitettä maine mieluummin kuin imago tai mielikuva, koska tässä yhteydessä sana maine on kätevämpi.²⁶⁷ Pohjanmaan Helmi -mainoslauseen toivottiin tuottavan positiivista mainetta Haapaveden kunnalle. *Jokivarren* uutisissa ja lukijain palstoilla mainittiin silloin tällöin tämä slogan, kun haluttiin osoittaa sanoman paikkansapitävyyttä. Nimimerkki Mari perusteli mainoslauseita omassa kirjoituksessaan Haapaveden pinnanmuodoilla:

Haapavesi todettiin Pohjanmaan muista kylistä poikkeavaksi. Haapaveden pinnanmuodot ja monet järvet antoivat Haapavedelle omaleimaisen maineen: Haapavesi oli helmi muiden Pohjanmaan kylien joukossa.²⁶⁸

Tosin Mari puhui menneessä aikamuodossa Pohjanmaan helmestä. Hänen mielestään kaupunki ei ilmeisesti ollut enää helmi, kuten se vielä kylänä oli. Aula, Vehkalahti ja Äikäs toteavat, että maine on alueelle tärkeä voimavara, joka vaikuttaa siihen, kuinka vetovoimaisena ihmiset paikkaa pitävät.²⁶⁹ Kun tarkastellaan kaupungeja ja kaupunkiseutujen näkökulmaa mainekeskustelun yhteydessä, kaupunkisuhteen käsitteellä on erityinen merkitys. Kaupunkisuhteen tutkimus osoittaa, että se muodostuu omakohtaisista kokemuksista ja median välittämistä mielikuvista.²⁷⁰ Haapaveden kunnan mainosesitteessä kerrottiin positiivisin kuvin ja sanoin Haapavedestä ja kurkistettiin tulevaisuuteen

²⁶⁵ Äikäs 2004, 30.

²⁶⁶ Esite, liite 2.

²⁶⁷ Karvonen 1999, 18.

²⁶⁸ Haapavesi – kaupunki? Nimim. Mari. Lukijoilta, *Jokivarsi* 29.12.1995, 4.

²⁶⁹ Aula, Vehkalahti & Äikäs 2007, 19.

²⁷⁰ *Ibid.*, 21.

luetteloimalla 2000-luvun kehitysaluekunnan haasteita. Haasteina ajateltiin olevan työ, tuotanto ja palvelut, kulttuuri ja koulutus sekä ympäristö ja maa- ja metsätalous.²⁷¹

Karvosen mukaan maine on tärkeä seikka jokaiselle henkilölle ja organisaatiolle. Maine ja mielikuvatekijät ohjaavat ihmisten tekemiä valintoja ja päätöksiä.²⁷² Toisessa esitteessä koetettiin vedota mielikuviin ja tunteisiin kertomalla värikkäästi Haapaveden lukuisista järvistä, kumpuilevista metsäisistä mäistä ja Pyhäjoen Haapaveden kohdalla laajenevasta välkehtivästä suvantojärvestä. "Ympäristö rauhoittaa ajatukset ja saa mielen vastaanottavaiseksi kaikelle uudelle."²⁷³ Esitteen sisältö niin kirjoituksineen kuin luontokuvineenkin luo myönteisiä mielikuvia Haapaveden ympäristöstä. Tämän esitteen lisäksi matkailijoille painettiin oma esitteensä ruotsin, saksan ja englannin kielellä. Matkailijoille kerrottiin Haapaveden vapaa-ajanviettopalveluista, nähtävyyksistä, kauppoista, majoituksesta ja ruokailupaikoista.²⁷⁴

Kaupungiksi syntymisen vuonna painettu esite oli katsaus maineikkaaseen ja teollistuneeseen kaupunkiin, jossa oli laaja ammatillinen koulutustarjonta ja monipuoliset pankkipalvelut.²⁷⁵ Kaupunkia markkinoitiin esitteellä uusien yritysten saamiseksi paikkakunnalle. Haapavesi oli suunnannut markkinointinsa edellä mainittujen esitteiden sisältöjen perusteella yrittäjille, matkailijoille, koulutusta tarvitseville ja uusille asukkaille. Toisin sanoen, kaikki mainitut käyttäjäryhmät katsottiin potentiaalisiksi kaupungin kehityksen kannalta. Esitellyt esitteet edustavat perinteisessä mielessä kaupunkimarkkinoinnissa käytettyjä keinoja saavuttaa kohdeyleisön huomio kaupungin tai alueen itsensä kannalta tärkeiksi katsotuissa asioissa, kuten Äikäskin on maininnut.²⁷⁶

Edelleen Äikäs toteaa, että oikein toimittaessa myönteinen mielikuvavaikutus heijastuu niin asukkailta kuin ulkopuolisiltakin koko kuntaan, seutukuntaan ja liitosalueisiin. Ulkopuolisiksi tahoiksi hän mainitsee esimerkiksi alueelliset rahoittajat, muut julkishallinnon tahot ja elinkeinoelämän. Imagotyön tavoiteasettelussa olisi syytä olla realistinen. Tärkeimmät haasteet tulisi asettaa elinkeinoelämän kehittämiseen, eikä vain näkymiseen mediassa, mikä voi olla myös kielteistä.²⁷⁷ Tutkimani esitteet toivat esille haapavetisten

---

²⁷¹ Esite, liite 2.

²⁷² Karvonen 1999, 18.

²⁷³ Esite, liite 3.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Esite, liite 4.

²⁷⁶ Äikäs 2004, 31–32.

²⁷⁷ Ibid., 215.

yrittäjien ponnistelut oman spesiaalialansa esille tuomiseksi. Kunta näyttäytyi niissä myös hyvin elinkeinomyönteisenä vaikuttajana.

Mäenpää kritisoi sitä, miten kaupunkijamme kehitetään isoina hankkeina tuottamalla yhä uusia kaupunkikokonaisuuksia eikä parantamalla vanhoja. "Suomalainen kaupunki on utopia, paikka, jota ei ole. Se on aina tulossa, mutta ei vielä täällä. Miten tässä kulttuurisessa tilanteessa kaupunkia voi rakentaa?"²⁷⁸ Haapaveden kaupunki oli olemassa kuntana yli sata vuotta. Siinä mielessä kaupungistumisen tuoma imago ja mielikuvat maalaisyhteisön kehityksestä nykyaikaiseksi urbaaniksi kaupunkikeskukseksi näyttivät positiivisilta.

Kaupungistumisen kynnyksellä Haapavedelle suunniteltiin logo, jota alettiin käyttää 1.1.1996 lähtien.²⁷⁹ Kunnanhallituksen pöytäkirjassa todettiin, että monet kunnat ja kaupungit ovat ottaneet käyttöönsä erillisen logon, jota käytetään virallisen vaakunan lisäksi eri yhteyksissä. Vuoden 1995 lopussa Haapaveden kunnan taloussihteerä Helvi Rautiainen kertoi, että virallisena paperina käytetään edelleen kunnan vaakunallista paperia, mutta yritys- ja suhdetoimintaa varten oli jo hankittu uudella logolla varustettua materiaalia.²⁸⁰ Vaakunan käyttö taas oli määritelty kunnallislaissa 1.7.1995 voimaan tulleen uuden kuntalain mukaan.²⁸¹

Kunnanhallituksella ja -valtuustolla keskusteltiin vaakunasta kaupungistumisen alkutai-paleilla. Haapaveden kaupunginhallitukseen oli tullut anomus Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliitolta vaakunan käytöstä maakuntalaulujen projektissa kootussa teoksessa.²⁸² Kaupunginhallituksen jäsen Teuvo Näätänen oli jo aiemmin ottanut selvää sisäasiainministeriöstä vaakunan käytöstä esimerkiksi yrittäjän myyntiin menevissä tuotteissa. Ministeriössä oli todettu, ettei myyntiin tarvita mitään lupaa, jos valmistettu tuote täyttää vaakunalle asetetut mitta-, väri- yms. vaatimukset.²⁸³ Seuraavassa kunnanhallituksen kokouksessa täsmennettiin vaakunan käyttämistä muissa kuin kaupungin tarkoituksissa. Täsmennyksessä todettiin, että siinä tulisi olla pidättyväinen ja käytöstä pitäisi tehdä aina erillinen päätös.²⁸⁴ Ilmeisesti vaakunakirjoittelu lähti sekä maakuntalaulujen projektista että erään yrittäjän toiveesta käyttää vaakunaa omissa tuotteissaan. *Jokivarressa*

²⁷⁸ Mäenpää 2009, 59.

²⁷⁹ Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirja 16.10.1995 § 426, liite 126. Tässä työssä liite 1.

²⁸⁰ Haapavesi vaihtaa kaupunkiaikaan, *Jokivarsi* 29.12.1995, 7.

²⁸¹ Kuntalaki 365/1995, 1 luku. Yleiset säännökset, 6§. Elektr. dokumentti.

²⁸² Haapaveden kaupunginhallituksen pöytäkirja 15.1.1996 § 36. Haapaveden kaupunki.

²⁸³ Haapaveden kaupunginhallituksen pöytäkirja 15.1.1996 § 39. Haapaveden kaupunki.

²⁸⁴ Haapaveden kaupunginhallituksen pöytäkirja 5.2.1996 § 70. Haapaveden kaupunki.

oli myöhemmin pieni uutinen, jossa kerrottiin kaupungin antaneen ehdollisen luvan vaakunan käyttöön.²⁸⁵

Haapaveden kaupungin vaakuna ja logo sekä mainoslause²⁸⁶ olivat rinta rinnan tuomas-
sa tunnettavuutta kaupungin imagolle ja julkisuuskuvalle. Karvosen mukaan mielikuva-
tekijöillä on merkitystä kenelle tahansa toimijalle. Huono mielikuva asettaa esteitä, hy-
vä merkitsee suotuisaa toimintaympäristöä.²⁸⁷ Ilmeisesti vaakunan käytöllä logon ja
mainoslauseiden rinnalla haluttiin tuoda esille luotettavuutta ja vakautta sekä samalla
vahvistaa haapavetisten identiteettiä kaupunkilaisina, vaikka kaupungin taajamaympä-
ristö vielä näyttäytyi maalaisen näköisenä asutusalueena. Karvonen mainitsee, että mer-
kit tai symbolit voidaan "omia" tai kytkeä tiettyyn käyttöön. Symboleilla ei ole kiinteää
tai sidottua käyttötapaa, vaan ne voidaan kytkeä erilaisiin käyttöihin monenlaisissa kon-
teksteissa.²⁸⁸ Vaakuna on määritelty viralliseksi symboliksi, jota ei voi ilman virallisen
tahon päätöstä käyttää missä tahansa paikassa. Tekijänoikeuslaki puolestaan ohjaa lo-
gon suunnittelua, luomista ja käyttöä.²⁸⁹

Esitteet, logot ja vaakunat ovat vain auttavia työkaluja halutun maineen luomisessa.
Karvosen mukaan hyvä mielikuva ja maine ovat niin arvokkaita asioita kenelle tahansa
toimijalle, että niiden muotoutumisen ongelmiin perehtyminen on tärkeää.²⁹⁰ Edelleen
Karvonen analysoi markkinoinnissa käytettävää imagoa ja mielikuvaa. Nämä eivät tar-
koita vain viestien lähettämistä johonkin, vaan näillä käsitteillä tarkoitetaan paremmin-
kin viestien vastaanottajien muodostamia käsityksiä.²⁹¹ Haapaveden markkinoinnissa
käytetyillä markkinointitavoilla haluttiin tehdä tietäväksi Haapaveden kaupunki hyvä-
maineisena, luotettavana ja yrittäjäystävällisenä paikkakuntana. Tietynlaisen imagon tai
halutun mielikuvan iskostaminen ihmisten mieliin on kuitenkin haastavampaa kuin tuol-
loin tultiin ajatelleeksi.

On huomattava, että imagotutkija Äikäs oli todennut vielä vuonna 2004 julkaistussa
teoksessaan, että suomalaisten kaupunkien imagosuunnittelu ja aktiivinen imagotyö on
vasta alkamassa. Maassamme on vain muutamia kohteita, joiden voi nähdä olevan ak-

²⁸⁵ Yrittäjälle ehdollinen lupa vaakunan käyttöön, *Jokivarsi* 8.2.1996, 5.

²⁸⁶ Liitteet 1-4.

²⁸⁷ Karvonen 1999, 20.

²⁸⁸ *Ibid.*, 311.

²⁸⁹ Tekijänoikeuslaki 1 luku § 1. Elektr. dokumentti. Ks. myös OPM:n nettisivut tekijänoikeusneuvoston päätöksistä, joissa on käsitelty logojen suunnittelussa tapahtunutta plagiointia. Elektr. dokumentti.

²⁹⁰ Karvonen 1999, 21.

²⁹¹ *Ibid.*

tiivisia oman imago- ja mainetyönsä edistämässä.²⁹² Edelleen hän muistuttaa, että kaupunkien markkinointi on haasteellista toimintaa, jossa erilaiset verkostot, yhteydet, kohderyhmävalinnat ja menetelmien toteuttaminen edellyttävät luovuutta ja symbolisten merkitysten tajua. Maailma on täynnä merkityksiä, joiden tulkinta ja hyödyntäminen ei ole aivan yksinkertaista. Äikkään mukaan markkinoinnissa ja imagotyössä on helppo tehdä virheitä, joita ei huomaa läheltä eikä heti.²⁹³ Ei siis ihme, että imagoon liittyvät konkreettiset ja näkyvät toimenpiteet Haapaveden kaupungissa vuonna 1996 näkyivät enemmän puheissa, joissa pohdittiin, mikä on kaupungin imago.

Äikäs toteaa vielä, että kaupunkien imagotutkimuksille on annettu lähtökohdiksi kaupunkien taloudellisesti-poliittinen hyvinvoinnin kehitys sekä kaupunkia arvottavat teemat, kuten "kiinnostava – ei kiinnostava" tai "vetovoimainen – ei-vetovoimainen".²⁹⁴ Haapavedellä olivat vuonna 1996 kaupunki-imagon markkinoinnissa juuri nämä teemat näkyvästi esillä. Digitaalisia viestimiä, kuten internetiä tai television paikkakuntakohtaisia mainoksia, ei silloin vielä käytetty. Paikallisista merkittävistä viestintävälineistä keskeisimpänä olivat kaupungin omien mainoslehtien lisäksi sanomalehdet. Onkin todettava, että markkinoinnin oli kohdennettava suoraan siihen aiottuun kohteeseen, jolle kaupunki halusi näyttää parhaimmat ja vetovoimaisimmat puolensa.

Tutkimukseni teemojen pääasiat kiteytyvät mielestäni oivasti yhteen Mumfordin luonnehdinnassa kaupungista:

Mikä muuttaa kylän passiivisen maalaisjärjestyksen kaupungin väkevästi toimiviksi instituutioiksi? Ero ei johdu vain koosta, asiakastiheydestä eikä taloudellisista mahdollisuuksista. Vaikuttavana tekijänä on jokainen seikka, joka laajentaa paikallisen kanssakäymisen alaa, joka synnyttää yhdistymisen ja yhteistoiminnan, seurustelun ja jatkuvan yhteyden tarpeen; tällaiset seikat luovat tapojen yhteisen pohjan, yhteiset aineelliset edellytykset niille erilaisille perhe- tai ammattiryhmille, jotka muodostavat kaupungin.²⁹⁵

Haapaveden kaupunki oli syntynyt.

---

²⁹² Äikäs 2004, 5.

²⁹³ Ibid., 39.

²⁹⁴ Äikäs 2004, 64–65.

²⁹⁵ Mumford (1938) 1949, 3.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani seurasin pienen Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevan maaseutukunnan, Haapaveden, kaupungistumisprosessia. Prosessista otin tarkasteltavaksi kolme pääteemaa, jotka olivat kyläläisen identiteetin muuttuminen kaupunkilaisidentiteetiksi, kylän taajamaympäristön muovaaminen kaupunkimaisemmaksi ja kaupungin imagon luominen. Vuonna 1995 tuli voimaan laki, joka antoi kunnille vapauden päättää, haluavatko ne olla edelleen kuntamuotoisena vai haluaako joku niistä kaupunkistatuksen. Haapavesi tarttui oitis tilaisuuteen lain tullessa voimaan ja päätti julistautua kaupungiksi vuoden 1996 alussa.

Primäärilähteinä tutkimuksessani oli paikallislehtien uutisia ja lukijain palstoja, muutamia haastatteluja sekä kunnan/kaupunginhallitusten ja -valtuustojen pöytäkirjoja ja niiden liitteitä. Esimerkkinä taajaman rakentumisesta ja suunnitelmista mukana on yksi opinnäytetyö arkkitehtuurikoulutuksesta sekä yksi seminaarityö. Seminaari pidettiin Haapavedellä kymmenisen vuotta ennen kuntamuodon muuttamista. Seminaariin osallistuneet tahot laativat Haapavedelle useita suunnitelmia kaupunkiympäristön rakentumisesta ja muutostarpeista. Tutkimukseeni otin mukaan taajaman muutosehdotukset. Tutkimukseni viimeisessä luvussa tarkastellessani kaupungin imagoa käytin näkökulmien avaamiseksi mainoslauseita, logoa ja kuntavaakunaa. Nämä markkinointikeinot esiintyivät Haapaveden kunnan/kaupungin esitteissä vuosina 1977–2006.

Tutkimuksessani kuljetin rinnakkain kaikkia kolmea pääteemaa, koska katsoin niiden liittyvän saumattomasti yhteen kaupungistumisprosessissa. Pääasiassa tutkin vuotta 1995, jolloin kaupungistumiseen liittyviä toimenpiteitä ja suunnitelmia tehtiin ja vuotta 1996, joka oli ensimmäinen vuosi kaupunkina. Kaupungistumisajatuksen taustoittamiseksi löysin aiemmilta vuosilta sellaista lähdemateriaalia, jota myös pystyin jonkin verran käyttämään. Haastatteluja tein neljä, joista yksi on muistiinpanoina, yksi sähköpostikeskusteluna ja kaksi muuta äänitteinä ja puhtaaksikirjoitettuna hallussani. Haastattelutilanteet tein tosin jo silloin, kun vasta hahmottelin tutkimukseni pääaiheita. Tästä materiaalista poimin siis mukaan vain ne, jotka käsittelivät identiteettimuutokseen liittyviä tekijöitä, ympäristöllistä muutosta tai imagoa. Vaikka joistakin haastatteluista käytin vain yhtä mainintaa, mielestäni ne olivat silti tärkeitä ottaa tutkimukseen valottamaan muutoksia, joita Haapavedellä koettiin. Näihin aiheisiin liittyvää tutkimuskirjallisuutta käytin tarpeen mukaan.

Kyläläisen tai kuntalaisen identiteettiämuutos kaupunkilaiseksi tapahtui pikkuhiljaa yhtä aikaa kaupungin taajaman yleisilmeen muokkauksessa ja kaupungin imagon luomisessa. Lehtikirjoittelun perusteella näytti siltä, että byrokratia ajoi edelle inhimillisistä tekijöistä. Asukkaat jäivät kaupungistumisprosessissa paitsioon. Osa päättäjistä unohti, että ilman asukkaita ei ole kaupunkia. Onneksi haapavetiset olivat itse hereillä, kun ensimmäinen tieto kaupungiksi muuttumisesta saavutti heidät. Asiaa spekuloidiin paikallislehden yleisöpalstoilla kiivaasti koko loppuvuoden 1995 ajan. Kirjoittelusta huomasi, ettei ollut aivan yhdentekevä asia, ollaanko kaupunkilaisia vai kyläläisiä. Tosin yrittäjien järjestämä gallup-kysely kertoi, että yli puolet kyselyyn vastanneista haapavetisistä hyväksyi kuntamuodon muutoksen aika pian sen julkistamisesta.

Kaupungistuminen tapahtui 1990-luvulla, jolloin muitakin suuria hallinnollisia päätöksiä tehtiin sekä Suomessa että koko Euroopassa. Haapavesi oli edistyksellinen paikkakunta jo ennen kuntamuodon muuttamista, koska siellä satsattiin teollisuuden kasvuun jo 1960-luvulta alkaen. Kunta teki kaavoituspäätöksiä taajamassa hankkien tonttimaata, rakennuttaen korkeampia asuin- ja liiketaloja sekä muuttaen kulkuväyliä liikennöinnin tehostamiseksi. Mielestäni jo kaavoitusvaiheessa olisi pitänyt tarkastella tarkemmin kylän ilmettä ja kuunnella asukkaita herkemällä korvalla, jotta taajaman viihtyisä ilme olisi saatu säilytettyä. Foucault mainitsi 1600-luvulla tapahtuneesta ymmärryksestä, jolloin todettiin, ettei kaupunki ole vain "etuoikeuksien paikka keskellä peltoja metsiä ja teitä", vaan järkevän hallinnon esimerkki.²⁹⁶ Järkevään hallintoon kuuluisi myös kaupungin käyttäjien mukaan ottaminen silloin, kun tehdään yhteisiä päätöksiä.

Rossin mainintaa ympäristön historiallisuuteen viittaavan näkökulman muuttumisesta 1980-luvulla on mielestäni tässä kohden tärkeää korostaa. Näkökulmassa otetaan huomioon luonto, ihminen, yhteiskunta ja luonto aikaperspektiivissä.²⁹⁷ Haapavetisten asukkaiden identiteettiämuutoksen alkuvaikeus näkyi mielestäni siinä, että heidän täytyi muuttaa identiteettinsä kaupunkilaiseksi, vaikka he ja jopa heidän sukunsa olivat asuneet vuosisatoja samassa ympäristössä kyläläisinä ja kuntalaisina. Lukijain palstoilla esiintyvä muutosvastarinta olikin siten ymmärrettävää.

²⁹⁶ Rabinow /Foucault (1986) 1989, 32–33. Foucault'n haastattelu arkkitehtuurista, tiedosta ja vallasta.

²⁹⁷ Rossi 1995, 167–168.

Kaupungistuminen on prosessi, jossa kamppaillaan vallankäytöstä, maanhallinnasta ja elannosta. Valta oli eräs asia, jota tarkastelin Haapaveden kaupunkijuhlien järjestelyissä ja niiden vietosta syntyneissä jälkipuheissa. Mielestäni tässä yhteydessä näkyi selvästi, kuinka kaupungin ja kunnan päättävät tahot olivat niitä, jotka pitivät ohjaavia lankoja käsissään, kun oli kyse yhteisön kollektiivisuudesta. Viittaan tällä Jyväskylän seminaaripäivässä puhuneen Pekka Kaunismaan käsityksiin. Hänhän sanoi, että kukaan meistä ei ole yksin suomalainen tai maakuntansa tai sukunsa jäsen.²⁹⁸ Yhdessä olemme enemmän. Päättäntävallan me olemme päättäjille vaaleissa antaneet.

Juhlien jälkeinen aika ei ensimmäisen kaupunkivuoden alussa näyttänyt kovin ruusuiselta. Väestökehitys oli kääntynyt laskuun, parempien kulkuyhteyksien saaminen Haapavedelle takkusi ja konkurssi kaatoi yhden Haapaveden isoimmista työnantajista (Salvostalon). Pohjanmaalaisten, mukaan lukien Haapavesi, yhdessä omistaman sähköyhtiön myyntisuunnitelmat lisäsivät pessimististä kirjoittelua. Toisaalta vaikeuksien tullessa julki kaupunkilaiset käänsivät katseensa omaan ympäristöönsä. Kaupunkitaajama näytti tarvitsevan ainakin puistoja ja muita virkistysalueita. Keskustelu kävi vilkkaana myös rakennuskorkeuksista puhumattakaan keskustaajaman halki tehdyistä teistä. Myös taajamarakentumisen liian nopeat muutokset tuntuivat olleen liikaa joillekin asukkaille. Tällä viittaan keskusteluihin rakennusten kerrosluvun korottamisesta ja tiemuutoksista. Lehtien palstoilta oli jo luettavissa hiljaista hyväksyntää kaupungiksi tulolle. Koska oltiin jo kaupunki, piti myös näyttää kaupungilta.

Imagokeskustelua käytiin jo kauan ennen kun virallinen kaupungiksi muuttumispäätös sinetöitiin. Keskustelun johdattelevuus kaupungistumisen suuntaan näkyi esimerkiksi vuoden 1990 silloisen kunnanjohtajan puheessa, jolloin hänen mielestään olisi jo voitu saada kaupunkioikeudet. EU:hun liittyminen vuonna 1995 vauhditti imagokeskustelua, josta tutkimuksessani on useita esimerkkejä. Toisaalta joissakin näistä keskusteluissa tuli sekin ilmi, että kaupungiksi muuttuminen ehkä estäisi kuntaliitoksilta, joista myös puhuttiin paljon näinä vuosina.

Haapaveden kaupunki yritti luoda itsestään luotettavan ja kehittyvän alueen kuntamarkkinoinnin keinoin. Kohteina olivat yrittäjät, matkailijat ja lähiseutu. Toisaalta paikallislehtiin kirjoitetut kriittiset mielipiteet kaupungistumisesta ja kaupunki-imagosta eivät kaikilta osin mairitelleet kaupungin pyrkimystä näyttäytyä hyvän maineen omaavana

---

²⁹⁸ Kaunismaa 1997, 41.

kuntana. Erityisesti tilanteissa, joissa henkilön (asukkaan tai ulkopuolisen) mielikuva Haapavedestä oli ristiriidassa kaupungin taholta halutun mielikuvan kanssa, olivat tehdyt markkinointitoimenpiteet riittämättömiä. Täytyy kuitenkin muistaa, että imagoa kohennettaessa muut konkreettiset toimenpiteet ovat tärkeämpiä kuin kiiltäväkantiset esitteet. Toisin sanoen kaupungin pitäisi pyrkiä korjaamaan havaittuja epäkohtia pikemmin kuin kiillottamaan mainettaan kauniin julistein.

Tutkijan vastuu tutkimuksessa, jossa käytetään painettua lehtikirjoittelua, lukijain palstoja ja uutisia, on haastava. Miten paljon uutisten rivien välistä voi lukea? Kuinka paljon lukijain palstat välittävät sitä todellista tietoa, mitä ihmisten mielissä liikkuu silloin, kun jokin uusi, elämää muuttava asia tulee eteen? Olen koettanut tulkita tätä tietoa oman ymmärrykseni mukaan käyttämällä apuna tutkimustietoa kirjallisuudesta. Tutkimani vuodet olivat sitä aikaa, jolloin tietotekniikka ei vielä ollut vielä vallannut tiedonvälitystä. Internetiä käytettiin aika vähän eikä televisiossakaan ollut paikallista mainontaa. Paikallislehdissä kirjoitetut mielipiteet olivat hyvin perusteltuja, valmiiksi mietittyjä ja kantaaottavia.

Kaupungistumispolitiikka on ottanut ison hyppäyksen eteenpäin Suomessa. Helsingin seutua kaavaillaan metropolialueeksi ja Oulua on jo kasvatettu kuntaliitoksilla maan pohjoisosan suurimmaksi kaupungiksi vain pari esimerkkiä mainitakseni. Tutkimukseni aikana pohdin sitä, miten yksittäinen ihminen ottaa vastaan ja hyväksyy nämä suuret hallinnolliset muutokset? Nykyinen suuria kuntaliitoksia suunnitteleva hallitus ja ministerit ainakin saavat jyrkkää kritisointia osakseen. Näissä keskusteluissa on yhä enemmän näkyvissä valtakamppailut, kansainvälistyminen, EU:n tuomat määräykset ja talouspolitiikka. Ihminen jää kaiken tämän jalkoihin. Näkisin, että kaupunkitutkimuksessa pitäisi olla mukana painokkaammin asukkaan rooli ja näkökulma. Asukas on se, joka kuitenkin käyttää kaupunkia, sen palveluja ja asuu siellä, kuten sekä Rossi että Rajanti ovat todenneet. Ilman asukasta ei ole asukasysteisiä eikä kaupunkia. Esimerkiksi kuntaliitosten vaikutuksia tutkittaessa yhtenä tulevaisuuden tutkimuskohteena tulisikin mielestäni pitää asukasnäkökulmaa. Millä tavalla muutosvastarinta näkyy liitosten suunnitteluvaiheessa ja millaisilla toimenpiteillä uusi suuri kunta tavoittaisi kaikkien asukkaiden luottamuksen?

Tosiasiassa meillä Suomessa on ihanteellinen tilanne maaseutua rakastavalle, ei vielä täysin urbanisoituneelle ihmiselle. Asumme suhteellisen tiiviisti kaupunkien ja kuntien

keskustoissa luonnonmetsiköiden, puistojen ja järvien ympäröiminä. Asutuksen historiallisuus näkyy siellä, missä on uskallettu säilyttää ja korjata vuosisatoja vanhoja rakennuksia hyötykäyttöön. Vanhoja kaupunginosia, kujia ja kyläkeskustoja vaalitaan muistomerkeinä vanhasta asumistavasta. Voitaisiinko metropolialueita suunnitella ihmisten asumisen ehdoilla enemmän kuuntelemalla heidän toiveitaan?

Haapavetisten kaupungistuminen oli prosessi, joka saattoi näkyä vaatetuksessa tuulipukujen vaihtuessa kaupunkimaisempiin asuihin. Tärkeämpää oli kuitenkin, että asukkaat hyväksyivät itsensä kaupunkilaisina katuvaatetuksesta riippumatta.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Alkuperäislähteet

Sanomalehdet

Haapavesi, n:ro 33, Haapavesi. 14.8.1980.

Haapavesi-lehti, Haapavesi 30.3–21.9.2006.

Haapavetinen, Haapavesi 3. numero. Haapavesi 1997. (ei pvm, ei sivunum.)

Helsingin sanomat. Helsinki. Kotimaa A5. 20.6.1995(HS).

Kaleva. Oulu. Oulaisten seudun aluesivu. 1.3.1984.

Kaleva Oulu. 10.6.2004. URL-osoite:

<http://www.kaleva.fi/uutiset/pohjois-suomi/>. [14.3.2013].

Kotiseutulehti Jokivarsi, Haapavesi 1990–1996.

Pyhäjokiseutu, Oulainen 1990–1996 (PJS).

Mainosesitteet

Haapavesi – Pohjanmaan Helmi. Kehitysaluekunnan haasteet 2000-luvulla. Haaprint ky. Haapavesi 1986 (ei sivunum.).

Haapavesi – Pohjanmaan Helmi. Haaprint ky. Haapavesi. S.a. (ei sivunum.).

Haapavesi – Pohjanmaan Helmi. Österbottens pärla. The Pearl of Ostrobothnia. Die Perle von Ostbottnien. Haaprint ky. Haapavesi. S.a. (ei sivunum.).

Haapavesi kaupunki-info. OMA-IDEA. Haapavesi. Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva 1996 (ei sivunum.).

Haastattelut

Nainen 69 v. Haastattelija Hannele Laukkanen. Äänitetty 18.5.2012 Haapavesi. Äänite tutkijan hallussa. (ei nimen julkaisulupaa)

Mies 57 v. Haastattelija Hannele Laukkanen. 13.8.2012. Haapavesi. Muistiinpanot tutkijan hallussa. (ei nimen julkaisulupaa)

Luukkonen Jouko. Haastattelija Hannele Laukkanen. 18.5.2012. Äänite tutkijan hallussa.

Nainen 40 v. Sähköpostikeskustelu Hannele Laukkanen 3.4.–19.4.2012. Sähköpostikeskustelu tutkijan hallussa (ei nimen julkaisulupaa).

Luukkonen Jouko. Sähköpostiviesti Hannele Laukkaselle 12.2.2013.

Pirttikangas Leena. Henkilökohtainen tiedonanto. 15.3.2013.

Opinnäytetyöt ja seminaariraportit

Haarala, Seija. *Haapavesi – suunnitelma*. Diplomityö Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla, 20.5.1975. Työn ohjaaja professori Matti Aaltonen.

Louekari, Anna, Heinänen Leena, Teppo Jorma & Honkala Kyösti. *Haapavesi-seminaarin raportti. Ajankohtaisia suunnittelun ja rakentamisen ongelmia maaseudulla*. Haapaveden kunta & Pohjois-Suomen arkkitehdit SAFA. 1986.

Kunnan/kaupunginhallituksen ja -valtuuston pöytäkirjat ja liitteet

Haapaveden kunnanhallitus. 31.7.1995, 334§. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanhallitus. 14.8.1995, 336§. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanhallitus. 2.10.1995, 406§. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanhallitus. 16.10.1995, 426§. Liite 126/1995. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanhallitus. 11.12.1995, 474 §. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanhallitus. 11.12.1995, 506 §. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanvaltuusto. 20.6.1995, 38§. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanvaltuusto. 24.8.1995, 39 §. Haapaveden kunta.

Haapaveden kunnanvaltuusto. 21.12.1995, 60 §. Haapaveden kunta.

Haapaveden kaupunginhallitus. 15.1.1996, 36§. Haapaveden kaupunki.

Haapaveden kaupunginhallitus. 15.1.1996, 39§. Haapaveden kaupunki.

Haapaveden kaupunginhallitus. 5.2.1996, 70§. Haapaveden kaupunki.

Haapaveden kaupunginhallitus. 1.4.1996, 153§. Haapaveden kaupunki.

Kirjallisuus

Aula, Pekka, Vehkalahti, Kimmo & Äikäs, Topiantti. *Kaupunkimaine*. Acta n:ro 193. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2007.

Bachelard, Gaston. 6. Nurkat. *Tilan poetiikka*. Alkuteos *La Poetique de l'Espace*. 1957. Suom. Tarja Roinila. Nemo. Helsinki 2003, 297–318.

Bachelard, Gaston. 2. Talo ja kaikkeus. *Tilan poetiikka*. Alkuteos *La Poetique de l'Espace*. 1957. Suom. Tarja Roinila. Nemo. Helsinki 2003, 133–190.

Bauman, Zygmunt. *Sosiologinen ajattelu*. Alkuteos *Thinking Sociologically* 1990. Suom. Jyrki Vainonen. Vastapaino. Tampere 1997.

Biografiakeskus. *Talouselämän vaikuttajat. Teollisuusneuvos Onni Mäkelä (1916–1978)*. URL-osoite:

<http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=1442> [12.2.2013].

Foucault, Michel. Arkkitehtuuri, tieto, valta. Haastattelu. *Kaupunki, tila, valta*. Alkuteos *The Foucault Reader*, Penguin England 1986. Toim. Paul Rabinow. Julkaistu suomenmennettuna Paul Rabinowin luvalla. Suom. Jorma Mänty. Yhdyskuntasuunnittelun laitos. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Tampere 1989, 29–53.

Foucault, Michel. *Tarkkailla ja rangaista*. Alkuteos *Surveiller et punir. Naissance de la prison* 1975. Suom. Eevi Nivanka. Otava. Helsinki 1980.

Haapaveden maaseututoimi. *Maatalouden muutos Haapavedellä*.

URL-osoite: <http://www.haapavesi.fi> [29.12.2012].

Haapaveden Puukaluste Oy.

URL-osoite: <http://www.haapavedenpuukaluste.fi/yritysinfo.4.html> [11.3.2013].

Haapaveden Yrittäjät ry. URL-osoite:

<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/pohjois-pohjanmaanyrittajat/haapavesi> [11.3.2013].

Haas, Stefan. Visuaalisuus modernin kaupungin hahmottamisessa. Suom. Taina Syrjämaa. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi. SKS. Historiallinen arkisto 215. Hakapaino. Helsinki 2002, 211–231.

Hall, Stuart. *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Vastapaino. Tampere 1999.

Halonen, Tero. Itsenäisyyspäivä – kansallispäivä ja sen virallinen myytti. *Suomalaisten symbolit*. Toim. Tero Halonen & Laura Kolbe. Atena. Jyväskylä 2005, 196–201.

Holmila, Marja. *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Suomalaisen kirjallisuusseuran toimituksia 850. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES) julkaisuja. Hämeenlinna 2001.

Huikari, Olavi, Huurre, Matti & Matinolli, Eero. III. Pitäjän ja seurakunnan esivaiheet. *Suur-Pyhäjoen historia vanhimmista ajoista 1860-luvulle*. Toim. Eero Matinolli. Suur-Pyhäjoen historiatoimikunta. Kokkola. 1969, 84–95.

Huikari, Olavi, Huurre, Matti & Matinolli, Eero. IV. Hallinto ja oikeudenhoito. Valtio-päiväedustus. *Suur-Pyhäjoen historia vanhimmista ajoista 1860-luvulle*. Toim. Eero Matinolli. Suur-Pyhäjoen historiatoimikunta. Kokkola. 1969, 329–383.

Hyvärinen, Jorma. Kuntakokousten aika 1866–1918. Pitäjänkokouksesta kuntakokoukseen. *Haapavesi ennen ja nyt II. Haapaveden kirja*. Toim. Martti Ojanperä. Haapaveden kunta ja seurakunta. Pieksämäki 1973.

Hälikkä, Riikka. Juhliva keisari, juhliva Rooma. *Vallan juhlat. Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Toim. Taina Syrjämaa. Kirja-Aurora. Turku 2003, 15–29.

Ilmonen, Mervi. Neljä Helsinkiä. Helsingin metropolikehitys paikalliskaupungista kilpailukaupungiksi. *Kaupunkimaisuuden lunastamaton lupaus*. Toim. Hilikka Lehtonen & Mervi Ilmonen. Aalto-yliopisto, teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu. Yliopistopaino. Espoo 2010, 13–52.

Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä JEDU. *Nora Pöyhösen puisto*. URL-osoite: <http://www.jedu.fi/web/haapavesi/nora-poyhosen-puisto> [13.3.2013].

Kaihoavaara, Pirjo. Työväenjuhlien vallattomuutta, kansainvälisyyttä ja kansallisia perinteitä. *Vallan juhlat. Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Toim. Taina Syrjämaa. Kirja-Aurora. Turku 2003, 173–193.

Karvonen, Erkki. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Gaudeamus. Helsinki 1999.

Kaunismaa, Pekka. Mitä on kollektiivinen identiteetti? *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Toim. Kalle Virtapohja. Atena. Jyväskylä 1997, 37–54.

Kervanto Nevanlinna, Anja. Kaupunki tutkimuksen kohteena. Kaupunkitilan kulttuuriset merkitykset. *Kadonneen kaupungin jäljillä. Teollisuusyhteiskunnan muutoksia Helsingin historiallisessa ytimessä. Tracing the lost city. Industrial transformations in the*

historical heart of Helsinki. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 836. Karisto. Helsinki 2002, 15–29.

Kervanto Nevanlinna, Anja. Kuka omistaa Helsingin Eteläsataman historian? *Kadonneen kaupungin jäljillä. Teollisuusyhteiskunnan muutoksia Helsingin historiallisessa ytimessä. Tracing the lost city. Industrial transformations in the historical heart of Helsinki*. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 836. Karisto. Helsinki 2002, 272–284.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto. *Vattenfall Itäverkko Oy:n ja Revon Sähkö Oy:n välisen yrityskaupan hyväksyminen*. Dnro 972/81/98, 6.7.1999.

URL-osoite: <http://www.kkv.fi> [12.2.2013].

Koskela, Pekka. Haapaveden luonnonoloista. *Haapaveden kirja. Haapavesi ennen ja nyt 2*. Toim. Martti Ojanperä. JYY:n kotiseutusarja n:o 9. Haapaveden kunta ja seurakunta. Haapavesi 1973, 15–27.

Koskiahho, Briitta. *Kaupungista ekokaupungiksi: urbaanin ekologian Eurooppa*. Gaudamus. Helsinki 1997.

Kuntalaki 365/1995. Yleiset säännökset, 1 luku § 5. Finlex. *Ajantasainen lainsäädäntö*.

URL-osoite: <http://www.finlex.fi> [20.12.2012].

Kuntalaki 365/1995. Yleiset säännökset, 1 luku § 6. Finlex. *Ajantasainen lainsäädäntö*.

URL-osoite: <http://www.finlex.fi> [4.3.2013].

Laaksonen, Hannu. Julkisia juhlia Turussa Ruotsin aikana (1500–1808). *Vallan juhlat. Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Toim. Taina Syrjämaa. Kirja-Aurora. Turku 2003, 217–235.

Lehtonen, Jaakko. Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti – käsitteitä ja käsityksiä. *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Toim. Kalle Virtapohja. Atena. Jyväskylä 1997, 21–36.

Lääninhallituslaki 22/1997. Lääni jako § 1. Finlex. *Ajantasainen lainsäädäntö*. Annettu

URL-osoite: <http://www.finlex.fi> [20.12.2012].

Lönnqvist, Bo. Keisarin uudet vaatteet. *Vaatteiden valtapeli: Näkymättömän kulttuurianatomia*. Suom. Kaisa Haatanen. Schildts. Helsinki 2008, 103–106.

Lönnqvist, Bo. Materialisoidun ihmisen muotokuva. *Vaatteiden valtapeli: Näkymättömän kulttuurianatomia*. Suom. Kaisa Haatanen. Schildts. Helsinki 2008, 96–100.

Lönnqvist, Bo. Tuulipuku ja muut kansalliset vaatteet. *Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss. Tammi. Helsinki 2004, 380–386.

Matinolli, Eero. I. Väestö ja yhteiskunta. Huikari Olavi, Huurre Matti & Matinolli Eero. *Suur-Pyhäjoen historia vanhimmista ajoista 1860-luvulle*. Toim. Eero Matinolli. Suur-Pyhäjoen historiatoimikunta. Kokkola. 1969, 99–172.

Me haapavetiset ry. URL-osoite: <http://www.mehaapavetiset.fi> [12.2.2013].

Mipeta Oy. URL-osoite: <http://www.mipeta.fi/soppatykki.html> [12.2.2013].

Mosaiikki ry. *Keski-Suomi. Elämänlaadun maakunta*.

URL-osoite: <http://keski-suomi-portaali.fi/> [5.3.2013].

Mumford, Lewis. *Kaupunkikulttuuri*. Alkuteos The culture of cities. New York: Harcourt, Brace and Company 1938. Suom. Lasse Huuhtanen. WSOY. Porvoo 1949.

Museovirasto 1. RKY. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennusympäristöt*.

URL-osoite:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1408 [12.2.2013].

Museovirasto 2. RKY. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennusympäristöt*.

URL-osoite:

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1409 [13.3.2013].

Mäenpää, Pasi. Kansalaisesta kuluttajaksi. *Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss. Tammi. Helsinki 2004, 286–315.

Mäenpää, Pasi. Suomalainen kaupunki uusin silmälasein. *Minne menet kaupunki?* Toim. Timo Heikkinen & Hanna Mattila. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 2009, 55–62.

Nokia Ääni. *Nokian oma blogi*. URL-osoite: <http://aani.nokia.fi> [5.3.2013].

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OPM). *Tekijänoikeusneuvoston lausunto 1997:1*. Julkaistu/päivitetty 9.11.2006. URL-osoite:

http://www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeusneuvosto/tekijaenoikeusneuvoston_lausunnot/ [20.3.2013].

Pekkala, Jaana. *Kohdeinventointi 4/2006*. Museovirasto. Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo. Pohjois-Pohjanmaan museo. Kopiot kohderakennuksen piirustuksista ja kuntoselvityksistä tutkijan hallussa.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. *Osa 3. Oulaisten-Haapaveden seutukunta. Ylivieskan seutukunta. Haapajärven-Pyhäsalmen seutukunta*. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto A:117. Helsinki 1993, 38–50.

Pylkkänen, Anu. Oikeuden modernisaatio: yksilöityminen ja yksityisen ja julkisen muuttuvat suhteet. *Suomen Kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki. II. Edistys ja hyvinvointi*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi. Helsinki 2004, 168–175.

Rabinow, Paul. Toim. Kaupunkitilan säätely. *Kaupunki, tila, valta*. Alkuteos The Foucault Reader, Penguin England 1986. Julkaistu suomennettuna Paul Rabinowin luvalla. Suom. Jorma Mänty. Yhdyskuntasuunnittelun laitos. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Tampere 1989, 7–27.

Rajanti, Taina. *Kaupunki on ihmisen koti: Elämän kaupunkimuodon tarkastelua*. Paradigma-sarja. Tutkijaliitto. Helsinki 1999.

Rajanti, Taina. Mikä Kaupunki on? *Minne menet Kaupunki?* Toim. Timo Heikkinen & Hanna Mattila. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. C 73. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 2009, 9–16.

Rakennuslaki 370/1958. Asemakaava ja tonttijako 5 luku § 34. *Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö*. URL-osoite: <http://www.finlex.fi> [12.2.2013].

Rantala, Päivi. Aikalaiset eivät häntä ymmärtäneet. Tulkintoja ”Kalkkimaan papista”. *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Heli Rantala & Sakari Ollitervo. Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Turku 2010, 194–214.

Renvall, Pentti. *Nykyajan historiantutkimus*. 2. painos. Porvoo 1965. Juva 1983.

Rossi, Leena. Yksilö ympäristöhistoriaan. *Monta tietä menneisyyteen*. Toim. Leena Rossi ja Hanne Koivisto. Turun yliopiston historian laitos. Julkaisuja n:o 33. Turku 1995, 167–194.

Ruonavaara, Hannu. Kaupunki- tuo sosiologisen katseen epämääräinen kohde. *Kiistoja ja dilemmoja – sosiologisen keskustelun vastakkainasetteluja*. Toim. Pekka Räsänen & Hannu Ruonavaara & Ismo Kantola. Kirja-Aurora. Turku 2004, 123–137.

Saarelainen, Juhana. Konteksti ja kontekstualisoiminen. *Tulkinnanpolkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Turku 2012, 244–268.

Saarikangas, Kirsi. Kaupungin rajoilla. Lähiöt, suunniteltu ja suunnittelematon. *Rakkaudesta kaupunkiin. For love of the city*. Riitta Nikulan juhla- ja taidehistoriallisia tutkimuksia. Konstthistoriska studier 28. Toim. Timo Keinänen, Anja Kervanto Nevanlinna, Pekka Korvenmaa, Kirsi Saarikangas, Renja Suominen-Kokkonen, Timo Tuomi, Eeva-Maija Viljo. Tiedekirja. Helsinki 2004, 66–77.

Saarikangas, Kirsi. Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi. SKS. Historiallinen arkisto 215. Hakapaino. Helsinki 2002, 48–75.

Salmi, Hannu. Kulttuurihistoria, mahdollinen ja runsauden periaate. *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Heli Rantala & Sakari Ollitervo. Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Turku 2010, 338–359.

Simmel, Georg. Storstäderna och det andliga livet. *Hur är samhället möjligt? och andra essäer?* Alkuteos Die Grosstadt. 1903. Svensk översättning Bokförlaget Korpen. Erik af Edholm. Göteborg 1981, 209–222.

Seppänen, Janne. *Katseen voima: kohti visuaalista lukutaitoa*. Vastapaino. Tampere 2001.

Suomen Kaupunkiopas. *Haapaveden kaupunki*. URL-osoite: <http://www.kaupunkiopas.com/kaupunki/Haapavesi/> [5.3.2013].

Suomen taiteilijaseura. *Kallio, Niilo Kalervo*. Kuvataiteilijamatrikkeli. URL-osoite: <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/taiteilijat/516> [13.3.2013].

Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Toim. *Eletty ja muistettu tila*. SKS. Historiallinen arkisto 215. Hakapaino. Helsinki 2002, 7–29.

Syrjämaa, Taina. Toim. *Vallan juhlat. Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Kirja-Aurora. Turku 2003, 7–13.

Talve, Ilmar. *Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja*. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 355. 2. painos. Länsi-Savo Oy. Mikkeli 1980.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404. Tekijänoikeuden kohde ja sisältö 1.luku § 1. *Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö*. URL-osoite: <http://www.finlex.fi> [18.3.2013].

Tilastokeskus. Väkiluku kunnittain 1980–2011 sekä väestöennuste 2015–2040 (excel-tiedosto). URL-osoite:

http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/vaestotietoja/_layouts/xlviewer.aspx?id=/fi/tietopankit/tilastot/vaestotietoja/Documents/V%C3%A4kiluku%201980-2011%20ja%20VE%202011-2040%20KJ2012.xlsx&Source=http%3A%2F%2Fwww.kunnat.net%2Ffi%2Ftietopankit%2Ftilastot%2Fvaestotietoja%2FSivut%2Fdefault.aspx&DefaultItemOpen=1
[14.3.2013].

Toivonen, A. Kunnankirjuri. Kunnalliselämän vaiheita vuodesta 1866 alkaen. *Haapavesi ennen ja nyt I*. Toim. K.A. Ruokonen. Haapaveden nuorisoseurapiiri. Lahti 1948. 69–85.

Tuominen, Marja. Virkaanastujaisesitelmä Lapin yliopistossa 28.2.2005. ”*Me kutsumme menneisyyttä nykyisyytemme tueksi*”. *Näkökulmia aikoihin ja niiden kokemiseen*. URL-osoite:

http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Ajankohtaista/Tapahtumat/Tapahtumia_2005/Virkaanastujaisilaisuus/Marja_Tuomisen_esitelma.iw3 [29.12.2012].

Virtanen, Timo J. *Tutkimuskatsauksia 3/12*. Turun kaupungin keskushallinto/ Strategia ja viestintä. Kaupunkitutkimus ja tietoyksikkö. Verkkojulkaisu. URL-osoite:

http://issuu.com/turunviestinta/docs/tutkimuskatsauksia_3-2012 [4.3.2013].

Virtapohja, Kalle. Toim. *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Atena. Jyväskylä 1997.

Weber, Max. *Kaupunki*. Alkuteos *Die Stadt*.1921. Suom. ja toim. Tapani Hietaniemi Vastapaino. Tampere 1992.

Äikäs, Topi Antti. *Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin*. Acta nro 166. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2004.

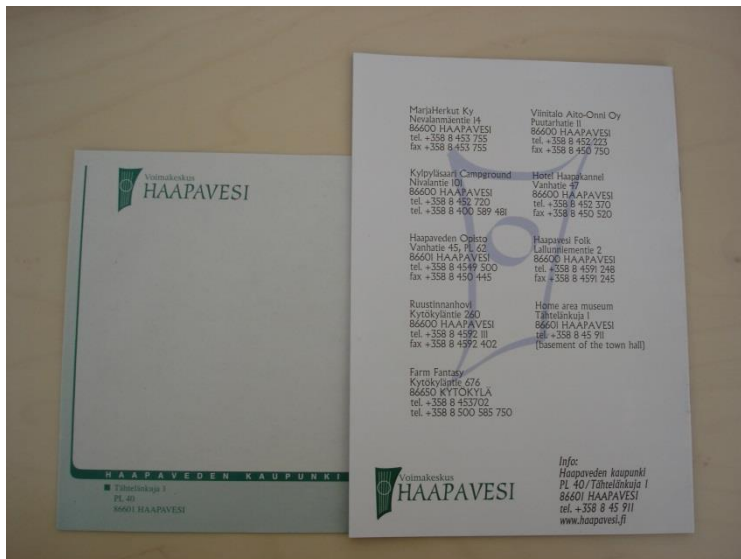
Älvsbyns kommun. URL-osoite: <http://www.alvsbyn.se/> [4.3.2013].

LIITTEET

LIITE 1

1 a. Hyväksytty Haapavesi-logomalli. Suunnittelijasta ei ole tietoa. Malli näyttää erilaiselta, kuin itse logo alempana olevassa valokuvassa.
Sivu Haapaveden kunnanhallituksen pöytäkirjan 16.10.1995 § 426 liitteestä 126/1995.
Valokuva: Hannele Laukkanen 11.12.2012.

1 b. Logo oli käytössä Haapaveden kaupungin virallisissa kirjekuorissa sekä joissakin esitteissä vuosina 1996–2006. Haapaveden tietopalvelusihteri Leena Pirttikankaan mukaan logossa tavoiteltiin kanteleen ulkomuotoa, koska Haapavesi on myös kantelepitäjä. Yksi kuuluisimmista kanteleensoittajista, Martti Pokela oli kotoisin Haapavedeltä. Valokuva: Hannele Laukkanen 15.3.2013.

LIITE 2

2 a. Haapavesi – Pohjanmaan Helmi. Esite. Haaprint ky. Haapavesi 1986. Esitteessä on kuvattu tyylitelty haapapuu, joka on myös Haapaveden omissa vaakunassa. Haapapuun "lehdissä" lueteltujen asioiden sisällöt on kerrottu tarkemmin esitteen takapuolella. Valokuva: Hannele Laukkanen 15.3.2013.

LIITE 3

3 a. Haapavesi – Pohjanmaan Helmi. Haaprint ky. Vuosilukua ei esitteestä löydy, mutta kaupungin tietopalvelusihteeri Leena Pirttikankaan mukaan tätä esitettä on käytetty vielä kuntamuutoksen jälkeen. Esite on monisivuinen kertoen Haapaveden palveluista, koulutuksesta ja vapaa-ajan viettomahdollisuuksista. (ei sivunum). [15.3.2013]. Valokuva: Hannele Laukkanen 15.3.2013.

3 b. Haapavesi – Pohjanmaan Helmi, Haapaveden matkailupalvelut suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi. Haaprint ky. Ei vuosilukua eikä sivunumeroita. Myös tätä esitettä on käytetty kuntamuutoksen jälkeen. Valokuva: Hannele Laukkanen 15.3.2013.

LIITE 4

Kuva 4 a. Kaupunkivuonna 1996 painettu monisivuinen esite kertoo Haapaveden kaupungin sijainnista, palveluista, suurimmista yrityksistä ja koulutuksesta sekä kansainvälisistä yhteyksistä kuuteen maahan: Ruotsiin, Puolaan, Sveitsiin, Liettuaan, Viroon ja Venäjälle. Ystävyyskunnat Belomorsk, Ridala ja Älvsby mainitaan erikseen. Tässä esitteessä ei ole mainoslausetta eikä sivunumeroita. OMA-IDEA. Haapavesi 1996. Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva. Valokuva: Hannele Laukkanen 15.3.2013.